

DE OORLOG, 5 oktober 1914  
[ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27838]

[Maandag 5 October 1914]

5 EDITIE VAN 2 UUR.

DE OORLOG

Duitschers in Belgisch Luxemburg. - De actie tegen Antwerpen. - In Parijs. - Een overwinning der Duitschers op de Russen. - Nederlandsch schip op een mijn gestooten.

10

Op het Westelijk oorlogstooneel.

De Duitschers in Belgisch-Limburg.

15 MAASTRICHT, 4 Oct. (Eigen bericht.) Hevige kanonnades en geweervuur hebben de bewoners hedenmorgen uit den slaap gewekt. Te ongeveer half acht begon het en duurde voort tot bijna 9 uur. Het kwam uit de richting Lanaeken. Een boer uit Veldwezelt vertelde me, dat daar om half zeven de Duitschers met geschut doorgetrokken zijn, zonder iets te doen. Het gehucht Briegden, dicht bij Lanaeken, een gehucht van ongeveer 60 huizen, is beschoten. De molen moet in brand staan. De pastoor zou het Allerheiligste ?? naar de Lambertuskerk gebracht hebben. De Cabergerweg, leidende 20 naar Lanaeken, is buiten de Brusselsche poort afgesloten voor het publiek. Drie Belgische soldaten, die over de grens kwamen, zijn ontwapend en zullen geïnterneerd worden.

25 MAASTRICHT, 4 Oct. (Eigen bericht.) De Duitschers zijn in Lanaeken en hebben daar aan verschillende kanten van het plaatsje huizen in brand geschoten. Een granaat is in de kerk terecht gekomen; een vrouw heeft een schot door het been gekregen; een Duitsch. trompetter is gedood door een Duitse granaat. Een gewond Duitisch officier is naar Luik vervoerd, andere gewonde Duitschers naar Tongeren. Een man die met zijn kar en paard nog over de grens wilde, zag zijn paard voor de kar gedood; het ligt nog aan de 30 grens. Er schijnen 50 Belgen in Lanaeken geweest te zijn, die hebben zich nu teruggetrokken in de bosschen bij Tournebride en daar schijnen de Duitschers ze nu te omsingelen, ten minste het brandt in de bosschen. Om half twaalf hoorde men hier weer een schot.

35 Onze Maastrichtsche correspondent seint nog: De Duitse troepen, die heden in Lanaeken geweest zijn, telden 3000 man en bestonden uit veldartillerie, mitrailleurs, ulanen en infanterie. De Belgische militairen waren gering in aantal. Tevens was er een gepantserde automobiel. In de kerk zijn drie granaten terecht gekomen, waarvan 40 een in de sacristie en een in den voorgevel, waardoor de kerk nogal erg beschadigd is. Verder zijn van af de kerk van Lanaeken tot aan Tournebride alle huizen verbrand, ook het huis van den burgemeester de Caretat; dat van den heer de Merode is gespaard. Volgens de Duitschers hebben de burgers geschoten. De troepen zijn vanaf Tournebride verder den weer gevolgd naar Maeseyck. Dit waren reservisten uit Hannover. De 45 toegangswegen naar de grens waren afgezet en in Lanaeken zelf werd niemand toegelaten per automobiel, die geen op heden afgestempelden pas had. Vele Duitschers hadden rijwielen, terwijl vele fietsen vernield langs den weg ?? Een vrouw, die een schot in het been kreeg, is naar Maastricht vervoerd en in het gesticht Calvariënberg opgenomen. Vanaf den Pietersberg en van de torens was de brand duidelijk 50 waarneembaar. Natuurlijk werd de stad weer overstroomd met vluchtelingen. Een vrouw met haar kinderen kwam, toen zij onderweg was, tot de ontdekking, dat zij haar kind van acht maanden in huis vergeten had. Dr. Bro?? met zijn Roode Kruis-auto tufte er heen en bracht het kind mee. De ambulance in het huis van ex-minister Regout, dat thans weer keurig in gereedheid is met 91 bedden, was voorbereid om zoo noodig de 55 gewonden te ontvangen. In het vluchtoord Parallelweg waren om zes uur zooveel vluchtelingen, dat het aantal niet te schatten was. Er kwamen telkens nog nieuwe, maar 600 waren het zeker. Een groot aantal mannen stond juist in het gelid om vervoerd te worden naar de papierfabriek, waar zij hedennacht zouden slapen. Dinsdag 60 zullen er ongeveer 200 naar Veenhuizen vertrekken. Zoo juist kwam een jongmensch uit Lanaeken zich in de ambulance laten verbinden, zijn broer werd heden gedood.

60

De toestand te Antwerpen.

ANTWERPEN, 4 Oct. (Reuter.) (Officieel). De toestand van de versterkte positie van Antwerpen is dezelfde.

65 Actie tegen Antwerpen.

## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

Onze Antwerpsche correspondent seint d.d. gisteren: Niet twee, maar slechts één "Taube" heeft gisteren over Antwerpen gevlogen en wel 4 uur op ongeveer 1000 meter. Shrapnells, door de fortten op het vliegtuig afgefloten, ontploften in zijn onmiddellijke ?? De interessante strijd werd uit ?? straten door een dichte menigte gevolgd. Een Belgische vlieger trachtte het Duitsche vliegtuig te naderen, de 70 Duitscher wierp bommen die behalve stoffelijke schade ook twee personen doodden en eenige kwetsten, hij smeedt ook pakken proclamaties naar beneden, waarvan hieronder de vertaalde tekst volgt: Brussel 1 Oct. Belgische soldaten, Uw bloed en uw heil geeft 75 gij geenszins voor Uw geliefd vaderland, integendeel gij dient alleen de belangen van Rusland, een land, ??t alleen verlangt zijn reeds enorme macht uit te breiden en vooral de belangen van Engeland, dat in zijn sluwe begeerigheid dezen wreedden ongehoorden oorlog in het leven riep. Sinds het begin hebben uwe dagbladen, betaald door Frankrijk en Engeland, niet opgehouden u te bedriegen en u leugens op te 80 dissen over de oorzaken van den oorlog en de geleverde gevechten en zij doen dit nog dagelijks. Een uwer legerorders is daarvan het bewijs. Men zegt u, dat men uwe krijgsgevangen kameraden dwingt met onze soldaten tegen Rusland op te trekken. Het gezond verstand moet u doen begrijpen, dat dit onmogelijk is. Als eens de dag gekomen is, dat uwe kameraden in uw land terug zullen zijn, zullen zij U zeggen met welke 85 welwillendheid zij werden behandeld en zult gij van schaamte blozen over deze ongehoorde leugens. Iedere dag van tegenstand berokkent u onherstelbare verliezen en lijden, terwijl gij na de overgave van Antwerpen verlost zult zijn van alle smart. Belgische soldaten, gij hebt genoeg gestreden voor de belangen van Russische prinses, voor die der kapitalisten van het sluwe Albion. Uw toestand is wanhopig. Duitschland, dat slechts voor zijn bestaan vecht, heeft twee Russische legers vernietigd. Thans is 90 geen Russische soldaat op ons grondgebied, in Frankrijk overwinnen onze troepen den laatsten tegenstand! Indien gij naar uw vrouw en kinderen wilt terugkeeren, indien gij uwen arbeid wilt hervatten, in één woord, zoo gij vrede wilt, eindigt dan dezen nutteloozen strijd, die slechts tot uw ondergang leidt. Dan zult gij weldra de weldaden genieten van een gelukkigen, volledigen vrede." (Get.) Van Beseleer, 95 hoofdcommandant van het belegeringsleger. Deze proclamatie heeft niet den minsten indruk gemaakt. Aangaande de gevechten bij Antwerpen kan alleen worden medegedeeld, dat de Belgische genie de bruggen bij Lier heeft doen springen evenals eenige andere bruggen over de Nette. Vrijdagavond zijn Engelsche troepen aangekomen ter verdediging van Antwerpen. Het 100 gevecht aan de Nethe wordt met groote heftigheid voortgezet. De Belgische artillerie brengt den vijand groote verliezen toe. Op het laatste oogenblik wordt de Duitsche beweging weifelend, de Belgen vechten met heel veel energie.

Onze bijzondere correspondent te Antwerpen seint: Het is moeilijk omtrent de positie 105 der vijandelijke legermachten vaststaande gegevens te vermelden. In het holst van den nacht trokken de mannen, groote scheepskanonnen met zich voerend door de stad en van daar naar het front. Vermoedelijk om den Duitschers geen gelegenheid te geven zich in den nacht te oriënteren, werden de gaslantaarns reeds om 7 uur gedoofd. Alle café's en winkels werden tevens op dat uur gesloten. Het electriche straatlicht werd niet 110 ontstoken. De stad, badend in een zee van zilver maanlicht, biedt een fantastischen aanblik. De stemming der bevolking is ernstig, doch volstrekt niet gedrukt.

De strijd in Frankrijk.  
PARIJS (via Londen), 4 Oct. (Reuter.) (Communiqué van 3 uur). Op onzen linkervleugel 115 zijn wij, na alle vijandelijke aanvallen te hebben afgeslagen, op verschillende punten weder tot het offensief overgegaan. Op andere hebben wij ons flink gehandhaafd in onze posities. Van het centrum tot Argonne valt niets te vermelden. In Argonne hebben wij den vijand naar het noorden teruggedrongen In Zuid-Woëvre gaan wij, hoewel zeer langzaam, vooruit. Op onzen rechtervleugel Lotharingen en de Vogezen niets 120 nieuws.

De toestand in België.  
Onze Londensche berichtgever schrijft d.d. 30 September: "De heer R. C. Hawkin, de 125 zwager van generaal Botha, secretaris der "Eightly Club", is juist hier teruggekeerd van een bezoek dat hij te Antwerpen bracht ten bate van het "Wounded Allies Relief Committee", en deelde omtrent hetgeen hij zag aan de "Pall Mall Gazette" het volgende mede: "Eenige dagen geleden zag ik buiten Termonde den slag, die daar geleverd werd. Gedurende den ochtend hadden de Duitschers de ruïnes dier stad bezet. Zoodanig was de plaats vernield, dat slechts een twee a driehonderd huizen ongeschonden waren 130 gebleven. De Duitschers schenen naphtha gepompt te hebben in elk huis en het daarna in brand te hebben gestoken, zoodat alles vernietigd werd. Enkele oude menschen zochten

in de puinhoopen naar overblijfselen van hun verbrande bezittingen. Gedurende den dag kwamen de Belgen de stad binnen en verdreven de Duitsche buiten-posten. Daarna dreven ze hen drie of vier mijlen achteruit en begon een artillerie-gevecht. Opnieuw  
135 bombardeerden de Duitschers Termonde, doch de Belgische artillerie scheen de oppermacht te behouden te Dtaitacher. verloren twee batterijen en een aantal mannen. Toen ik tegen den avond naar de stad kwam werden de gewonden binnengebracht door de linies en de Duitschers waren geretireerd tot hun loopgraven om Brussel. Wat mij  
140 bijzonder trof was dat het kanon-gebul der mij eerder scheen aan te trekken dan te beangstigen. Ik zag de Belgische granaten ontploffen boven de terugtrekkend Duitsche linies en het geluid dat de Belgische kanonnen, "vijftieners" genaamd maakten, geleek op het gestadig ontploft van mist-signalen. Koning Albert, die gedurende den nacht wakende was geweest, nam een korten slaap in een hotel in het dorp achter Termond. Het aanzien der Belgische soldaten, stevig boeren met besliste gelaatstrekken,  
145 vervuld mij, moet ik bekennen, met het verlangen te helpen in hun prachtige strijd. Den volgenden dag verscheen het Duitsche leger buiten Mechelen en zag ik de vluchtelingen van die stad Antwerpen binnen komen. Sommige incidenten van den merkwaardigen guerilla-oorlog, die thans om Antwerpen plaats heeft, zijn bepaald belangwekkend; elke avond heeft zijn geschiedenis.  
150 Op een goeden keer kwamen twee Belgische soldaten in een koffiehuis buiten Brussel en bestelden wijn. De bewoners stonden verpletterd, want totdat zij hen hoorden praten in hun bekend Vlaamsch, hadden zij hen aangezien voor Duitschers in Belgische uniform. Toen kwamen zij tot hen en vroegen verbaasd hoe zij daar gekomen waren. "Kijk maar daar buiten," zeiden de mannen, en daar zag men de Duitsche patrouilles  
155 dood liggen. De Belgische soldaten dronken hun wijn en verdwenen gedurende den nacht. Een der Duitsche troepen-treinen, die naar het gevechts-terrein ging, was een paar dagen te voren door Belgische soldaten vernield. De Duitschers hadden vergeefs beproefd de bedrijvers in handen te krijgen en wreekten zich toen op een dorp in de buurt, dat zij geheel afbrandden, terwijl zij de honderd-zestig vrouwen en kinderen  
160 over de grens Nederland indreven. Die vrouwen en kinderen werden te Maastricht door de goede Hollanders ontvangen. De Belgische hebben de Duitsche posten buiten Brussel nagenoeg geterroriseerd. Er gaat haast geen nacht om dat niet eenige schildwachten gedood worden, eenige Duitsche treinen worden opgeblazen, of een der zorgvuldig voorbereide plannen der Duitschers in de war worden gestuurd door Belgische soldaten,  
165 door de Duitschers "zwarte ratten" genoemd, omdat zij altijd opduiken gedurende den nacht en dan steeds schade schijnen te berokkenen. Iederen nacht ook zwerven de Belgen rond op motorfietsen, vergezeld door een gewapende auto, wat altijd eenige Duitsche ulanen of fiets-rijders het leven kost. Elken ochtend keeren zij terug en worden dan met gejuich door de bevolking te Antwerpen ontvangen. Zij toonen dan buitgemaakte Duitsche helmen en geweren en vertellen de menigte van hun avonturen. De  
170 standvastigheid der Belgen is bewonderenswaardig en zij doen hun zaken als gewoonlijk; steun-comité's werken hier als te Londen. Dagelijks verschijnen acht kranten, vier in het Fransch en vier in het Vlaamsch. De "Indépendance Belge" wordt te Gent uitgegeven. Ofschoon die krant te Brussel verboden is, fluistert elken dag een kleine straatjongen den menschen in het oor, hoeveel de krant kost en waar die  
175 gekocht kan worden en alle pogingen der Duitschers om tegen te gaan, dat de krant er komt en nieuws te Brussel uitlekt, hebben tot dusverre gefaald. De eenige vreemde krant, die te Brussel wordt toegelaten, is de "Nieuwe Rotterdamsche Courant". Overigens zijn alleen Duitsche kranten toegelaten. Brussel wordt thans behandeld als  
180 een deel van Duitschland en alle kinderen, die er geboren worden, worden ingeschreven als Duitsche onderdanen. Onlangs eischte generaal von der Goltz het recht de zittingen van den Gemeenteraad bij te wonen, doch de heer Max, de burgemeester, weigerde zulks beslist, zeggende dat als iemand de zaal binnen kwam zonder zijn goedkeuring, de zitting dadelijk zou  
185 worden gesloten. Von der Goltz was genoodzaakt toe te geven; hij kan Brussel niet besturen zonder een gemeenteraad. Er schijnt onder de Duitschers vrees te bestaan, dat het socialistische element de overhand zal krijgen en straatgevechten zullen ontstaan. Het gevolg zou kunnen zijn, dat de stad dan verbrand werd, waarvoor de wereld de Duitschers verantwoordelijk zou stellen.  
190 Heb gebrek aan voedingsmiddelen wordt daarom even lastig geacht voor de Duitschers als voor de Belgen en de Duitschers zijn verplicht er een sterk leger te houden, want een klein garnizoen zou overgeleverd zijn aan de soldaten van Antwerpen. Eén ding is zeker, dat het schrikbewind der Duitschers den Belgischen tegenstand niet verzwakt, doch hen juist stijft in hun vaste voornemen hun land van den gehaten indringer te  
195 bevrijden. Ik merkte op dat de Duitschers, die een der kerken te Termonde verbrand hadden, het beeld van den Zaligmaker buiten de kerk hadden gespaard, zich misschien herinnerende Luthers woorden dat wat ook vernietigd worde, God's stad zal blijven

staan.

200 De heer Hawkin voegde hieraan toe dat de Belgische Regeering dankbaar heeft aanvaard het voorstel van het "Wounded Allies Relief Committee" om een aantal herstellende gewonden van Antwerpen naar Engelsche badplaatsen te brengen. Het eerste getal zal hier aankomen aan het einde der volgende week; dit aantal van vijftig zal dan vermoedelijk te Ramsgate worden verpleegd, tot zij naar hun land kunnen terugkeeren. Het zullen meerendeels mannen zijn, die een arm of been verloren hebben en niet meer  
205 kunnen vechten. Het vervoer dier gewonden zal geschieden zonder kosten voor de Belgische Regeering en daarom zal hier ongeveer een som van tienduizend pond voor het doel moeten worden bijeen gebracht. Het comité hoopt dat het de Belgische Regeering zal kunnen mededeelen dat zij zooveel gewonden kan zenden als zij verlangt. De heer Hawkin meent ook dat Engeland de Belgen moet helpen om hun handel aan den gang te  
210 houden. Om zulks te doen acht hij gewenscht te Londen een bazaar of tentoonstelling te houden van goederen te Antwerpen vervaardigd, die misschien in Engeland zouden kunnen worden ingevoerd in de plaats van artikelen, die nu niet meer uit Duitschland kunnen worden betrokken.

215 Het Belgische leger.

LONDEN, 3 Oct. (Reuter.) De Belgische legatie heeft het volgende telegram ontvangen van den minister van buitenlandsche zaken: Ten oosten van de Senne waren onze troepen, nadat zij vijf dagen weerstand hadden geboden, genoodzaakt terug te trekken naar de Nethe, tengevolge van een hevigen aanval van de Duitse artillerie. Onze  
220 positie aan de Nethe is zeer sterk en het leger zal met alle macht weerstand bieden.

De strijd in Noord-Frankrijk

225 PARIJS, 3 Oct. (Reuter.) Het officieel communiqué van 11 uur hedenavond zegt, dat er niets nieuws valt te vermelden en dat de algemeene indruk gunstig is.

Om en bij den strijd.

Lille, 28 September. Eindelijk ben ik dan uit Brussel kunnen komen, zij 't dan ook met heel veel moeite, en zij 't ook wat meer naar het Westen gedrongen, dan ik wel gewenscht had. 't Is den laatsten tijd bijna ondoenlijk om verder dan Brussel te  
230 komen. Vertrek uit Brussel wordt niet meer toegestaan dan in de richting Maastricht, en dat ook nog niet eens iederen dag. Maar ik zit dan nu in Lille. Mijn bedoeling was geweest om te gaan van Brussel naar Maubeuge, en van daar mij te laten zakken tot aan het front. Maar mijn goede gesternte, dat mij begeleid heeft tot Mons, liet mij daar in den steek en ik moest terug.

235 Op de groote markt in Mons hielden wij stil om het reservoir van onze auto en onze keel, die fel geleden hadden van veel, door een stevigen wind opgejaagd, stof, wat water te geven. Op het terras van het café waar wij stil hielden, zaten twee Duitse officieren, een heel oude en een piepjonge. Een praatje was gauw geëntameerd. Zij vertelden dat zij juist uit den slag kwamen, even verder op. Verbaasd zei ik niet te  
240 hebben geweten, dat er zóó dicht bij Mons nog gevochten werd. Dat prikkelde den jongen officier, en haastig verzekerde hij: ja, maar met dat al zijn we toch nog maar veertig kilometer van Parijs.

245 De oude gaf mij een knipoogje en ging er niet op in. Ik ook niet. Toen zei de oude, als je even verder doorrijdt, zal je zóó hoog de lijken zien liggen, - hij wees een meter hoog, - allemaal over elkaar heen. - Ja, allemaal Franschen! - viel de jonge in.

- En Duitschers, zei kalm de oude. En zonder zich te storen aan de ergernis van den jongen officier, ging hij door: de vijand heeft groote verliezen geleden, - maar wij ook. 't Kan ook niet anders. Wij zaten vlak op elkaar, hadden op tal van punten  
250 bajonetgevechten.

Hij zweeg even, en ging toen zacht peinzend verder:

- Och, 't is voor allemaal even erg. De oorlog is nu eenmaal afschuwelijk, - 't is te hopen, dat er gauw een einde aan komt. De Duitschers, - de Franschen, zij zijn  
255 allemaal menschen. Menschen. En nu liggen daar verderop de lijken een meter hoog. 't Is verschrikkelijk! En tóch, - wat 't ons ook koste, wij zullen in Parijs komen! Ik merkte bij mij zelf op dat dit wel al een ander geluid was dan wat ik zoo vaak in het eerste stadium van den oorlog had gehoord: "Wir gehen nach Paris". Ik praatte nog wat met de heeren, over den oorlog, over: wie seht es denn in Holland aus?" - over de bom die in Maastricht gevallen is, enz. - en ging weer op weg met het vooruitzicht van  
260 de meterhooge lijkenwallen en al wat daarbij behoort.

Maar 't is mij niet gelukt. Even door Mons werd ik, voor de zooveelste maal sedert mijn vertrek uit Brussel, aangehouden, - maar nu hielp zelfs 't meest diplomatieke betoog niet: ik moest terug, naar Mons, en ik ging, om van daar uit een anderen weg

265 te zoeken naar 't Zuiden. Maar wat ik al zoo vaak had zien gebeuren, dat zag ik ook hier weer: als de heeren 't erg te kwaad hebben ergens, dan valt er niet met hen te praten, dan zijn ze kribbig en stuursch, en worden niet zelden zelfs heel grof, – wat ik hun in deze omstandigheden niet al te kwalijk neem. Ik zag ten slotte wel dat er geen kans was om naar 't Zuiden te komen, en dat ik tenig zou moeten gaan. Naar Brussel. Dat lokte mij in 't geheel niet aan. Maar ik werd in de richting van Brussel terug gestuurd telkens, en moest dus wel doen alsof ik naar Brussel ging. Ik had op de kaart nagekeken hoe ik gaan kon, en zag, dat als ik in de richting van Brussel ging over Nimy, – de afgebrande voorstad van Mons, – dan zou ik daar komen aan een wegsplitsing, één weg over Brain le Comte naar Brussel, een anderen kant over Ath naar ??, naar waar 't toeval mij brengen zou. Ik ging dan maar den laatsten weg. In 270 afgebrand Nimy geen soldaten, en maar heel weinig menschen. Maar toen ik Nimy een goed eind ?? door staan, hoorde ik van uit een boschje ineens vervaarlijk geschreeuw van "halt!" en er stoven drie Duitschers op mij af, een Feldwebel met twee soldaten, alle drie met hevig dreigende geweren. Papieren. Ik liet alles wat ik aan papier bij mij had, zien. Waar ik vandaan kwam? Van Mons. Waar ik heen ging? Nu moest ik wel een 280 bestemming verzinnen, en ik zei: Lille. Ik zette een gezicht alsof ik 't vreeslijk naar vond dat ik daar nu moest rondzwerven, zei dat ik hoopte door geen posten of bezettingen meer te hoeven gaan, want dat 't mij zoo zenuwachtig maakte. Neen, – zei de Feldwebel, – wij hebben verderop geen bezettingen of posten. 't Eenige wat u kan tegenkomen zijn Belgische franc-tireurs of ongeregelde troepen. Wij patrouilleeren 285 hier maar om te zorgen dat wij niet overvallen worden. De uiterste patrouille. Ik reed verder. En moest toch wel langzamerhand verzinnen waarheen ik zou rijden. De zon begon al bedenkelijk te zakken, – ik moest beslissen. Naar 't Zuiden kon ik niet, naar 't Noorden wilde ik niet, – dan maar door naar 't Westen, en, omdat ik nu eenmaal mijn zinnen had gezet op Frankrijk, – dan inderdaad maar naar Lille. Daar zou ik dan weer verder kunnen zien. Over Ath en Leuze reed ik dus eerst naar Doornik. Dat was een wonderlijke tocht. Van oorlog geen sprake. 't Eenige wat ik nog zag, waren, in de dorpen, half afgescheurde Deutsche proclamaties: zij waren er wel geweest, de Duitschers, maar zij waren er weer weg ook. En de boeren die in het land werkten, 290 keken verschrikt op als zij mijn auto hoorden aankomen, maar dan zagen zij het vlaggetje dat voorop woei, – rood-wit-blauw, en zij dachten niet aan verschil tusschen staande kleuren en liggende kleuren, en zij zwaaiden hun petten en riepen vroolijk blijde dingen, die ik niet verstond. En in de dorpen liepen de menschen uit en stonden in rijen op straat, zij zwaaiden met petten en zakdoeken, en riepen: "Vivent les alliés, vive la France, vive la Belgique!" Even voor Doornik zag ik voor 300 't eerst weer soldaten, – drie auto's vol gepakt met Belgische guides. Ik moest stoppen en uitstappen, en ook al de Belgische soldaten stapten uit, – en midden op den weg werd geargumenteed. Een charmante Belgische officier, – kranig met zijn grooten kolbak, – deed het woord, de anderen stonden er omheen, ook alweer spelend met hun geweren. Maar 't liep goed af. Zij reden door in de richting van waar ik gekomen was, ik ging verder, naar Doornik. Maar ik was toch wel even onder den indruk. Deze menschen, officieren en soldaten, wat een warmte ging er van hen uit, wat waren zij vol entrain! Straks zouden zij die Deutsche patrouille tegenkomen, die ik gezien had tusschen Nimy en Lens. Hoe anders was dat geweest! Drie Duitschers, als al de Duitschers die ik tot nu toe had gezien, dapper, maar van een soort van 310 administratieve dapperheid, gedwongen door de noodzakelijkheid en "het plan"; echte menschen van den modernen oorlog. In die Belgen vond ik, – ten spijt van de drie auto's waarin zij zaten, – nog wel veel terug van de poëzie van den oorlog, – het warme, het persoonlijk entrain. In Doornik hier en daar een heel enkele Belgische of Fransche soldaat, verder niets. En in de dorpen tusschen Doornik en Lille werd de 315 vreugde als ik voorbijging, al heel uitbundig. Ik gevoelde mij er ietwat beschaamd onder. Uit een kroegje langs den weg sprongen ineens zes, zeven mannen naar buiten, hun glazen bier in de hand. Zij schreeuwden heel luid: Vivent les alliés! à votre bonne santé! – en dronken hun glazen faro of lambic uit. Een grenskantoor scheen niet meer te bestaan, – althans ik merkte er niets van, en reed kalm door. En ongehinderd kwam ik te Lille. Op 't stationsplein daar leek het zaak de lichten aan te steken, – 320 waarom wij even stil stonden. En in minder dan geen tijd was er een drom van menschen om ons heen, die dol van enthousiasme waren, omdat er juist heel wat Engelschen waren aangekomen zoodat zij nu ook óns voor Engelschen hielden. Wij brachten hen uit den waan, maar wij waren ten minste geen Duitschers, en werden dus goed ontvangen. Een 325 heelen tijd moesten wij stil staan, en vertellen van Holland, van Brussel, – midden op het stationsplein. De menschen stonden op de treeplanken, en vroegen en riepen, en hoorden ons uit, – maar wij zeiden niet meer dan wij kwijt wilden zijn. Tot ineens, aan den overkant van het plein, luid hoerageroep opdaverde. Er ging een groote auto met Engelsche soldaten voorbij. De menschen om ons heen waren niet meer te houden.

## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

330 Zij klommen in mijn wagen, stonden op de kussens, schreeuwend en wuiven. En toen de auto met Engelschen voorbij was, hebben wij heel hard en overmatig getoeterd, en zijn weg gereden om een onderdak te zoeken voor de auto en voor ons. Wat wij gevonden hebben.

335 Op het Oostelijk oorlogstooneel.

De overwinning op de Russen.

KONINGSBERGEN, 4 Oct. (W. B.) de plaatsvervangend opperbevelhebber te Koningsbergen geeft de volgende aanvulling van het reeds vermelde bericht omtrent de overwinning op de Russen: De Russen zijn in een tweedaagsch gevecht bij Soewalki op 1 en 2 October totaal verslagen. Zij verloren 5000 man aan gevangenen, 18 stuks geschut, waaronder een zware batterij, veel machinegeweren; voertuigen en paarden.

De toestand te Warschau.

345 PETROGRAD, 4 Oct. (Reuter.) De militaire gouverneur van Warschau en omstreken heeft het volgende laten bekend maken: Er heerscht in den laatsten tijd onrust onder de bevolking ten gevolge van dwaze berichten omtrent een eventueele bezetting der stad. Op bevel van den legercommandant brengt de gouverneur ter openbare kennis, dat Warschau en zijn omstreken evenals tevoren buiten alle gevaar zijn van den kant van den vijand. De gouverneur verzoekt dan ook der bevolking rustig te blijven en kalm haar zaken te behartigen.

Op Zee.

Op een mijn gestooten.

355 LONDEN, 4 Oct. (Reuter.) Lloyd verneemt uit Ostende van 3 Oct., dat de Engelsche stoomboot "Dawdon" van Hull naar Antwerpen, des nachts in de Noordzee op een mijn is gestooten en gezonken. Negen opvarenden worden vermist; acht opvarenden zijn door een visschersboot naar Ostende gebracht.

360 LONDEN, 3 Oct. (Reuter.) Volgens een Lloydsbericht uit Tynemouth is het stoomschip "Tromo", van Arendal, hedenochtend te half zeven op een mijn gestooten en gezonken. Twee matrozen zijn gered door een visschersboot en aangebracht te North Shields.

Duitsche aviateurs gered.

365 LONDEN, 4 Oct. (Reuter.) De Times verneemt uit Kopenhagen, dat de Zweedsche stoomboot "Runa" van Gothenburg twee Duitse aviateurs heeft gered, die veertien uren op zee hadden rondgedreven op een beschadigde hydroplane.

De "Leipzig".

370 De "Times" ontvangt uit Lima bericht, dat de Duitse hulpkruiser "Marie" op 1 October te Callao aankwam met de bemanning van de Britsche stoomboot "Bankfields", die door de "Leipzig" in den grond was geboord. De lading van de "Bankfields" bestond uit 6000 ton suiker, bestemd voor Liverpool, ter waarde van 120,000 p.st. De "Leipzig" is een der Duitse kruisers, die in den Stillen Oceaan nog de Britsche scheepvaart en handel bedreigen. In het telegram aan de "Times" wordt de

375 veronderstelling geopperd, dat deze kruiser in voortdurende draadlooze verbinding staat met het Telefunkenstation te Lima, dat onder beheer staat van een Duitser.

Uit het Verre Oosten.

Japanners en Duitschers.

380 PEKING, 4 Oct. (Reuter.) De Japanners hebben zich meester gemaakt van de Sjangtung-spoorweg van Tsinanfoe naar Weihsien. Naar aanleiding van bezwaren, daartegen ingebracht, wijzen zij erop, dat zij uit een strategisch oogpunt onmogelijk kunnen toestaan, dat de Duitschers de controle hebben op een spoorweg in hun rug gedurende de operaties bij Tsingtau. Bovendien halen zij het Chineesch-Duitsch verdrag van 1898

385 aan en het charter van de Duitse regeering als een bewijs, dat de spoorwegmaatschappij in hoofdzakelijk Duitsch is.

FRANKRIJK.

De stemming in Frankrijk

390 Een correspondent van de Times in Frankrijk deelt mede – zijn bericht is gedateerd van 29 September – dat hij van een stafofficier der verbonden legers zeer bevredigend nieuws ontving. De officier verklaarde dat de bondgenooten geleidelijk wonnen en dat aan den definitieven uitslag van den strijd geen twijfel was. De geest der verbonden troepen, aldus de officier, is verbazingwekkend. De troepen hebben een uitputtend

395 langen strijd gestreden, dag na dag, zonder verademing en met slechts kleine

## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

plaatselijke successen en vorderingen om hen aan te moedigen. Maar zij begrijpen dat deze kleine overwinningen tezamen de groote zege moeten brengen en zij zijn overtuigd, dat de slag, waarvan het lot van den oorlog afhangt, slechts een resultaat kan hebben. Zij vechten nu als mannen, die beseffen dat ze hun tegenstanders in hun  
400 macht hebben.

De geest van het volk is dezelfde. Gedurende de laatste tien dagen het ik gereisd van Havre naar Beauvais, Creil en Clermont, achter de legers in het voetspoor der terugtrekkende indringers, en overal vond ik slechts opgewektheid, overal droeg men zonder klagen de ellende en ongemakken, opgelegd aan hen die wonen in de buurt van  
405 een slagveld, overal slechts onwankelbare hoop. Eigenlijk is hoop niet het juiste woord. Wij gaan thans de derde maand van den oorlog in. Geen sensationeele overwinningen konden het hart van het volk schragen, en toch is de houding van het volk als dat gaande van de eene schitterende zege naar de andere. Onbeperkt vertrouwen in de legers, en een onwrikbare overtuiging, dat de Duitsche zaak verloren  
410 was eer nog de Pruisische adelaars de oostelijke grens overtrokken, bezielen iederen man, vrouw en kind in de republiek. Hun geduld in afwachting van een definitief woord van succes of mislukking is bijzonder merkwaardig. Men moet geduld hebben, zeggen allen. Ca va bien.

415 Poincaré naar het slagveld.

BORDEAUX, 4 Oct. (Reuter.) Reeds bij het begin van den oorlog had president Poincaré plan gemaakt de legers te bezoeken en hun zijn gelukwenschen te brengen. Tot dusverre echter heeft hij aan dit voornemen geen gevolg kunnen geven, doordat hij dagelijks den ministerraad moest presideeren en de militaire autoriteiten het oogenblik nog  
420 niet gekomen achtten voor het tenuitvoerleggen van het plan. Daar er thans geen bezwaren meer zijn tegen de reis, zal Poincaré uit Bordeaux vertrekken in gezelschap van de ministers Millerand en Viviani.

(Van onzen gewonen briefschrijver.) Parijs, 25 Sepb. In Parijs. – Van de slagvelden. Langzaam aan, héél langzaam aan, begint Parijs zijn vroeger uiterlijk te herkrijgen. Dab wil niet zeggen dat het er nu hier alweer uitziet alsof we in normale tijden leefden, en niet op een honderd-vijftig kilometer afstand een strijd op leven en dood  
425 gevoerd werd, waar iederen dag duizenden jonge mannen vallen. Wie de tussenliggende periode niet heeft meegemaakt, wie niet bij ervaring weet hoe we het gehad hebben, die vindt het hier op het oogenblik nog erg saai en ongewoon. Van de groote cafés op den Boulevard zijn vele oude bekendste, Riche, Amencam, Grand Café, nog steeds gesloten. Dem?? toonen voor de overgroote meerderheid hun sombere luiken in plaats van hun schitterende étalages. Een enkele cinema hier en daar vervult op zijn eentje de rol van de gezamenlijke Parijsche theaters. – Avonds om acht uur, half negen, ziet  
430 de Boulevard, de beroemde, er doodscher uit dan in gewone tijden de hoofdstraat van de minst-beduidende sous-préfecture. Dat alles heeft dus nog niet veel van het Parijs dat ge allen toch, toch is er verandering. De vluchtelingen beginnen meer en meer terug te komen uit menig huis, dat weken lang zijn luiken nijdig dicht gehouden heeft, kikt 's morgens vroeg alweer een ijverig stoffende en schuierende dienstmaagd  
435 en schijnt des avonds opnieuw vriendelijk lamplicht. Het aantal wandelaars in Bois en parken is aanmerkelijk gedikt. Aan de kiosken, waar de keuze van bladen van eenige beteekenis zoo beperkt geweest is, vinden we sinds enkele dagen onzen "Temps" weer, in zijn authentieke Parijsche editie, en de "Daily Mail", die ook zoo weinig meer beduidde zoolang hij uit Bordeaux komen moest. Na de grauwe, sombere wanhopige weken,  
440 die we hier hebben meegemaakt, is het of we in deze prachtig herfstdagen die September ons te elfde ure nog wel brengen wil, een nieuwe \*??nte tegemoet gaan in plaats van een langen, droevigen, pijnlijken winter. En dan – er heerscht een overwinnings-stemming... Hoe geheimzinnig regeering en gouvernement van Parijs ook met hun communiqués mogen zijn, hoe zorgvuldig ze hetgeen er daarginds aan het  
445 gebeuren is ook onder nietszeggende zinnetjes trachten te vertere??en er beginnen berichten door te lekken, die een herhaling van het succes aan de Marne doen voorzien. Lang voordat deze brief zijn bestemming bereikt zal hebben, zult ge weten, wat we nu nog slechts vaag vervoelen dat in aantocht is. In afwachting daarvan en zoolang ons, vreemden journalisten, het rondsuffelen op de slagvelden nog zoo streng  
450 verboden zal blijven als thans – aan het gaan zonder permissie zijn eigenaardige nadeelen verbonden; zoo hoorde ik van een paar nieuwsgierigen die terwijl ze ergens rondneusden door gendarmes werden gepakt en gedwongen te helpen lijken te begraven, drie dagen achter elkaar! – moet ik me nog maar bepalen tot het navertellen van hetgeen enkele gemobiliseerde Fransche journalisten omtrent hun ervaringen op de  
460 plaatsen waar het heet is toegegaan meedeelen. Eerst dit stuk beschrijving van een autotocht door de Vogezen, dat vooral interessant is om wat erin staat over de

## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

Duitsche loopgraven, uit den "Petit Parisien": Opnieuw ben ik op den weg. Wat zijn dat op dat heuveltje daarginds voor oude bruine steenen, dat antieke kasteel met de gescheurde muren, die middeleeuwsche burcht, waarvan de uitgekartelde kanten zich zoo scherp tegen den grijzen hemel af teekenen? Dat is geen kasteel, geen burcht, maar het zijn wel ruïnen; 't is al hetgeen er overgebleven is van hetgeen eens het dorpje Léomont was. Men heeft daar gevochten, een hardnekkigen, vreeselijken, onverbiddelijken strijd; driemaal is Léomont genomen door de Duitschers en driemaal hernomen door ons. Eindelijk is het aan ons gebleven. Ik het stap voor stap de verschillende ??een van dit gevecht gevolgd; ze zijn geschreven in den rooden grond. En hier hebben we de Duitse loopgraven, lang en breed, waarin men zich gemakkelijk bewegen kan, en die onderling door onderaardsche gangen verbonden zijn. Welk een prachtig mollenwerk, welk een meesterstuk van versterking! In het midden is een ronde kamer, en in die kamer twee stoelen van rood fluweel, die blijkbaar gestolen zijn in een of ander dorp. Daar hielden zich de officieren op, maar nu is er niets meer in dan geweren, patroontasschen, punthelmen ?? lijken van Duitse soldaten, want er zijn me hier wat Duitse soldaten gevallen! Hun lichamen bedekken den grond, en daarginds, ??ijn er vijfduizend, die een bosch ingegaan zijn, en er nooit meer uitgekomen. Ze zijn erin gedood, weggemaaid door onze artillerie. Geen één is er ontsnapt. Men heeft ?? lucht die opstijgt is zóó sterk, zóó verschrikkelijk, dat het onmogelijk is er dichterbij te komen; maar in het rozige ochtendlicht vliegen troepen kraaien in cirkels boven de boomen, waarvan het zachtgroene loof zooveel verschikkingen verbergt. De weg is overdekt met lijken van paarden; sommige, die in de slooten gerold zijn, liggen op hun rug, en steken de pilaren van hun pooten en den koepel van hun overmatig gezwollen buik ten hemel; de andere, over den weg liggend, drogen uit en loopen geleidelijk leeg. Hier hebben we hulzen van granaten, mooie vazen van koper, en granaten die niet gesprongen zijn, gevlochten teenen mandjes, waarin de verschrikkelijke projectielen gezeten hebben; en verder kapotjassen en blauwe mouwvesten van infanteristen, en ook grijze tunieken, grijze mutsen, Pickelhauben en Mausers, op verschillende punten achtergelaten. Op de versch omgewoelde aarde heeft men een kruis opgericht, en op dat kruis hangt een kepi: daar rust een van de onzen. Hier en daar het lijk van een Duitser, liggende met het gezicht tegen den grond, zijn helm een paar passen voor hem uit, zijn geweer aan zijn zijde. Onder de weeke stof van zijn uniform schijnt het alsof zijn ledematen hun soepelheid nog hebben behouden. Hij ziet er uit of hij slaapt. In een weide het ik een vlek van een roode broek meenen te zien. Ik het het hoofd afgewend. Zoo is de geheele weg afgeteekend van Vitrimont tot Lunéville... Omtrent de bezetting van Lunéville vertelt dezelfde journalist dan nog het volgende: Lunéville is een-en-twintig dagen door de Duitschers bezet gehouden. Ze hebben het behandeld zooals ze alle bezette plaatsen behandeld hebben; ze hebben het geterroriseerd, ze hebben geplunderd, ze hebben brand gesticht, ze hebben vermoord. Van de sous-préfecture staan nog slechts vier muren overeind. Elf huizen van het voorstadsje Einville, vier in de rue Castaia, een huis voor het station, een ander in de rue des Capucins en de helft van de mairie, zijn verbrand. Het lieve, kleine museum is geplunderd; alle kunstwerken zijn gestolen, meegenomen en op vijftien voertuigen geladen, die ze over de grens hebben gebracht. En de schrijver vertelt verder van de proclamatie die door de Duitschers tot de bevolking gericht was, en waarin beloofd werd dat haar geen leed geschieden zou als zij zich rustig hield. Later echter, onder het voorwendsel dat door de bewoners op een ambulance-auto geschoten zou zijn, eischte de plaatselijke commandant Von Forsteinder 600,000 francs aan goud en 50.000 francs aan zilver; werd het geld niet opgebracht dan zouden alle inwoners gefusilleerd worden. Hetzelfde lot zou ieder treffen die de stad trachtte te verlaten of die geld verborgen hield. De maire, de onder-prefect en de député, die allen op hun post gebleven waren, gaven eerst al het geld dat ze hadden en gingen daarna bij de bewoners rond, om van elk hunner naarmate van zijn fortuin goud en zilvergeld te innen. Met hetgeen aldus werd bijeengebracht stelden de Duitschers zich ten slotte tevreden, maar het schrikbewind duurde voort; ieder moest opgeven wat hij aan eetwaren in huis had, en daarvan leveren hetgeen noodig was. Ook mocht niemand zijn huis verlaten, behalve voor kleine bezigheden in de buurt, aardappelen mochten niet gerooid worden dan met toestemming van den commandant, en onder toezicht van soldaten, en zoo meer. De officieren hadden al de fauteuils van het theater op de voornaamste wandelplaats laten brengen, en hielden zich daar bij voorkeur op, de bewoners die voorbijkwamen plagende en hoonende. Den 12en September, na een bezetting van drie weken, verlieten de Duitschers de stad weer.

525 In een gevechts-correspondentie geeft een "Journal"-redacteur bijzonderheden van de wijze waarop de Franschen in het gevecht aan de Aisne dat op het oogenblik nog voortduurt zich onder het verschrikkelijke vuur der vijandelijke kanonnen telkens een



klein beetje wisten vooruit te werken. Hij had een gesprek met een compagnie  
soldaten, die onder bevel van een adjudant-onderofficier – al de officieren waren  
530 gedood of gewond -- van de gevechtstlinie terugkeerden en voert een der mannen aldus  
sprekend in:  
"We komen vooruit met achtereenvolgende sprongen. Dat is wat grappig! We verspreiden  
ons een beetje. Kleine troepjes van vijf of zes. Dan raadplegen we elkaar: "Ben je  
535 zoover? Ja, vooruit maar". En je loopt een honderd meter vooruit, zonder op te  
kijken, je hoofd voorovergebogen, je ransel voor je gezicht, als een schild. Als je  
moe bent, val je maar plat op je buik in de modder. Je telt elkaar. Rechts en links  
van je zie je andere kleine groepjes van je compagnie. Ze zijn allemaal tegelijk naar  
boven gekomen (het ging tegen een heuvel op) – alles gaat dus goed. Je verbergt je  
540 achter een boom om een gunstig oogenblik voor een nieuwen ren af te wachten. De  
kogels fluiten, maar die gaan ver over onze hoofden. De Duitschers zijn te dicht bij  
ons, aan den anderen kant van den heuvel, ze kunnen ons niet raken. Ze schieten  
trouwens zoo slecht. Ze brengen hun geweer niet aan den schouder. Ze schieten met hun  
wapen tegen hun knie, zonder te mikken... Een, twee, drie, vooruit!... We zijn nu  
545 heelemaal boven. Aldoor maar weer op zij uitkijken. Neen, we zijn onze kameraden niet  
vooruit. Een tijdje rust, en dan komt het oogenblik om ze op hun dak te vallen..."  
Een van ons, een gewoon soldaat, steekt flink zijn geweer in de lucht. Iedereen langs  
de linie begrijpt het... Allen tegelijk toonen we over den heuvelrug de punt van onze  
bajonet, die glinstert, hoewel er geen zon is. En we stormen vooruit, terwijl we  
550 kreten uitstooten... Ditmaal hebben we ze dan toch weer eens voor ons! Het is of je  
er dronken van wordt... Je weet niet meer waar je bent... Je ziet je kameraden niet  
die naast je neervallen... Je ziet niets dan de grijze jassen en de helmen die  
terugwijken, aldoor maar terugwijken. Ze keeren ons wel den rug niet toe, maar wat  
schieten ze slecht... Waar zijn onze officieren? Weweten er niets meer van...  
555 Plotseling krijgen we van links granaten over ons heen. Ze mikken op ons... Geen  
mogelijkheid meer om stand te houden... En wij, ook zonder hun den rug toe te draaien  
en doorgaande met schieten, wij wijken achteruit... Al terugwijkende helpen we de  
gekwetsten op en we nemen opnieuw stelling in aan den anderen kant van den heuvelkam,  
maar heelemaal in de hoogte... Daar hebben ze ons daarstraks afgelost, een kilometer  
560 dichter hij den vijand dan waar ze ons eerst gezet hadden... Zoo wordt, meter voor  
meter, de Fransche bodem heroverd... Eindelijk nog dit stukje beschrijving, uit den  
"Matin": De kunst een leger te verbergen, – men moet erkennen dat de Deutsche leiders  
ze als virtuozen beoefenen. Deze taktiek, die geheel en al strookt met het Deutsche  
karakter, is in het geheel niet te verachten. Ze wordt gevolgd met die zorgvuldige  
methodiek, die onze vijanden bij al hun daden toonen. ?? principe, waaraan ze het  
565 meest hechten. Hun houwitsers, die veertien kilometer ver dragen, bestrooien  
onophoudelijk, van den vroegen morgen tot den laten avond en tot ver in den nacht, de  
dorpen waarin ze denken dat we zitten, de bosschen waarin ze meenen dat wij ons  
verscholen hebben, de wegen waarover ze onderstellen, dat wij marcheeren moeten. Men  
herkent van verre het geluid van deze granaten, want ze hebben een stevig geluid. Als  
570 men in de zone komt waar ze vallen dan tracht men natuurlijk er vandaan te blijven,  
en den meesten tijd kan men ze wel vermijden. Niet altijd, dat spreekt. Je moet wat  
geluk hebben, en ook moet je het gewoon zijn. Men hoort ze zóó goed aankomen, dat men  
de richting raden kan. Eerst de wind die opsteekt, dan het geluid als van den motor  
van een aeroplane, dan een geweldig gesuis, en eindelijk de donder, de aarde die  
575 beeft, een zwarte vulkaan die steenen en slijk uitbraakt, een paar seconden stilte,  
en als je er al niet meer aan denkt een, twee, drie of tien lichte gonzingen die u  
omringen: dat zijn de scherven, die ten slotte met een doffen slag op den grond  
neerkomen. Dat is één granaat voorbij. Nu opgepast voor de volgende! Als de laatste  
die van rechts kwam aan onze linkerhand gesprongen is, dan wijken wij naar links,  
580 want op elk lang schot volgt een korter schot. Zoo blijven we zigzags-gewijs  
voortgaan, alsof we in het struikgewas liepen. Dit procédé kan, zooals men wel  
begrijpt, niet altijd dienen. Zoo een voortmarcheerend bataljon er al van gebruik  
maken kan, voor de artillerie valt daar niet aan te denken. Die dérängeert zich dan  
ook maar niet. Als over een van onze batterijen op meer dan 2000 meter hoogte een  
585 Deutsche aeroplane vliegt, dan zeggen onze artilleristen: "Goed zoo, over twintig  
minuten krijgen we nieuws." – Ge denkt dat dat ze angstig maakt? In het geheel niet.  
Ze gaan rustig met vuren door, alsof de vijand hun positie niet ontdekt had! We  
kunnen er net zoo dikwijls van lezen als we willen, – ons dergelijke toestanden  
indenken, waarlijk en echt indenken, kunnen we toch niet. Daar is deze onophoudelijke  
590 wederzijdsche massa-moord te verschrikkelijk voor...

ENGELAND.

De stemming in Engeland.

## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

LONDEN, 4 Oct. (Reuter.) Bij het einde van de tweede maand van den oorlog is Engeland  
595 meer dan ooit vastbesloten den oorlog tot een beslist bevredigend einde te brengen.  
In alle bladen wordt nadrukkelijk op dit vaste besluit gewezen. Hoewel omtrent den  
uitslag van den oorlog nimmer eenige twijfel bestond, wekte de gewijzigde toestand  
sedert den slag aan de Marne en de ontwikkeling van den slag aan de Aisne te meer  
600 bevrediging, daar een gunstige keer in den veldtocht zooveel vroeger is gekomen dan  
werd verwacht. Niettemin erkennen de bladen, dat de taak der bondgenooten zwaarder  
zal zijn dan de Engelschen tot dusver wel beseften. Maar het is zeker, dat de noodige  
middelen zullen worden verschaft, zelfs als Engeland het gewicht van al zijn  
hulpmiddelen in de schaal zou moeten leggen. De "Observer" merkt op, dat hoe langer  
605 het conflict duurt, het te zekerder ook zal leiden tot de uitbreiding en  
consolideering van de organisatie van dit land tot een der grootste militaire  
mogendheden der wereld. Dat zal wel een der grootste dingen zijn door Duitschland tot  
stand gebracht. De Sunday Times schrijft: In plaats van ons te verzwakken of in  
moeilijkheden te brengen, heeft de oorlog ontzaglijk bijgedragen tot de versterking  
van ons rijk en heeft hij vraagstukken tot oplossing gebracht, die onze  
610 staatsmanskunst bezwaarden. Nooit waren de onderdanen van de Britsche kroon zoo  
eensgezind en vastbesloten. Voor dat de oorlog ten einde is, zullen groote offers  
moeten worden gebracht, maar hoe hoog de prijs ook moge zijn, de vergoeding zal meer  
dan evenredig zijn. De federatie van het Rijk, waarvan zoo lang is gedroomd, is thans  
definitief verzekerd, want nieuwe banden zijn gelegd tusschen moederland en  
615 dominions, die nimmer kunnen worden verbroken. De oorlog toonde de eerlijke loyauteit  
van Indië, begroef voor altijd de rassenquaestie tusschen Britten en Hollanders in  
Zuid-Afrika en maakte de oude twist tusschen Engelschen en Ieren tot een historisch  
feit.

620 Onzijdige natiën en de oorlog.  
In de "Daily Chronicle" van hedenmorgen is opgenomen een artikel van den vermaarden  
diplomaat en publicist James Bryce, den vroegeren Britschen ambassadeur te  
Washington, over de onzijdige natiën en den oorlog. Door de welwillendheid van het  
genoemde Engelsche blad zijn wij in staat tegelijkertijd een uittreksel van dit  
625 artikel hier te doen volgen. James Bryce wijst er op, dat door den tegenwoordigen  
oorlog de aandacht der niet-Duitsche wereld is gevestigd op de merkwaardige  
leerstellingen, die van zekere zijde in Duitschland zijn geleeraard en die  
voornamelijk zijn gepropageerd door den vermaarden Duitschen historicus Heinrich von  
Treitschke en op diens voorbeeld door generaal Von Bernhardi in zijn boek  
630 "Duitschland en de komende oorlog", dat in 1911 werd uitgegeven. Oorspronkelijk had  
men wellicht deze militaristische beschouwingen met schouderophalen kunnen  
voorbijgaan, maar, meent de heer Bryce, het optreden van de Duitse regeering jegens  
België toont, dat die beschouwingen blijkbaar als volkomen juist worden geacht. Wat  
zijn, zoo vraagt hij, deze leerstellingen? Ik schrijf ze volstrekt niet toe aan de  
635 ontwikkelde klasse in Duitschland, voor wie ik grooten eerbied heb, erkennende haar  
grote verdiensten van wetenschap en kennis, evenmin aan de groote meerderheid van  
het burgerlijk bestuur, en het minst van al aan het Duitse volk in het algemeen.  
Dat dit met de gepropageerde denkbeelden het niet eens is, blijkt duidelijk uit het  
feit, dat generaal Von Bernhardi zich herhaaldelijk beklagt over de vredelievende  
640 gezindheid van zijn landgenooten. De toepassing dezer denkbeelden echter nu in de  
praktijk, hetgeen Groot-Brittannië, dat slechts belang heelt bij den vrede, tot den  
oorlog heeft gedwongen, maakt het noodig, die denkbeelden eens nader te beschouwen,  
en de heer Bryce meent met te meer recht te mogen spreken, daar hij behoort tot hen,  
die lange jaren geijverd hebben voor de verbetering der betrekkingen tusschen  
645 Duitschers en Engelschen waarbij men dan tevens hoopte verbetering te kunnen brengen  
in de verhouding van Duitschland en Frankrijk, dank zij de medewerking der Vereenigde  
Staten. Op de oorzaken die deze pogingen verijdelden en tot den oorlog voerden, gaat  
de heer Bryce niet in, maar hij verklaart alleen dit: Het was noch  
handelsconcurrentie, noch naijver op de Duitse macht, die ??

650 Noch was er eenige haat in het Britsche volk jegens het Duitse volk, noch eenige  
wensch om de macht van het Duitse volk te breken. De pogingen van het Duitse volk  
van 1815 tot 1870 om politieke eenheid te verkrijgen, vonden in Engeland hartelijke  
sympathie. De beide volken waren van verwant ras en door vele banden verbonden, al  
waren er in beide naties lieden die oorlog wenschten. Zij vertegenwoordigden niet het  
655 nationaal sentiment en vormden slechts een kleine minderheid.

De heer Bryce geeft dan in het kort een overzicht van de leerstellingen van generaal  
Von Bernhardi, die in zijn boek de noodzakelijkheid en wenschelijkheid van den oorlog  
uiteenzet, den zegen er van betoogt en den oorlog voorstelt als de grootste factor  
ter bevordering van beschaving en macht. Pogingen om den oorlog af te schaffen, aldus

660 de Pruisische generaal, zijn onzedelijk en het menschelijk geslacht onwaardig. De  
hoogste plicht, het hoogste doel van den staat, moet zijn vermeerdering van macht.  
Tractaatrechten e. d. zijn geen absolute rechten, indien het noodig is, is het  
volkomen gerechtvaardigd ze ter zijde te stellen. Macht is recht en zwakke natiën  
665 hebben volstrekt niet hetzelfde bestaansrecht als krachtige natiën. Boven alles,  
boven recht, boven menschelijkheid, is de Staat. Aldus zeer in net kort de  
denkbeelden van generaal Von Bernhardi. Laat ons, zegt de heer Bryce, nu eens nagaan  
hoe deze leerstellingen de kleinere en zwakkere staten raken, die tot dusver in  
betrekkelijke veiligheid naast de groote mogendheden bestonden.  
"Zij zouden volkomen overgeleverd zijn aan de genade van den sterkere. Zelfs  
670 beschermd door tractaten, hun neutraliteit en onafhankelijkheid waarborgend, zouden  
ze niet veilig zijn, want tractaatverplichtingen zijn waardeloos, "indien ze niet  
overeenkomen met de feiten", m. a. w. indien de sterkere mogendheid meent, dat ze in  
den weg staan. Haar belangen zijn overheerschend. Als een staat kostbare mineralen  
675 bezit, zooals Zweden bijv. ijzer, België kolen, Roemenië petroleum, of als hij  
beschikt over overvloedige waterkrachten, zooals Noorwegen, Zweden en Zwitserland, of  
als hij in het bezit is van de monding van een bevaarbare rivier, welke bovenloop  
aan een andere natie behoort, zou de groote staat den kleinen staat mogen veroveren  
en inlijven, zoodra hij meent die delfstoffen, die waterkracht, die riviermonding  
noodig te hebben. Hij heeft de Macht, en Macht geeft Recht. De belangen, de  
680 gevoelens, de vaderlandsliefde en de onafhankelijkheidszin van het kleine volk tellen  
niet mee. De beschaving dient zich met barbaarsch geweld uit te breiden. Regeeringen  
ontleenen haar gezag niet aan de goedkeuring der geregeerden, maar aan de wapens van  
den veroveraar. Wet en zedelijkheid tusschen de natiën zijn weggevaagd. Herodotus  
vertelt, dat de Scythen God als blank zwaard vereerden. Dat is de godheid die de  
685 plaats moet innemen van den God der Christenheid, den God van rechtvaardigheid en  
genade. Staten, meest despotische staten, hebben soms deelen van dit leerstelsel in  
toepassing gebracht, maar geen enkele grondde er zijn actie op. Deze leerstellingen  
zijn ongetwijfeld van een karakter, dat zij kleine staten die prijs stellen op hun  
vrijheid en individualiteit, zorg moeten baren. Maar er is nog iets anders, dat  
690 sterke zoowel als zwakke natiën in. het oog moeten houden. "De kleine staten, die nu  
dreigen te worden geabsorbeerd, waren krachtige en nuttige – wellicht de meest  
krachtige en nuttige – factoren van den voortgang der beschaving. Het is in en door  
hen, dat het meest kostbare in godsdienst, wijsbegeerte, literatuur, in wetenschap en  
kunst is voortgebracht. De eerste groote gedachten, die de mensch in ware verhouding  
695 tot God brachten, kwamen van een heel klein volk, dat een landje bewoonde kleiner dan  
Denemarken. De godsdiensten van het machtige Babylon en het volkrijke Egypte zijn  
verdwenen ?? de godsdienst van Israël leeft voort in den ouden vorm in dien nieuwen,  
die over de geheele wereld is verspreid. De Grieken waren een klein volk, niet  
vereinigd in een grooten staat, maar verspreid over kusten en in heuvelstreken in  
700 kleine stedelijke gemeenschappen, elk een eigen leven leidend. Zij gaven ons de  
rijkste, veelzijdigste gedachtenrijkste literatuur. Toen poëzie en kunst herleefden  
van den langen nacht der donkere eeuwen bloeiden de heerlijkste vruchten in de kleine  
republieken van Italië. Wat danken wij in het moderne Europa niet aan het kleine  
Zwitserland, dat 600 jaren geleden de toorts der vrijheid ontstak en deed lichten  
705 gedurende de eeuwen dat despotische monarchieën Europa beheerschten; wat aan het  
vrije Holland, met zijn groote geleerden en zijn schilders, die alleen door die van  
Italië worden geëvenaard! Zoo ook gaven de kleine Scandinavische natiën de wereld  
beroemde mannen van wetenschap, gelijk Linnaeus, dichters als Tegner en Björnson,  
moedige ontdekkers als Nansen. Engeland had in de eeuw van Shakespeare, Bacon en  
710 Milbon, een bevolking weinig grooter dan die van het hedendaagsche Bulgarije. De  
Vereenigde Staten telden in de dagen van Washington en Franklin en Jefferson en  
Hamilton en Marshall, minder inwoners dan Denemarken of Griekenland. In de meest  
schitterende periode van Duitsche literatuur en denken, de eeuw van Kant en Lessing  
en Goethe, van Hegel en Schiller en Fichte, was er geen eigenlijke Duitsche staat,  
715 slechts een verzameling van vorstendommen en vrije steden, onafhankelijke centra van  
intellectueel leven, waarin letterkunde en wetenschap rijker oogst leverden dan de  
beide volgende geslachten gaven, zooals ook Brittannië, met een achtmaal grootere  
bevolking dan in 1600, geen Shakespeares of Miltons meer voortbracht." De heer Bryce  
wijst er vervolgens op, dat de geschiedenis dus de onjuistheid leert van de  
720 opvattingen van de school waartoe generaal Von Bernhardi behoort, dat de "cultuur" –  
letteren, wetenschap en kunst – het heerlijkst bloeit in militaire staten. Het  
tegendeel zou misschien juister zijn, "al moet men toegeven dat geen algemeene  
theorie betreffende de betrekkingen van kunst en letteren tot regeeringen en  
politieke stelsels ooit juist is gebleken". "De wereld is alreeds te eenvormig en  
725 wordt steeds eenvormiger. Enkele leidende talen, enkele beschavingsvormen, enkele ??

komen op uit de zeven of acht grootste staten, de zwakkere ta??en, vormen ?? staten sterker zijn en meer bevolkt, wil dat nog niet zeggen, dat hun volken nu ook meer begaafd zijn en de verdwijning van de kleinere talen en typen zou een ongeluk zijn voor de toekomstige ontwikkeling der wereld.

730 Wij zijn wellicht niet in staat de krachten tegen te houden, die op die verdwijning gericht zijn, maar we behooren ze zeker niet te versterken. Integendeel, we behooren de kleine staten te handhaven en te beschermen en de opkomst en den groei van nieuwe volken te bevorderen."

735 De geschiedenis leert, dat geen natie, hoe groot ook, het recht heeft haar type van beschaving anderen op te dringen. Geen ras, zelfs niet het Teutonische of Angelsaksische, heeft het recht het leiderschap van het menschdom voor zich op te eischen. De wereld is te rijker, indien elk volk op zijn beurt iets tot het leven kan bijdragen.

740 Zeker, de heer Bryce erkent, dat ook de volken van Angelsaksisch ras wel eens fouten hebben begaan en misbruik hebben gemaakt van hun kracht, maar men moet nu vooral op de daden van lateren tijd letten en dan ziet men, dat de Vereenigde Staten Cuba vrij lieten, dat ze de verleiding om Mexicaansche gebieden te bezetten weerstonden, dat Groot-Brittannië zelfbestuur in Zuid-Afrika herstelde en de Hollandsche taal daar eerbiedigde, dat de landen der Indische vorsten, die nu zoo van harte aan Britsche

745 zijde aan den oorlog deelnemen, zelfbestuur behielden. "Alleen vulgaire geesten houden uitgestrektheid van grootheid, want grootheid is van de Ziel, niet van het Lichaam." Hoe zal de geschiedenis de ware grootheid van een volk vaststellen?

750 Niet bevolking, niet gebied, niet rijkdom, niet militaire macht zullen de toetssteenen zijn. De geschiedenis zal vragen naar hetgeen de volken hebben gedaan voor eer en plicht, voor wetten, voor gedachten en idealen, voor wat ze deden voor de kunst. En dan behoeven de kleine volken het onderzoek niet te vreezen.

755 "De wereld gaat niet vooruit, zooals de school van Bernhardi meent, alleen of zelfs hoofdzakelijk door vechten. Zij gaat vooruit door denken en door een proces van wederkeerig onderricht en leering, door een voortdurende en onbewuste samenwerking van al haar sterkste en fijnste geesten. Elk ras heeft iets te geven, elk iets te leeren; en als hun bloed vermengd is, zal het gemengde ras wellicht de gaven van beide vereenigen."

760 De heer Bryce zegt ten slotte nog eens met nadruk dat hij in geenendeele aan het Duitsche volk de beginselen toeschrijft van Treitschke en Bernhardi, maar nu de behandeling welke een vreedzaam neutraal land als België ondergaat met een beroep op deze beginselen getracht wordt te rechtvaardigen, was het noodig aan te toonen hoe onjuist, noodlottig deze beginselen zijn. De geschiedenis, op welke lessen generaal Bernhardi zich zoo gaarne beroept, leert dat de oorlog steeds de dienaar was der

765 tirannie en de bron van de meeste ellenden der menschheid. Dat al mogen enkele oorlogen rechtvaardig zijn, de meeste nutteloos of onrechtvaardig waren. Dat het teeken van voortgaande beschaving was de vervanging van haat door vriendschap, van oorlogzuchtige idealen door vredelievende. Dat kleine volken evenveel voor het gemeenschappelijk welzijn der menschheid deden en doen als de groote. Dat tractaten moeten worden geëerbiedigd, willen we niet terugvallen in de periode van de

770 heerschappij van geweld. Niets beter dan deze oorlog toont de essentiele eenheid die thans in de wereld bestaat, want de geheele wereld lijdt er onder en de geheele wereld heeft dus belang dat een herhaling van zulk een ramp wordt voorkomen.

775 Men spreekt nu van vermindering van wapeningen, van uitdrijving van den militaristischen geest, van meer democratische controle op de buitenlandsche politiek, van arbitrage en vredesverbonden. "Dat alles is zeer gewenscht, maar geen schema ter voorkoming van toekomstige oorlogen zal eenige kans op succes hebben, indien het niet berust op de verzekering, dat de staten die het aanvaarden, loyaal en standvastig zich er aan zullen houden en allen bereid zijn met vereenigde kracht op

780 te treden tegen ieder die de aangegane verplichtingen zou willen terzijde schuiven. De eerbied van de tractaten is de eenige solide grondslag, waarop de Tempel van den

Vrede kan rusten."

Kitchener's leger.

785 LONDEN, 4 Oct. (Reuter.) Het aantal recruten voor het nieuwe leger van Kitchener neemt met een elke verwachting overtreffende snelheid toe. In het militaire district Lichfield bijv., dat zes graafschappen omvat, zijn veertigduizend manschappen ingeschreven. Staffordshire staat daarbij aan het hoofd van de lijst met zestienduizend recruten, dat is dus tweeduizend per week. De eensgezindheid, waarmee

790 de vakvereenigingen tot de vorming van het nieuwe leger bijdragen, blijkt uit een oproep vanwege de gezamenlijke besturen der voornaamste arbeidersbonden aan de oud-

onderofficieren, om dezen op te wekken opnieuw in dienst te treden.

Een interview.

795 Wij hebben Zaterdagavond melding gemaakt op gezag van de Manch. Guardian van een  
interview van een Amerikaansch blad met een hooggeplaatst Britsch staatsman te  
Londen. In de Times is aan dat interview een hoofdartikel gewijd, waaruit blijkt, dat  
dit interview, dat een correspondent van het blad van Hearst, de New-York American  
800 met een Britsch staatsman zou hebben gehad, "verzonnen" is. De Times toch zegt in  
staat te zijn op goed gezag te kunnen verklaren, dat in het verhaal geen waar woord  
is. Er zijn geen verklaringen als de New York American vermeldt, afgelegd door eenig  
"vertegenwoordiger der Britsche regeering". En de Times dringt er nu op aan dat de  
heer Hearst zal verklaren hoe hij aan zijn onjuist nieuws is gekomen. De Times maakt  
van deze gelegenheid tevens gebruik om er op te wijzen, dat in dit geheele interview,  
805 zooals ook indertijd bij de vredesdenkbeelden van den Duitschen gezant graaf  
Bemborff, in het geheel geen rekening is gehouden met Oostenrijk en verder om de  
"belachelijkheid" van de in het verzonnen interview gestelde voorwaarden aan te  
toonen. Opmerkelijk is bij dit alles zeker wel, dat het verhaal aan het Amerikaansche  
blad zonder bezwaar den Britschen censor passeerde. Men merkt nu op, dat het verhaal  
810 te zot was om te worden tegengehouden (een ?? als de "Guardian" maakte er niettemin  
melding van) Maar, meent de "Times", niet iedereen is zoo verstandig om de dwaasheid  
in te zien en 't blad had 't dus zeker noodig geacht de verspreiding van zulke onware  
aan een vertegenwoordiger der Britsche regeering toegeschreven uitlatingen tegen te  
gaan.

815 DUITSCHLAND.  
Handel en bedrijf.

BERLIJN, 4 Oct. (W. B.) Door de beperking van het uitvoerverbod voor verschillende  
producten is in den laatsten tijd een belangrijke verlevendiging van het Duitsche  
820 handelsverkeer met een aantal neutrale staten verkregen. Ook blijkt een  
verlevendiging van het binnenlandsche bedrijf, waarmee een verbetering van de  
toestanden op de arbeidsmarkt en merkbare vermindering der werkloosheid gepaard gaan.

De cholera.

825 De Norddeutsche Allgemeine Zeitung schrijft, dat men niet bevreesd behoeft te zijn  
voor het cholera-gevaar, nu deze ziekte geconstateerd is in Brünn en in Servië. Wel  
moet rekening gehouden worden met de mogelijkheid, dat de cholera zoowel in Rusland  
als op het Balkanschiereiland verschijnen zal. Doch dit kan niet lang verborgen  
blijven, wanneer de ziekte ernstig wordt. Over het algemeen echter zullen de  
830 maatregelen, die nu reeds voor dit geval getroffen zijn of genomen zullen worden  
afdoende zijn tot het bestrijden van de ziekte. Daarbij komt, dat niettegenstaande  
het verschrikkelijke verloop van de cholera de patiënten betrekkelijk gemakkelijk  
onder controle te houden zijn, en dat de ziekte bestreden kan worden door de  
tegenwoordige middelen van de wetenschap. De deskundigen noemen daarom, vergeleken  
835 bij de pest, de cholera een welwillende ziekte. De beide Balkan-oorlogen hebben het  
bewijs geleverd, dat het toen als zeer ernstig beschouwde gevaar bezworen kon worden,  
niettegenstaande de bestrijdingsmiddelen daar niet zoo v??lgen worden als in de  
landen van Midden-Europa. Daarom moet herhaald worden, dat de zorgen, die nu ieder te  
dragen heeft, niet vergroot behoeven te worden door een cholera-vrees.

840 De Duitsche suikerindustrie.

BERLIJN, 4 Oct. (W. B.) De Nordd. Allg. Ztg. schrijft: De maatregelen in het belang  
van de Duitsche suikerindustrie genomen schenen de doeltreffendste oplossing van de  
moeilijkheden, welke de binnenlandsche belanghebbenden bij de suikerindustrie door  
845 het uitvoerverbod wenschten. Het uitvoerverbod voor suiker wordt weliswaar  
gehandhaafd, maar door de voor elke afzonderlijke zending aan te vragen vergunning is  
een quantum voor den uitvoer vrijgelaten, dat de behoefte der neutrale landen in den  
tot dusver geldenden omvang, bevredigt en onze industrie den gewenschten afzet laat,  
voor zoover dit zonder nadeel voor de belangen van het inlandsche verbruik mogelijk  
850 schijnt. Ongetwijfeld moet de regeering zich echter voorbehouden den uitvoer volkomen  
af te sluiten, zoodra in het binnenland de suiker tot de tegenwoordige prijzen niet  
meer ter beschikking staat of suiker op oneconomische wijze aan het verbruik voor  
menschelijke voeding wordt onttrokken.

855 De aanstaande vrede.

In 't nieuwste nummer van de "Preussische Jahrbücher" bespreekt de bekende  
Berlijnsche geleerde Hans Delbrück de vraag, wat er te verstaan is onder een vrede,

## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

die Deutschland volkomen waarborg geeft tegen een herhaling van een aanval als thans op het rijk geschiedde. Hij komt hierbij tot de volgende conclusiën: Volkomen  
860 zekerheid, dat een overwonnen vijand geen gebruik zal maken van een gunstige gelegenheid om den strijd te hervatten, bestaat alleen wanneer men hem voor altijd onder de knie heeft. Zoo deden het de Romeinen, die op deze wijze hun wereldrijk schiepen. Een dergelijk wereldrijk is thans tot heil van de menschheid niet mogelijk. Een middenweg is, zich groote gebieden te doen afstaan, domineerende vaste punten te  
865 bezetten en den tegenstander economisch uit te mergelen. Dit deed Napoleon in 1807 met Pruisen. Hij nam de helft van ons gebied, behield de Oder-vestingen, begrensde de grootte van ons leger en eischte een oorlogsschatting zoo groot, dat wij haar in vele jaren niet betalen konden. Deze methode is niet goed gebleken. Zij had succes gehad, wanneer Napoleon ook het overige deel van de wereld onderworpen had, dus den weg  
870 gegaan was van de Romeinen. Daar hem dit niet gelukte, kwam in het zesde jaar reeds het oogenblik, dat Pruisen kon opstaan. En toen bleek, dat juist de ontzettend materiele druk, dien Napoleon op ons had uitgeoefend, moreele krachten wakker riep, die veel sterker waren. God behoede ons er voor, dat het Deutsche rijk thans na de overwinning, die wij verwachtten, stuurt in de richting van de Napoleontische  
875 politiek. Een onafzienbare reeks van oorlogen zou het gevolg zijn. Want welke boeien wij volkeren ook zouden aanleggen, bewegingloos zijn zij niet te maken. En Europa is daarover eens, dat het zich nooit de heerschappij zal laten welgevalen van een enkelen staat. De zekerheid, die wij willen veroveren, kan dus alleen bestaan in een verbinding van de hoogste eigen militaire kracht met politieke gematigdheid, die het wantrouwen, door de militaire macht gewekt, weer ontwapent. Anders uitgedrukt: Ons  
880 doel moet zijn: het handhaven van het bestaande politieke evenwicht op het land en het veroveren van het evenwicht ter zee.

### AMERIKA.

885 Geen vredesconferentie.

WASHINGTON, 3 Oct. (Reuter.) Het ministerie van buitenlandsche zaken heeft bekend gemaakt, dat alle plannen tot het houden van een internationale vredesconferentie te 's-Gravenhage in het volgend jaar zijn opgegeven.

890 Minister Guesde.

BORDEAUX, 3 Oct. (Reuter.) De automobiël van minister-Guesde is in botsing gekomen met een andere auto. Guesde en zijn twee begeleiders liepen kneuzingen op.

### Gestrand.

895 CHRISTIANIA, 4 Oct. (W. B.) het Noorsche stoomschip "Viking" heeft gisteren op de kust van Ierland schipbreuk geleden. De bemanning is gered.

### Mexico.

900 MEXICO, 4 Oct. (Reuter.) Carranza heeft in een bijeenkomst van de leiders der constitutionalisten in het Zuiden zijn ontslag aangeboden als eerste leider der constitutionalisten. Met bijna ?? werd echter het ontslag niet aanvaard.

### Nederland en de oorlog.

Nederlandsch schip op een mijn gestooten en vergaan. — Bemanning gered.

905 Gisteravond bracht de Katwijksche logger "Wilhelmina IV", schipper Van der Boon, te IJmuiden 17 personen aan, zijnde de geheele bemanning van het Nederlandsche, te Rotterdam thuisbehoorende stoomschip "Nieuwland", dat met een lading steenkolen van G??ole naar Harlingen was bestemd. Dit stoomschip stiet ongeveer 30 mijl van den mond der rivier Humber verwijderd op een mijn, welke onder het voorschip ontplofte en een  
910 gat in het schip sloeg. Binnen korten tijd stond het schip op zijn kop en verdween spoedig in de diepte. De opvarenden kenden in allerijl de scheepsboot te water brengen met achterlating van alle eigendommen. Met deze boot bereikte men den logger, die op het herhaaldelijk fluiten van de "Nieuwland" naderbij was gekomen en ook reeds een boot had uitgezet om het volk af te halen. Schipper Van der Boon was pas voor  
915 acht dagen uit IJmuiden vertrokken en had pas drie last haring aan boord. Hij onderbrak zijn reis echter om de schipbreukelingen te IJmuiden aan te brengen. Te IJmuiden werden de geredden in het Koning Willemshuis ondergebracht en van kleeren en schoeisel voorzien. Als bijzonderheid kan nog worden gemeld, dat de logger op een afstand van ongeveer drie mijlen den schok van de ontploffende mijn in het water kon  
920 voelen. Het ongeluk gebeurde Zaterdagmiddag twee uur. Aan boord van de "Nieuwland" bevond zich de stoker die ook aan boord was van het Ned. ss. "Houtdijk", dat in de Oostzee op een mijn stiet. (Het stoomschip "Nieuwland" behoorde aan de "Nederl. Lloyd" te Rotterdam, en was nog slechts korten tijd in de vaart. Red.)

- 925 Een avond bij het Steuncomité te Breda.  
Onze correspondent te Breda schrijft: Voor het gebouw waar het comité elken middag en elken avond urenlang vergadert, verdringt zich telkens eene groote menigte hulpvragenden. Eene dame komt plaatsing verzoeken voor 300 krankzinnigen met hunne zustersverpleegsters uit Sint-Nicolaas. De ergste patiënten zouden daar natuurlijk
- 930 moeten blijven. Een ?? tot zeshonderd krankzinnigen uit Duffel bevinden zich thans op de grens bij Weelde-Merxplas. Waar hen te bergen? Direct stuurde het Comité hieromtrent een telegram naar den Minister van Binnenlandsche zaken. Wel heeft Breda plaats op het oogenblik, want voor duizend vluchtelingen was huisvesting gevonden – zulks op verzoek van den oud-minister Schollaert aan den Belgischen consul te Breda –
- 935 doch de vraag rees of men gerechtigd is, de krankzinnigen op te nemen. Opnieuw gaat de bel. Een oud moedertje uit Westerloo komt binnen. Het ruim 70-jarige oudje had naar Engeland kunnen oversteken, maar haar idioooten zoon zou ze moeten achterlaten. Daarom is ze gevlucht met haar kind. Hartelijk werd het moedertje toegesproken en een extra goed logies werd beiden voor onbepaalden tijd verstrekt. Een zorgelijk kereltje
- 940 trad nu het vertrek binnen. Het is een Hongaarsch kellner, die geen andere papieren kon toonen, dan een goed getuigschrift van zijn laatsten patroon uit Antwerpen. Voor een paar dagen krijgt hij huisvesting, heeft hij dan geen werk gevonden, dan wordt hij doorgestuurd naar Veenhuizen.
- De voornaamste treinen uit Roozendaal, die van ??en 9 uur 's avonds, brachten in
- 945 tegenstelling van andere avonden slechts weinig vluchtelingen mede. Twee dames kwamen advies vragen. Zij waren uit Ensival bij Verviers. Eigenaardig waren hare passen, luidende als volgt: Königreich Belgien Provinz Lüttich Bezirk Verviers Gemeinde Ensival Wohnungs-Nachweis Abgegeben (volgt naam en datum). Het gemeente-stempel was echter weer Belgisch. Een vrouwtje met twee kleuters komt thans aan de beurt. Het
- 950 jongske had zijn bouwdoos onder den arm geklemd, dat was de gansche bagage. Vol ontzetting vertelde ze, gevlucht te zijn omdat de waterleiding te Antwerpen ?? is. Men vreest, dat de prise d'eau St in Waelhem. Haar man, een postbode, moest blijven. Ook voor dit gezin kan prachtig gezorgd worden. Mijnheer Eras te Dordrecht heeft voor zoolang de oorlog duurt, gratis eene villa beschikbaar gesteld, liefst voor vrouwen
- 955 en kinderen. Daarheen vertrekt dit vrouwtje met haar kleintjes nu zoo spoedig mogelijk. Aan letterlijk alles wordt door het Comité Bedacht. Voor hunne bemiddeling wordt Belgisch geld gewisseld tegen een hoogsten koers, namelijk 47?? per franc. Reeds voor 15 duizend francs werd gewisseld. 700 gezinnen zijn afdoend geholpen. M?? de voornaamste treinen staan eenige ??n van het Comité om elken vluchteling bij te
- 960 staan. De grootst-mogelijke zuinigheid wordt beacht, doch er is zooveel noodig! vooral waar ?daal van Breda betreft. Zoo ??arig ontving het steuncomité te Breda nog "geldelijke hulp". Wie nog eene bijdrage, hoe klein ook, afzon??ren wil, zende deze aan den heer G. Ingen, Catharinastraat te Breda. Ze zal dankbaar aanvaard worden.
- 965 Voor de vluchtelingen.  
Voor Drente is opgericht een provinciaal comité, dat tot taak heeft, vluchtelingen, die niet geheel van middelen van bestaan ontbloot zijn, tegen billijken prijs onderkomen en voeding te verschaffen en om vluchtelingen, die, van alle middelen van bestaan ontbloot, van Rijkswegen onderdak zijn gebracht, zooveel mogelijk tegemoet te
- 970 komen.  
Voorzitter van het comité is jhr. mr. L. A. S. J. de Milly van Heiden Reinestein, lid van Gedeputeerde Staten van Drente; secretaris-penningmeester de heer A. Dozy, voorzitter; van den Prov. Bond van Vereenigingen tot Bevordering van Vreemdelingenverkeer in Drente. Mr. J. Linthorst Homan, Commissaris der Koningin in
- 975 Drente, is tot eere-voorzitter benoemd.
- Belgische vluchtelingen op de reis naar Engeland.  
Men meldt ons uit Vlissingen: de stroom van vluchtelingen houdt hier steeds aan. Gisteren voeren tien sleepbooten uit Antwerpen binnen. Op een dier vaartuigen
- 980 bevonden zich 100 kloosterzusters uit Lier, die, evenals een groot aantal andere vluchtelingen, de reis naar Engeland heden per mailboot voortzetten.
- Gemengde berichten.  
Mijn goud terug!
- 985 Te Maastricht is dezer dagen aangekomen de ruim 70-jarige Nederlander Hoek, laatstelijk werkzaam als magazijnmeester bij de waterleiding te Leuven. Bij de verwoesting van Leuven riep hij steeds dat hij Hollander was. Hij wist met de handen omhoog tot aan het station te komen, – doch daar luisterde men niet naar hem en stuurde hem met al de Belgische mannen als gevangene, naar Bremen. Hij had zijn

## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

990 voorraad aan geld in goud op zijn lichaam verborgen en moest dit te Bremen afgeven. Weken lang bleef hij daar gevangen, totdat men eindelijk begreep, dat hij Hollander was en hij verlof kreeg naar Nederland te gaan. Hij vroeg natuurlijk zijn geld terug; men gaf hem papieren waarde. Doch de oude man was hiermee niet tevreden. Ik het goud gegeven en ik wil goud terughebben", zeide hij. Hij kreeg ten slotte het gevraagde en  
995 kwam eindelijk te Nijmegen bij de directie. Thans is hij te Maastricht bij de waterleiding werkzaam. Hij was de eenige van het personeel uit Leuven, die nog zoek was.

Posterijen en Telegrafie.  
1000 Uitgestelde telegrammen naar Frankrijk.  
De Fransche administratie bericht, dat met ingang van heden, 5 October, de dienst der uitgestelde telegrammen zal worden hervat op alle Fransche lijnen en kabels. Deze telegrammen zijn onderhevig aan dezelfde beperkende bepalingen als de gewone telegrammen voor zoover betreft de toegelaten taal, het via, de navragen, enz.

1005 Laatste Berichten.  
De actie tegen Antwerpen.  
ANTWERPEN, 4 Oct. (Eigen bericht.) (Officieel). Het artillerieduel heeft den ganschen dag op de geheele linie voortgeduurd. De algemeene toestand blijft dezelfde.

1010 Duitsch legerbericht.  
BERLIJN, 4 Oct. ('s avonds). (W. B.) (Uit het groote hoofdkwartier). Op het westelijk oorlogstooneel wordt de strijd op den rechtervleugel en in Argonne met succes voortgezet. De operaties voor Antwerpen en op het oostelijk oorlogstooneel hadden  
1015 geregelden voortgang zonder strijd.

Biddag in de Vereenigde Staten.  
NEW-YORK, 4 Oct. (Reuter.) Op verzoek van den President zijn heden overal in de Vereenigde Staten in de Bedehuizen van alle gezindten speciale gebeden uitgesproken  
1020 voor den vrede.

Nederlandsche invoeren uit Engeland.  
Het doet ons genoeg te zien, dat in de Engelsche pers protesten opgaan tegen de  
1025 "Hetze", die door de "Daily Mail" is begonnen en waarvan wij dezer dagen eenige frappante staaltjes gaven. Men herinnert zich dat genoemd blad o.a. uit den grooteren export van thee naar Nederland had afgeleid dat of in ons land plotseling zes maal zooveel thee wordt gedronken, or wel dat groote hoeveelheden die naar Nederland worden gezonden, voor doorvoer naar Duitschland zijn bestemd. Evenals dit reeds in ons blad is geschied, vinden wij thans in "Financial Times" er op gewezen, dat  
1030 Nederland in gewone tijden groote hoeveelheden van elders betreft, o.a. verleden jaar 24,85 millioen M. van Java, welke aanvoer thans stilstaat, zoodat men zich thans bij uitzondering te Londen moet voorzien. Verscheidene ladingen thee, die van Java naar Nederland onderweg waren, bevonden zich aan boord van Duitsche schepen, welke een toevlucht in neutrale havens hebben gezocht) en dus niet in Nederland zullen  
1035 aankomen. Ten overvloede hebben de thee-makelaars in Londen de voorzorg genomen bij de Engelsche regeering te informeeren of tegen uitvoer naar Nederland bezwaar bestaat, waarop ontkennend werd geantwoord. Indien de Hollandsche koopers tusschenpersonen voor Duitschland waren, zouden zij bovendien toch stellig merken koopen die in Duitschland gevraagd zijn. Een groot deel der aanvoeren in kwestie bestond echter uit merken die in Holland veel, doch in Duitschland zeer weinig worden  
1040 verkocht. Voor het overige is Duitschland een zeer klein gebruiker van thee. Het verbruikte in 1913 slechts 9,30 millioen lb, tegen 305,53 millioen in Groot-Brittannië en Ierland.

1045 IJMUIDEN, 4 Oct. Aang. Willy, S. Newcastle; Oranje, S. Batavia; Lapwing, S. Londen, Djerv, S. Archangel; De Hoop, hospitaalkerkschip, Noordzee; Göthe, 8. Malmö; Niobe, S. Newcastle. Vertr. Rijnstroom, S. Leith; Maasstroom, te Londen.

1050 **DE OORLOG, 5 oktober 1914**  
**[ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27838]**  
[Maandag 5 October 1914]

**EDITIE VAN 4 UUR.**



## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

1055

Op het Westelijk oorlogstoneel.  
De toestand.

1060

PARIJS via Londen, 4 Oct. (Reuter.) Bet communiqué van elf uur 's avonds luidt: Op onzen linkervleugel is de slag in vollen gang in de omgeving van Arras, zonder dat nochtans een beslissing wordt verkregen. De actie was minder hevig tusschen Ancre en Somme en tusschen Somme en Oise. ?? het gebied van Soissons winnen wij. Bijna over het geheele overige front is de actie van den vijand verlamd. In het gebied blijft het matig. Wij hebben eenig terrein gewonnen tusschen Apremont en de Maas en aan de Rupt-de-Mad.

1065

Hoe de Engelsche troepen de rust gebruiken.

1070

LONDEN, 4 Oct. (Reuter's spec. dienst.) Van gistermiddag tot hedenmorgen Wacht\* betrekkelijke ruab op een groot deel van het front. De Fransebe soldaten «oren uiterst verbaasd, toen zij zagen, dat Ö« Briteche kameraden van enkelq uren rust na een langdurig verblijf in de loopgraven gebruik maakten om de geliefde Zaterdagmiddagsport 'be beoefenen. Terwijl het artillerioduel voortduurde, bliezen de Tommies, die achter de vuurlinie waren teruggekeerd om te rusten, Hun voetballen op en traptten er spoedig lustig op log. Spoedig daagde een ander bataljon ben uit tot den strijd en een opwindende match volgde. Beide bataljons hadden in het jongste' gevecht zware verliezen geleden, maar de sportijver was niet verflauwd.

1075

Dé verovering van het fort Camp des Romains.

1080

BERLIJN, 5 Oct. (W. B.) De commandant van de zesde Beiersche divisie, luitenant-generaal Höhn, heeft over de .bestorming van het fort öamp des Romains een dagorder uitgegeven, waarin o.m. verklaard wordt: De zesde Beiersche infanteriedivisie met daarbij ingedeelde Pruisische vestingartillerie en pioniers nam het sperfort bij St. Michiel in 'n storm aanval. De vestingartillerie, gesteund door eenige veldartillerie bereidden den aanval voor door een dertigurigê beschieting, de twaalfde infanteriebrigade met een pionierafdeeling veroverde het fort in een strijd van drie uur, waarbij wal voor wal en steen voor steen moest worden genomen; de elfde infanterie-brigade met de van de veldartillerie wees in een langdurig gevecht een tegenaanval van den vijand af. Vijf officieren, 453 nietgewonden en ongeveer vijftig gewonden, manschappen werden gevangen genomen. De rest van de bezetting ligt begraven onder de puinhoopen van het fort.

1090

DE OORLOG De algemeene toestand. -Van het Westelijk en Oostelijk gevechtsterrein. - Antwerpen bedreigd. - Brieven en berichten uit de oorlogvoerende landen.

De algemeene toestand.

1095

De slag aan de Aiane duurt voort. Dat wil zeggen: Volgens de jongste berichten is a\*n de Ais ne, in het front en op den.Franschen rechtervleugel de toestand bijna onveranderd -, maar is op den \_\_\_nsc\_ en linkervleugel weer oen poging aangewsnd, om de Duitsche linie tte verlengen. VVftren in het laatst der vorige week 2. gevechten hevig om Albert, thans wordt van een gevecht meer noordelijk vnn die plaats, in den omtrek van Arras, melding gemaakt. De linie waarover gestreden wordt; heeft zich dus naar het noorden uitgebreid. Tegenover de pogingen van Frünsch-Engelsche zijde om den

1100

Duitse "n rechtervleugel om te trekken, hebben de Buitache troepen dien vleugel verlengd, zoodat opnieuw de flankaanval der Franschen een ' frontaanval worden moet. .Op die wijae wordt het aanvalsfront voortdurend verlengd, en wordt het zwaartepunt van den strijd verplaatst, zonder dat een beslissing valt. \_ Het is wel opmerkelijk, dat mplaats van heil te zoeken in de poging om door de vijandelijke linie te breken, wat tot dusver als het voornaamste doel van de Fransche strategie' werd beschouwd, generaal Joffre tegenover de omvattende beweging die von Moltke steeds toepaste, een nieuwe omvattingft-theorie plaatst; daardoor toch doen de beide legers telkens hetzelfde, . met het gevolg 'dat er wel van uitbreiding van het slagfront, doch niet van omvatting kan worden gesproken. En het resultaat jg dat de strijd blijft voortduren, met de reWni&tighd van een uurwerk, aan beide zijden met

1105

grootte volharding, met taajheid ei kracht, doch zonder tot een resultaat te toE nten\*ijl de Fransche pogingen, om. op den Duitschen rechtervleugel tot een beslissing te' komen, worden voortgezet, gaan de Diiitsche troepen op den anderen vleugel voort 'po ,in .en aan te "wenden om over de Maa« te geraken. Na deij. va) van Camp, des Romains werf bij St, Mihiel een gedeelte van het Duitsche leger de rivier, overgebracht; het moest een zwaren, harden strijd voeren tegen de Fransche troepen, die uit Verdun te hulp snelden. Of de geslaagde poging om de spoorwegverbinding fuSSfn Verdun en St. Mihiel op verschillende plaatsen te verbreken, van invloed zal

1115

1120

## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

zijn op den. uitslag in dat gedeelte, moet worden afgewaacht.

1125 De meening dat Antwerpen een ernstige bedreiging zou kunnen vormen in den rug van het  
Duitsche leger, vooral wanneer het Antwerpse, e garnizoen met Engelsche troepen wordt  
versterkt, schijnt de Duitschers er toe geleid te hebben, Antwerpen te willen nerpren,  
om dat gevaar te voorkomen. Als gevolg hiervan is om de vesting Antwerpen de strijd  
met nieuw\* kracht hervat. Van de buitenste linie zijn de forten Beelhelm, Wavre St.  
Cathérine, Koningshoyekt en Lier gevallen, waardoor een Duitsche afdeeling in staat  
1130 ie benoorden Mechelen tot de tweede linie der fortenketen op te rukken, en de stad  
zelf te beschieten.

1130 - In het Oosten is: een slag geleverd tusschen Auguetowo en Soewalki, waarin beide  
partijen zich de overwinning toeschrijven. Het Duitsche bericht dat over \ den slag  
op den Duitschen linkervleugel schijnt te spreken, zegt, dat bij Soewalki i De  
1135 'Russen in een tweedaagsch gevecht op 1 en 2 October totaal verelafen zrnj; zij  
werden teruggedreven met een verlies van 3000 man aan gevangenen, 18 stuks geschut en  
veel ander oorlogsmateriel. \_ Het Russische officieele verhaal ecnynt dan te epreken  
over den «lag bij Auguatowo dat is dua op den Russischen linkervleugel. Maar de  
Russische mededeehng teH, dat de Duitsche troepen ook bij Soe- Walki de nederlaag  
hebben geleden, en xn »i'de vlucht Rusland verlaten. Er is iets. onoplosbaar» in deze  
1140 tegenspraak over het resultaat van een zelfden «lag. " Maar wij zijn niet in staat  
hier dit raadsel op teloseen; wij deelen daarom de beide lezingen naast elkaar mede,  
zonder commentaar.

Op het Oostelijk oorlogstooneel.

1145 De slag bij Augustow.  
PETROGRAD, 4 Oct. (P. T. A.) (Communiqué, van den Grooten Generalen Staf). De slag  
bij Augustow is gisteren geëindigd met een zege voor de Russische wapenen. De  
Duitschers leden een volslagen nederlaag. Zij trekken op het oogenblik in wanorde  
terug naar de grens van Oost-Pruisen. De Russen zetten de Duitschers krachtig  
1150 achterna en dezen laten in hun wilde vlucht konvooien, kanonnen en munitie in den  
steek en hebben zelfs geen tijd om de gewonden op te nemen.

De slag bij Augustow begon, zooals men weet, op 23 September met het bombardement van  
Svspotskino door de Duitschers, gevolgd door een aanval op genoemde positie.  
Tegelijkertijd deden de Duitschers verschillende pogingen om bij Droskeniki aan de  
1155 Njemen door de Russische troepen heen te trekken.

Op 26 September deden de Duitschers een aanval op de versterkingen van Ossowetz, maar  
stieten overal op verwoeden tegenstand en zagen zich genoodzaakt terug te trekken.  
Onze troepen bepaalden zich niet tot krachtige tegenaanvallen, maar gingen over tot  
den aanval en vervolgden den vluchtenden vijand. De Duitschers konden, ondanks hun  
1160 krachten tegenstand, onzen druk niet weerstaan en onze troepen maakten zich  
achtereenvolgens meester van de stellingen der vijanden. Deze, in de war gebracht  
door deze onweerstaanbare actie, weken en zijn thans op den terugtocht. Met spoed  
verlaten zij ons grondgebied, op sommige punten is hun terugtocht zelfs tot een  
vlucht geworden. Wij vervolgen krachtig den verslagen vijand.

1165 De strijd om de vesting Ossowes.  
LONDEN, 5 Oct. (Reuter's spec. dienst.) In een telegram uit Petrograd worden de  
volgende bijzonderheden vermeld over den strijd om Ossowes. De Duitschers moesten bij  
gebrek aan een anderen naderingsweg, over Graevo marcheeren. Toen zij tot op 14 K.M.  
1170 genaderd waren, bemerkten zij, dat hun artillerie niet verder kon, daar het terrein  
moerassig werd. Zij begonnen toen de vesting van dat punt heftig te beschieten,  
terwijl zij hun infanterie met talrijke mitrailleurs de vesting lieten naderen tot op  
zes K.M. De Russen deden een nachtelijken uitval en slaagden erin over wegen, met  
welke de Duitschers onbekend waren, deze op beide vleugels te omvatten. Zoodra de  
1175 Duitschers, die hun volle aandacht aan de vesting wijdden, in de overtuiging dat zij  
alle bruikbare wegen bezet hielden, deze beweging ontdekten, ontstond een verbitterd  
gevecht onder voor hen zeer ongunstige condities. De Russische artillerie decimeerde  
den vijand, die zich in open terrein bevond, terwijl de Russische infanterie met  
hevig vuur zijn flanken bestookte. De strijd duurde 36 uur en eindigde met een  
1180 volslagen nederlaag voor de Duitschers, die in wanorde in de richting van Graevo  
vluchtten. De Russen maakten zich meester van de geheele Duitsche artillerie, die in  
het drassige terrein bleef steken.

Op het Zuidelijk oorlogstooneel.

1185 In Bosnië.  
WEENEN, 4 Oct. (W. B.) (Officieel). Tengevolge van het binnendringen van Servische en

## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

Montenegrijnsche troepen in Oostelijk Bosnië waren wij genoodzaakt in dit gebied, gelegen buiten het terrein waar de hoofdbeslissing zal plaats hebben, mobiele troepen te detacheren. De eerste daar begonnen actie is reeds met succes geëindigd. Twee  
1190 Montenegrijnsche brigades, de "Spuska" onder bevel van generaal Vucopitsj en de "Zeska" onder generaal Raiewitsj zijn na tweedaagsche hevige gevechten totaal verslagen teruggeworpen op Foca en trekken zich in paniek terug over de grens. Hun geheele trein waaronder niet onbelangrijke in Bosnië buitgemaakte voorraden moesten  
1195 zij achterlaten. Ook hier bleek dat groote wreedheden gepleegd waren op gesneuvelden van Oostenrijksche patrouilles. Bij de actie in het noordelijk gedeelte is een Servisch bataljon door een Oostenrijksch half-bataljon gevangen genomen.

Op Zee.

De beschieting van Cattaro.

1200 LONDEN, 5 Oct. (Reuter.) Een telegram uit Chiasso aan de "Daily Mail" van gisteren meldt: De Fransch-Engelsche vloot hervatte het bombardement van Cattaro en vernielde het fort Lustica, dat voor het sterkste werk gold. Het draadlooze telegraafstoestel werd eveneens vernield.

1205 BELGIË. (Van onzen gewonen berichtgever.)

Antwerpen bedreigd. Antwerpen, 3 Oct.

Sinds een drietal dagen is Antwerpen opnieuw van uitzicht veranderd. Na weken kalme en afwachtende houding, is plots de onrust, de angst liever, nog veel intenser dan vroeger teruggekomen. Voelde men zich te Antwerpen in het begin van den oorlog  
1210 ongerust om het lot van heel België, deze maal was de bedreiging direct tegen het oude Antwerpen zelf gericht. Een rilling gaat over Antwerpen, een emotie zoo heftig als de oude Vlaamsche Scheldestad in geen eeuwen meer gekend had. In hun egoïstische zelfvoldaanheid hebben de weldoorvoede, dikbuikige, pootige Sinjoren er wel nooit aan gedacht, dat zij eens uit hun dommelende gerustheid zouden worden opgeschrikt. Zij  
1215 leefden uit den korf zonder zorg; de welvaart, de weelde en de overvloed, waarin zij, waardige opvolgers der met goud en brokaat bestikte, fiere patriciërs en kooplieden der Renaissance, als in een element verkeerden, behoedde hen voor allen kommer, en de toekomst die zij zoo rooskleurig in zagen als maar eenigszins mogelijk is, daar dachten zij niet eens aan. Wie die goedgezakkige bierbuiken, zonen van Jordaensche  
1220 koningen en blonde Rubeniaansche burgerprincessen, voor een paar maanden hadden curven zij weldra al de angsten, al de miseries van den oorlog zouden kennen, hij ware als de magere in Breughels vette keuken met zijn ongeluksboodschap de deur uitgetrapt. En zelfs nog tijdens den oorlog was hun onrust maar betrekkelijk. Oh ja! ze waren woedend op de Duitschers, ze voelden zich meegesleept in den ongezienden  
1225 patriotischen stormwind die over België waaide het Duitsche leger tegemoet, hun zonen trokken op met evenveel heldenmoed als de Vlaamsche boerenjongens en de Waalsche mijnwerkers. Maar toen de dikke breede stroom van het zwaardrennende, Duitsche leger zich over België verspreidde, toen de vlammengloed en de dichte rook der brandende steden en dorpen aan den Belgischen horizont laaide, teen het gehuil en gejammer der  
1230 vermoorden door de lucht scheurden, toen het doffe gedonder der kanonnen hen 's nachts, terwijl zij in hun diepe pluimen bedden lagen, even kwam herinneren dat er ginds duizenden en duizenden het leven moesten verliezen voor den naijver on de heerschzucht van een paar monarchen, zelfs toen waren de Sinjoorkens niet erg verontrust. De koning en de koningin waren binnen hunne muren. De ministers met heel  
1235 hun aanhang van ambtenaars en kaasratten hadden Brussel verlaten om zich bij hen te vestigen, en zij waren fier, trotsch voor al die eer die hun werd aangedaan. Nu waren zij de hoofdstad. De Brusselaars konden nu maar zien hoe zij het stelden met hun Duitsch gouvernement, en met hunnen Von der Goltz-Pacha. Antwerpen was immers "le reduit national." Antwerpen, wel, dat was heel België, heel eenvoudig. En toen zij  
1240 zagen dat er verder niet heel veel gebeurde, dat de groote strijd geleverd werd ver van hen af, ginds in Frankrijk, toen gingen zij voort met lekker te eten en te drinken, terend op hun volgepropte magazijnen en voorraadkelders, en voldaan dommelden zij weer in... Ze zouden heel zeker den oorlog bijna vergeten hebben achter  
1245 hun forten en dikke vestingmuren, hadde Z.Exc. Zeppelin hun niet af en toe van uit de lucht herinnerd dat de Duitsche ra?? heel goed wisten wat Antwerpen waard was, en dat zij als zij de kans klaar zagen, de gelegenheid niet zouden laten voorbijgaan om het, al moest het hun dan ook eenige duizenden man kosten, zoo "en passant" bij de rest van "Duitsch België" in te lijven. Maar hun rust heeft helaas niet lang meer geduurd. Ze wisten wel dat daar tusschen Mechelen en Vilvoorden eenige duizenden vijanden  
1250 lagen. Maar dat was immers niet genoeg om Antwerpen, de sterkste stad van Europa, meenden zij, te komen bestormen. Daar waren minstens oen paar honderdduizend man voor noodig! En een bombardement? Och kom! Die zware 42?? kanonnen? Een legende, jongens!

## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

Allemaal bluf! En van verre, achter hun forten die zij onneembaar dachten, zetten zij den "Deutsch" een spottenden neus, en riepen hem treiterend en uitdagend van over hun vestingmuur toe: "Ge moet 's kome, zulle! As den trap is afgezaagd!" Maar zie, de "Deutsch" nam die uitdaging op de letter, en bij kwam, "godjentrye"! Hij begon voor de tweede maal zijn zware bommen op Mechelen te smijten, dan op Lier, er kwamen al shrapnells in Boom terecht! Ja maar, dat was niet serieus, het ?? het ??elaas ?? kwamen de arme havelooze vluchtelingen, door de uhlanen opgejaagd uit de in gloed gezette dorpen, dra bevestigen. In massa kwamen ze opzetten, veel talrijker dan in den beginne, van overal uit het omliggende, er kwam geen eind aan dien treurigen optocht van arme, weenende vrouwen met gansche kudden kinderen, beladen met pakken en huisraad, povere boertjes en kromgewerkte arbeiders, zuchtend onder den last van het in de haast eener overijlde vlucht bijeengescharrelde goed. Een kriepend karretje bespannen met een sukkelig paardeken zag ik met van schrik en smart verdwaasde menschen. Zij waren gevlucht uit een dorpje daar ginds, en een zesjarig meisje had nog net een plaatsje gevonden achter op het voertuig. Toen ze wegreden uit het dorpje waren de Deutsche soldaten aangekomen, en er werd op hen geschoten. Het kleine meisje viel met wat bloed op de lippen tegen de knieën van haar moeder. Met het arme lijkje waren zij geraakt tot Mechelen. Maar toen begonnen daar die akelige bommen te vallen, en steeds op hetzelfde sukkeldrafje waren zij maar weer doorgereden tot Antwerpen.... Het werd plots rumoerig in de Stad. Er was iets gaande. Men wist nog niet wat. De dagbladen zwegen of gaven halve, dubbelzinnige nieuwtjes. Toen kwam het bericht dat de forten der eerste linie, Waelhem, St. Kathelijne Waver, door de Deutsche artillerie beschoten werden.

Een ganschen nacht hoorden de Antwerpenaars, zenuwachtig en slapeloos woelend in hunne bedden, het sombere gedommel van het geschut. Pas was het leven den volgenden morgen weer ontwaakt of men kon in de richting van station en haven de rijtuigen zien, boven beladen met koffers en manden, en binnen verschrikte bleeke gezichten.

"De forten houden stand"... "De toestand is sinds gister niet veranderd"... "De Deutsche aanvallen werden afgeslagen en de uitslagen die de vijand bekam waren niet in verhouding met de groote verspilling van munitie..." Zoo zegden de officieele berichten. Maar de nieuwtjes door vluchtelingen en soldaten in de stad verspreid waren anders. We wisten het, spoedig, dat de forten van Waelhem, St. Kathelijne Waver en Koningshoyckt het niet meer hadden kunnen houden onder het onophoudend vuur der zware belegeringskanonnen der Duitschers en Oostenrijkers. Maar dat werd niet hardop verteld en wie het waagde het roekeloos te bevestigen stelde zich aan de ??eden bloot. Maar onder het publiek liet het uitwerksel van die tijdingen zich al spoedig merken. Men zag het de menschen aan dat zij angstig waren. Er hing een drukkende atmosfeer van zenuwachtige gejaagdheid, zoo waar aanstekelijk. Er kwam dien avond een heftige wind opzetten, en zware wolken joegen over de lucht waar de maan haar romantisch schijnsel wierp. Men bestormde de vluchtelingen om van hen nieuws te krijgen, en men hoorde aldus de meest fantastische geschiedenissen. De schrik steeg met iedere seconde... Wat gebeurde er? Wat was er gaande! Was er gevaar? Moest men vluchten? Ging Antwerpen bestormd worden? Wild reden de militaire auto's door de drukke straten, opjagend in hun helwit lantaarnlicht en met hun prikkelende getoeter en gefluit de verdwaasde boertjes en de angstige stedelingen, die hun kelen voelden dichtgeschroefd van onrust, in dien wrangen stank van acetyleen en in den ??erpen rook der benzine. En het laatste bezoek van de Taube dien namiddag had hun ook niets goeds voorspeld. De tragische jacht, in de lucht, het ontploffen der shrapnells die neervallend over de stad eenige nieuwsgierigen hadden gedood, had den angst tot het uiterste gedreven.

Dien nacht heeft menigeen slapeloos doorgebracht.

'e Anderendaags was het de paniek. Het laatste officieel communiqué liet duidelijk genoeg doorschemeren dat het Belgische leger niettegenstaande zijn dapperheid niet bij machte was geweest den opmarsch van von Beseler's leger te stuiten. Het had zich in goede orde op de Nethe teruggetrokken. Die rivier maakte nu de versperring uit die de Duitschers zouden moeten overkomen, wilden zij den aanval voortzetten. Maar... dat beteekende, voor wie de kaart bekeek, niets anders dan... dat de Duitschers door de eerste fortenlinie waren gebroken!

"De verdedigingswerken welke nog over al hunne actiemiddelen beschikken..." Er waren er dus, welke niet meer over die middelen konden beschikken? Het was dus waar, dat zekere forten gevallen waren! En ik zag menschen, die geel van schrik hun betrekking gingen opzeggen en overhaastig voorbereidselen maakten om dadelijk te vertrekken. Het scheen wel, dat de proclamatie van luitenant-generaal De Guise, die aankondigde dat "het beleg van Antwerpen een actieve periode was ingetreden" en de "dappere bevolking" tot kalmte aanspoorde, op die menschen juist een averechtsch uitwerksel had gehad. Men vluchtte langs alle kanten. Bij de aanlegplaats van de Telegraaf-

## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

- 1320 booten naar Rotterdam werd om een plaatsje letterlijk wanhopig gevochten. Sommigen betaalden fabelachtige sommen, om een sleepboot te huren, die hen naar Vlissingen zou brengen... En tot overmaat van ramp vernam men, dat de Regeering zich gereed maakte om naar Oostende te vertrekken, en dat de militaire hospitalen gingen ontruimd worden. De paniek groeide tot een delirium... "De Duitschers zijn al te Duffel... ze zijn al te Linth... Lier is bezet...!" Winkels en huizen werden potdicht gesloten,
- 1325 administraties en consulaten werden bestormd tot het bekomen van passen... maar, eensklaps, ?? stand Er kwam bevel dat de ministeries niet zouden vertrekken, en de gekwetsten, die men reeds naar Brugge en Oostende ging vervoeren, moesten, terug naar de ambulancies.
- 1330 De nieuwstijdingen waren nu geheel anders. Generaal von Kluck was door de verbondene legers geheel verslagen, 100,000 Duitschers gevangen Antwerpen zou binnen de 24 uren worden ontzet... von Beseler's leger was reeds 10 kilometer achteruit geslagen... de Engelschen waren in aantocht...
- Men verademde... Sommigen bleven ongeloovig in hun pessimisme volharden, te diep en te onverwacht getroffen door de ongunstige tijdingen van den vorigen avond.
- 1335 Maar de paniek hield op. Men hoopte weer, vooral toen inderdaad eenige Engelsche troepen waren gezien, die in dolle geestdrift door de bevolking werden toegejuicht en toen men de bekende figuur van Winston Churchill herhaaldelijk in een auto had herkend.
- Nog den ganschen dag en tot laat in den avond bleef geheel Antwerpen op de been. In
- 1340 de tooverachtig maanverlichte stad toog het volk naar de haven, waar, zegde men, nog duizenden Engelschen zouden aankomen. Velen keerden naar huis zonder iets te hebben gezien, dat op een Engelschman leek. Maar anderen zagen in den nacht een leger optrekken van Khaki-mannen, en daarachter een langen optocht van vele zware wagens getrokken door de machtige hengsten der Antwerpschenaties, beladen met zware,
- 1345 monsterachtige kanonnen...: It is à long way to Tipperary... Vandaag is Antwerpen weer kalm. Men heeft het vertrouwen en de hoop teruggewonnen. Duitse aanvallen werden afgeslagen, de voorhoede van het Engelsche leger is sinds heden Zondag op het front. Het is vandaag een algemeene biddag in de kerken van Antwerpen.
- 1350 Om en bij den strijd. Lille, 29 September.
- Hier zit ik nu in Lille, - waar ik heelemaal niet zijn mag. Een buitenlandsche journalist in Frankrijk, - de Franschen schrikken als zij er aan denken. En als zij wisten dat ik journalist ben, - wel, ik ben zeker dat ik niet in Holland zou komen dan na afloop van den oorlog. Nu houden zij mij alleen maar wat in het oog - niet
- 1355 alleen de politie en de autoriteiten, maar ook the man in the street. Meermalen al ben ik op straat aangehouden - dan werd mij gevraagd of ik een Engelschman was - met een soort van vroolijken welwillenden lach -, als ik dan zei dat ik Hollander ben, dan ve?? zich het lachende welwillende tot iets verbaasd vragends: - maar wat doe je dan eigenlijk hier? Dat liet ik natuurlijk in het midden, - maar 't is al eenige
- 1360 malen gebleken dat ik, nadat ik dergelijke vragers had afgepoeierd, een tijdlang werd gevolgd overal waar ik ging, tot eindelijk aan mijn hotel, en zelfs is men daar komen vragen of men wel zeker was dat ik geen spion kon zijn. Want spionnenvrees is hier niet geringer dan bij de Belgen. Iedereen dien men niet kent of die er wat vreemd uitziet, wordt voor een spion gehouden, alleen Engelschen niet, die worden op
- 1365 allerlei manieren gefêteerd en bejuicht. Men hoort 't van verre als er weer Engelschen voorbij gaan, dan is 't een gejoel en geroep en gejuich van belang. In dat opzicht kunnen de Lillois dezer dagen aan den gang blijven! Juist toen ik gisteren aankwam had de trein een heele massa Engelschen aangebracht, en 't gerucht gaat dat er vandaag weer Engelschen zullen komen, - bij elkaar een twee duizend. Wat daar
- 1370 precies van is weet ik niet - en er is natuurlijk geen sprake van een autoriteit die 't mij zal zeggen! - Maar dit is zeker, dat er heel wat Engelschen door de stad rondlopen, of rondrijden in groote auto's, infanteristen in grijze khaki, en soldaten en officieren van de marine-vlieg-afdeeling, in blauw marine-uniform, met de vlieg-insignes op de kragen. Hun aanwezigheid in de stad brengt er een soort van
- 1375 feestelijke juichstemming, waarin zich dan uitbundig oplost de vroolijkheid van de Lillois over de omstandigheid dat er nu bij hen van Duitschers geen sprake meer is - hoewel die overigens maar kort in Lille zijn geweest, op doortocht naar het Zuiden, - van 31 Augustus tot 3 September. En - moeten de meeste menschen van Lille getuigen, - zij hebben zich kalm en behoorlijk gedragen, betaalden wat zij kochten, richtten geen
- 1380 fusillades noch brandstichtingen aan, - Lille heeft van de Duitschers weinig geleden. Maar zoo goed als ik voel het vreemde, het onjuiste, het drukkende van de aanwezigheid der Duitschers in Belgische en Fransche steden, zoo voelen de bewoners van die steden dat ook, - waarschijnlijk nog veel meer, -- en zoo voelt Lille nu de opluchting van het weg-zijn dier gedruktheid. Er was waarlijk iets weldadigs in, hier

## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

1385 te komen in een stad die zich zelve kon zijn, die zijn eigen leven leefde, die niet  
gebukt ging onder de gehate aanwezigheid der Duitschers. Lille is druk en vroolijk  
zoals een Fransche stad behoort te zijn, waarschijnlijk nog wat drukker en  
vroolijker nadat de vervaarlijke boeman, die er een paar dagen was en die zoo  
1390 allerwegen zijn grimmige gezicht laat zien, nu weer is weg gegaan. Drukker en  
vroolijker dan gewoonlijk, - want ten eerste worden er veel meer en nog veel luider  
dan anders kranten verkocht, kranten van het district, van Lille, van Roubaix,  
kranten van Parijs, maar vooral ook Engelsche kranten, - die gretig van de hand gaan,  
nu iedereen, in zijn enthousiasme voor de Engelschen, zich verbeeldt dat hij Engelsch  
1395 Engelsche soldaten, en bovendien wordt er niet gewerkt. Vrijwel alle industrie staat  
stil, en de werklieden die niet onder de wapens zijn, slenteren den geheelen dag  
langs den weg en brengen een meer dan gewone volheid in de straten. Het is mij  
trouwens ook hier in Lille weer opgevallen hoe ?? pen niets te doen, die zoo op 't  
eerste gezicht toch zeker in de termen vallen om mee op te trekken tegen den  
1400 getalsterken vijand. Als zij toch niet werken ?? Nu loopen zij maar door de straten  
en doen aan opwindende politieke de pavé, - die voor niets nuttig en o?? veel  
schadelijk is, - aan de hand van krantenberichten die... niets o?? veel zeggen. Veel  
te veel vooral ??at! En ik denk daarbij niet in de eerste plaats aan de kleine  
Fransche districtsblaadjes, ook niet aan de groote Fransche kranten die hier komen, -  
1405 die zijn meest nogal voorzichtig in hun berichten, ook al weer - en niet ten  
onrechte, - beïnvloed door de vrees om ongewenschte inlichtingen te geven aan den  
vijand. Maar ik denk vooral aan de Engelsche kranten, die, óók in hun berichten, er  
maar van alles uitflappen en dingen vertellen die naar niets lijken. Zoo vond ik in  
de "Daily Telegraph" van gisteren de pertinente mededeeling dat Mons in vlammen  
1410 staat. Dat in vlammen staan zou dus waarschijnlijk ?? geweest zijn. Maar ik ben  
Maandag - gisteren - door Mons gekomen, het er met een drietal menschen druk gepraat  
over dan toestand, en het van brand niets gehoord of gezien. 't Eenige wat ik gezien  
het is, dat de voorstad Ninny is afgebrand, maar dat had ik ook al gezien toen ik  
1415 Duitschers 't toch gedaan krijgen om de huizen die zij ??steken, zóó volkomen te doen  
uitbranden. Ik heb gisteren kennis gemaakt met een van de middelen die zij daartoe  
gebruiken, - een kleine zwarte pastille, ongeveer in den vorm en de grootte van onze  
ronde stuivers. Zij beginnen met bijvoorbeeld in petroleum of benzine gedrenkt stroo  
aan te steken in de kamers van het af te branden huis. Dan spuiten zij met een  
1420 vaporisator benzine erin, en gooien dan nog wat van die pastilles naar binnen, die  
een geweldigen vlam geven van groote hitte. Zoo wordt de volkomen verwoesting van het  
huis zeker. 't Is toch maar mooi, al die uitvindingen van de twintigste eeuw...

Onderzoek in zake schending van het volkenrecht in België.

1425 In het "Handelsblad van Antwerpen" is verschenen het eerste gedeelte van het vijfde  
verslag, door de commissie van onderzoek uitgebracht over de schending der regelen  
van het volkenrecht, der wetten en oorlogsgebruiken. Het luidt aldus: Het Belgische  
leger, het verschanst kamp van Antwerpen verlatende, heeft gedurende de dagen van 10  
tot 11 September, de Duitse troepen, die het voor zich vond, teruggedreven.  
1430 Mechelen, Aarschot en Diest bezettend, is het vooruit gerukt tot aan de poorten van  
Thienen en Leuven, terwijl het tevens den vijand achteruit dreef tot Werchter en  
Vilvoorde. De krijgsoperatiën hebben talrijke getuigen van de overweldigde streken  
toegelaten, zich naar Antwerpen te begeven. Van den anderen kant heeft een der  
secretarissen, M. Orts, van zoodra de Duitse troepen uitgedreven waren, de  
1435 verwoestingen kunnen bestatigen, aangericht in de stad Aarschot. Het verslag daarover  
is u toegezonden den 17 September.

Het zal xx?? geweest hebben, M. de minister, op buitensporigheden, bedreven door de  
Duitse troepen. Deze buitensporigheden zijn gebeurd tijdens heel den duur van de  
1440 bezetting. Zij werden gepleegd ofwel door de reguliere troepen als door den  
Landstorm, die rond het einde van Augustus het actieve leger kwam ver??den,  
plunderingen, verkrachtingen, aanslagen tegen p??len en eigendommen hielden slechts  
op, toen de Belgen Aarschot binnen kwamen.  
Er is nog meer: de Landsturm eerbiedigde zelfs in de kerken en godsdienstige  
1445 gestichten de Tabernakelen niet, welke tot dan toe ongeschonden waren gebleven als  
bijvoorbeeld in het Sint Jozefscollege en in de kapel van het gesticht der Picpussen.

Een Belgische soldaat, beroepsvrijwilliger van het 6e linie, heeft ons de ergerlijke  
behandeling aangetoond, welke talrijke Belgische krijgsgevangenen en gekwetsten te  
1450 Aarschot werd aangedaan. Aan den linkerarm gekwetst, was hij op 18 Augustus gevangen

## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

genomen door de Duitschers. Hij werd met 27 andere gevangenen geleid naar den steenweg, die langs den Denier loopt. Daar waren twee compagnies Duitschers. Alle gevangenen werden voor hen uitgejaagd en doodgeschoten. Degenen, die, om aan de schoten te ontsnappen, in den Demer sprongen werden in het water doodgeschoten. De  
1455 getuige wist zich, bij de eerste osbrandine op den grond vallen en hield zich dood. Een Duitse soldaat naderde hem en, ziende dat hij nog leefde, wilde hij hem met een schot afmaken. Een officier kwam bij, zeggende dat hij geen kogel waart was, en wierp hem in de Demer. Getuige kon zich aan eenen struik vasthouden, met de voeten rustend op eenen steen van de bodem. Hij bracht den nacht in het water door, alleen met het  
1460 hoofd boven. Daags nadien kwam hij uit de rivier, ging door de hoven in een verlaten huis deed er burgerkleeren aan en, zich voegende bij vluchtende inwoners, gelukte hij er in, zich te redden. Van de ?? krijgsgevangenen kon slechts hij, en nog een andere ontsnappen. Hij is thans in behandeling in eene ambulans van Antwerpen. Gij kent M. de minister, het voorwendsel, door de Duitschers aangehaald om hunne aanzien te  
1465 rechtvaardigen. Zij willen er weerwraak in zien, om den moord te wreken die op een hnnner generaals zou gepleegd zijn, door den zoon van den burgemeester. Ons verslag van 28 Augustus heeft de onwaarschijnlijkheid van dit verhaal aangetoond. De overeenkomende verhalen van de door ons ondervraagde inwoners van Aarschot bewijzen dat het schot, welk dezen opperofficier trof gelost werd door de Duitse troepen,  
1470 die de stad doorkruisten. Wij denken, "over dit punt eenen brief te moeten meedeelen, welke wij juist heden ontvingen, en in welken Mev. Tielemans, weduwe van den ongelukkigen burgemeester, thans buiten 's land in veiligheid, de zaken voorstelt zooals zij gebeurd zijn. "De zaken zijn voorgevallen als volgt. Rond vier uren namiddag deelde mijn man cigaren uit aan de schildwachten, die op post stonden aan de  
1475 poort. Ik vergezelde hem. Ziende dat de generaal en zijn ?? ons vanaf het balcon gade sloegen, raadde ik hem aan binnen te gaan. Op dien stond een blik werpende naar de Groote Markt, waar meer dan tweeduizend Duitschers gekampeerd waren, ontwaarde ik duidelijk twee rookkolommen, gevolgd van eene reeks gewerschoten. De Duitschers schoten naar de huizen, vielen de huizen binnen. Mijn man, mijne kinderen en de dienstboden hadden nauwelijks den tijd om de trap af te snellen, die naar den kelder leidt. De Duitschers schoten zelfs in de voorportalen ?? Na eenige oogenblikken naamloozen angst kwam een der aides-de-camp naar beneden, ?? De generaal is dood; waar is de burgemeester? Mijn man zegde: dat zal erg voor mij zijn. Toen de aide-de-camp vooruit kwam zegde ik hem: gij kunt bestatigen mijnheer, dat mijn man niet  
1485 geschoten heeft. - Dat is 't zelfde, antwoordde hij; hij is verantwoordelijk." Mijn man werd weggeleid. Mijn zoon, die bij mij was, leidde ons in eenen anderen kelder. Dezelfde aide-de-camp is mij hem toen komen ontrukken, hem met stampen voortdrijvende Het arme kind kon nauwelijks gaan. Des morgens de stad binnen komende, hadden de Duitschers in de vensters der ?? geschoten; een kogel was ?? de tor gedrongen, waar  
1490 mijn zoon zich bevond en had ??lf, terug botsend, aan de braai ge?? het vertrek van mijnen man en mijnen zoon werd ik heel het huis rond geleid door de Duitschers, die aanhoudend de revolver naar mijn hoofd gericht hielden. Ik moest hun dooden generaal zien..." Toen heeft men mij en mijne dochter het huis uit geworpen, zonder paletot, zonder iets aan. Men rangschikte ons op de Groote Markt; omringd van eenen cordon  
1495 soldaten, moesten wij het afbranden van onze dierbare stad zien. Het was daar, bij den gloed van den brand, - ik voor de laatste maal, rond 1 uur des nachts den vader en den zoon, aan elkaar gebonden mocht aanschouwen. Gevolgd van mijnen schoonbroeder, gingen zij ter strafplaats. "Die slechterikken hebben mij alles ontnomen wat ik lief had; en nu wilden zij nog de eer van eenen naam ontrukken, dien ik fier ben, te  
1500 dragen. "Neen, mijnheer de minister, ik kan die leugen niet laten doorgaan. Op mijne eer verzeker ik u dat wij geen wapen bezaten. "Mijn hoofd is op prijs gesteld; ik het van dorp tot dorp moeten vluchten. "Was het niet, om een getuige te doen verdwijnen."

Belgische gruwelen.

1505 Zeer ernstig heeft ons getroffen de mededeeling van dr. Van der Goot, opgenomen in ons Zondagochtendblad, omtrent zijn ervaring aangaande alom in de wereld verspreide berichten over de gruwelen die door de Belgen uit Walenland op gewonde Duitse soldaten gepleegd zouden zijn. Dr. Van der Goot was in een positie, die hem in staat stelde in dezen te oordeelen; wanneer hij verklaart van die gruwelen niets te hebben  
1510 bemerkt, kunnen wij gerust aannemen, dat daarvan al heel weinig waar zal zijn. Intusschen hebben wij nog sterker bewijs als men wil: uit den mond van een Duitschen dirigeerend geneesheer van een lazaret te Aken, die verklaart, dat naar zijn weten te Aken geen geval van een Duitschen soldaat, wien de oogen zouden zijn uitgestoken, waargenomen is. (Wij voegen er bij, dat dr. Van der Goot evenmin iets weet van door  
1515 Duitse soldaten gepleegde mishandelingen van meisjes en vrouwen.) Wij vestigen op dit alles nog eens de aandacht, omdat er zoo duidelijk uit blijkt hoe gevaarlijk een

## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

censuur van den staat op persberichten is. Immers deze gruwel-berichten zijn met goedkeuring van den censor in alle Deutsche bladen verschenen. Als onze conclusie uit de mededeelingen dezer beiden doctoren juist is, dan moeten al dien tijd tal van  
1520 Deutsche autoriteiten geweten hebben dat die berichten onjuist waren. En zij hebben kunnen zien wat de uitwerking ervan was een bittere, vijandige stemming der Deutsche soldaten. Wij aarzelen niet als onze overtuiging uit te spreken, dat ten gevolge dier gruwelberichten duizenden Belgische burgers het leven verloren hebben, duizenden huizen verbrand zijn. Natuurlijk niet omdat wij meenen dat Deutsche soldaten  
1525 opzettelijk wraak zouden oefenen op die burgers, wanneer zij weten dat die burgers onschuldig zijn. Maar het moet wel vast staan, dat men eerder geneigd is aan te nemen een verklaring dat er in eenig dorp "geschoten" is, wanneer men die bewoners voor medestander, van afschuwelijke moordenaars aanziet, die men haat en veracht, dan wanneer men meent met één non-combattanten vijand te doen te hebben, dien men  
1530 tegelijk achten en bestrijden kan. De censoren, die deze gruwelleugen – wie sprak er van "Lügenpresse"? – hebben doen afdrucken, hebben een groote verantwoordelijkheid op zich geladen. Om dezelfde reden moet ernstig betreurd worden dat de regeeringen van haast alle oorlogvoerende landen wreedheden van tegenstanders zoo groot mogelijke bekendheid geven. Wreedheden zullen aan beide zijden zeker gepleegd worden. Het is  
1535 mogelijk dat bijvoorbeeld te Orchies Deutsche gewonden mishandeld en vermoord zijn.

\*) Maar wat is de eenige uitwerking van het publiceeren van ben dergelijk feit, dat in alle Deutsche bladen met felle opschriften en generaliseerende uitdrukkingen van haat en verachting is gepubliceerd? Dat sommige Deutsche soldaten neiging kunnen  
1540 voelen minder humaan tegen den vijand op te treden. Het bericht is natuurlijk niet als ophitsing bedoeld, maar de uitwerking is geen andere. Wij meenen in ons neutrale land de hoop te mogen uiten, dat den soldaten der oorlogvoerende partijen niet meer de al of niet vaststaande wreedheden van enkele tegenstanders officieel zullen worden medegedeeld !

1545 \*) De Fransche regeering heeft de juistheid van het bericht tegengesproken.

De bemiddeling.

De Belgische gezant meldt ons naar aanleiding van de in de avondbladen van Zaterdag 3 dezer verschenen vertaling van zijn bericht van 10 Augustus j.l. aan den Belgischen  
1550 Minister van buitenlandsche zaken, dat hij, melding makende van zijne "verwondering over die poging tot bemiddeling" geenszins – gelijk de lezer zou kunnen denken – de handelwijze van jhr. Loudon op het oog had, doch wel de poging van Duitschland om, eerst door tusschenkomst van het Amerikaansche gezantschap te Brussel en daarna van de Nederlandsche Regeering, opnieuw te trachten België over te halen de wapenen neer  
1555 te leggen. Wat de tusschenkomst van jhr. Loudon betreft, deze bestond slechts daarin dat de minister, na geweigerd te hebben den Nederlandschen gezant te Brussel op te dragen de bedoelde mededeeling aan de Belgische Regeering over te brengen, aan den Deutschen gezant alhier zeide, dat hij er geen bedenking tegen had aan baron Fallon te vragen of deze zich soms met de overbrenging wilde belasten. De gezant verklaarde  
1560 zich daartoe bereid en bracht de mededeeling aan zijne Regeering over met de toevoeging "om den Minister van buitenlandsche zaken der Nederlanden een genoeg te doen", zonder met deze woorden te willen uitdrukken, dat jhr. Loudon op die overbrenging eenigen prijs stelde.

1565 Een proclamatie.

De commandant van de stelling-Antwerpen, generaal de Grise, heeft den 2en October een proclamatie uitgevaardigd, gericht aan de Antwerpsche bevolking, waarin hij verklaart het zijn plicht te achten bekend te maken, dat het beleg van de stelling sedert  
1570 eenige dagen een feit is. Zooals uit de militaire geschiedenis blijkt, zegt generaal Grise verder, kan bij een belegering de versterkte zelf blootgesteld zijn aan de werking van het artillerievuur. Zoo hebben de steden Luik en Namen reeds het begin van een bombardement doorstaan.

De vurig vaderlandslievende gevoelens van de dappere bevolking van Antwerpen kennende, ben ik overtuigd, dat zij de kalmte en koelbloedigheid zal weten te  
1575 bewaren, waarvan zij zooveel bewijzen gegeven heeft sedert den aanvang der vijandelikheden, en mij zal helpen bij de vervulling van de edele taak, die mij is opgelegd.

De lichterding-1914.

1580 Volgens het "Antwerpsche Handelsblad" zijn 23,000 man van de lichterding 1914 opgekomen. Een groot aantal hunner heeft geholpen aan het maken van loopgraven bij Rumpst, Waelhem, Duffel en Dendermonde. Zij vertrekken thans naar Ostende en Ieperen.



## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

- Een "Taube" boven Antwerpen.
- 1585 Bij het schieten op een "Taube", welke Vrijdag een bezoek bracht aan Antwerpen, zijn eenige ongelukken gebeurd. Een oude man werd verwond door een granaatscherf; een vrouw werd gedood, haar man zwaar gekwetst. In verschillende huizen zijn granaten ingeslagen.
- 1590 De actie legat?? Antwerpen.  
In een officieele mededeeling in de Nieuwe Gazet over het terugtrekken van de Belgen in een opnamestelling achter de Nethe lezen we nog, dat dit noodig was geworden tegenover de buitengewone hevigheid van het Deutsche artillerievuur van groot kaliber. De kracht van de verdediging der Nethestelling wordt verhoogd door de sedert
- 1595 twee dagen uitgebreide onderwaterzetting van het voorterrein.
- Majoor v. Manteuffel.  
PARIJS, via Londen, 5 Oct. (Reuter.). Majoor v. Manteuffel, de Deutsche officier, die verantwoordelijk is voor de verwoesting van Leuven, bevindt zich in Fransche handen.
- 1600 DUITSCHLAND.  
(Van onzen Berlijnschen correspondent.) Berlijn, 3 October.  
Bespiegeling.  
Tot nu het ik mij streng gehouden aan den mijzelf voorgeschreven regel – zooals de
- 1605 opmerkelijke lezer misschien bespeurd zal hebben – geen gewag te maken van Engelsch-, of Fransch-, of Russische, of Belgisch-vijandige artikelen, die ik in Deutsche bladen vond. Van hier uit is niet te controleeren of in deze artikelen de waarheid gezegd wordt en daar er in deze tijden van zenuwachtigheden haat nog al eens mal met de
- 1610 waarheid wordt omgesprongen – hüben und drüben – het ik me er wel voor gewacht eventueel den leugenaar in commissie te spelen.  
Ook Deutsche kranten drukken epistels af, die op gevallen of gevangen genomen
- 1615 vijanden gevonden werden. Epistels, waaruit zou blijken hoe lang te voren in Engeland en in Frankrijk deze oorlog reeds beraamd was, hoe België zijn neutraliteit reeds lang voor de Augustusmaand schond door een geheim verbond aan te gaan met Frankrijk
- 1620 en Engeland, epistels, die vertellen hoe slecht de organisatie in de vijandelijke legers is, hoe er door de vijandelijke troepen honger geleden wordt, enz. enz. Het is werkelijk geen kunst met dergelijke, natuurlijk "overtuigende schriftelijke
- 1625 documenten" dagelijks kolommen te vullen. Maar niet volkomen critieklooze menschen zullen nu wol geleerd hebben uit deze oorlog, dat mededeelingen omtrent verpleging, vermoeden, dapperheid uit één brief van één officier uit één regiment niets te
- 1630 beteekenen hebben, waar tientallen regimenten in één front staan van honderden kilometers lengte. Regimenten, die verschillende verbindingslijnen hebben, die verschillende tijden onderweg zijn, die verschillende opdrachten te vervullen hebben. Het kan juist zijn, dat de soldaten van den westelijken Deutschen vleugel in Noord-
- 1635 Frankrijk honger geleden hebben. Generaal von Kluck, die den uitersten rechterflank van het front commandeert, liet zijn mannen marcheeren soms veertig kilometer per dag. De fouragewagens en veldkeukens konden met een dergelijke snelheid geen gelijken
- 1640 tred houden en het gevolg, vooruit te zien, moest zijn, dat zijn arme kerels, die\* de grootste vermoeienissen van allen te doorstaan hadden, het meest zouden klagen over onvoldoende verpleging. Valt nu een dergelijke klaagbrief in handen van den vijand,
- 1645 dan wordt er in Fransche bladen gezegd: "De Deutsche soldaten lijden honger, zij Schrijven het zelf, zwart op wit." Een dergelijk generaliseeren is begrijpelijk bij den vijand, die niets liever wil, dan dat werkelijk de Deutsche soldaten overloopen om een korst brood te bedelen. Ook in Deutschland worden dergelijke verhalen van
- 1650 Fransche gevangenen met de grootste hardnekkigheid geloofd en door de kranten afgedrukt. En de Berlijner vertelt het dan een ieder, die maar hooren wil, dat het Fransche leger uitgehongerd is. Critiek, in normale tijden toch vaak met een lantaarn te zoeken, schijnt tijdens een oorlog geheel op den loop te zijn. Wat beteekenen klachten, verhalen, snoeverijen van enkelingen, nu deze enkelingen één millioenste
- 1655 deel van het geheel vormen, het geheel, dat gedirigeerd wordt door een paar slechts, die alleen dit geheel kunnen overzien? Kleinigheden worden dan opgeblazen tot hoofdzaken.  
En daarom vertelde ik in mijn brieven alleen wat ik zelf zag, of zelf hoorde van
- 1660 mannen, in wier geloofwaardigheid ik onbepikt vertrouwen het en die krachtens hun betrekking of betrekkingen geacht kunnen worden op de hoogte te zijn. En ik hield dit principe zoo ver vol, dat ik er zelfs geen mededeeling van deed wat Gerhardt
- 1665 Hauptmann te antwoorden had op den aanval van Romain Rolland, niet omdat dit antwoord lang niet zoo gelukkig en zoo fijn was als de aanval, maar omdat in dezen strijd men

## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

1650 geen groot dichter behoeft te zijn om alle ellende, alle verkeerde handelingen over  
en weer te kunnen beoordeelen van een cultuur-standpunt. Daarom verzweeg ik ook, wat  
Herbert Eulenberg te berde bracht in de "Vossische Zeitung" tegen Rolland, een  
verweer, dat veel gelukkiger was dan dat van Hauptmann. Een oorlog staat zoo ver van  
cultuur, dat groote kunstenaars zich in hun haat zoo vergeten kunnen, dat zij tot  
oorlog ophitsen. Ik denk aan de excessen van een d'Annunzio, die niets liever zou  
1655 zien dan dat het Italiaansche volk in dezen oorlog betrokken zou worden tegen de  
"Hunnen" onder "Atilla II"...

1660 Alle menschen schijnen in dergelijke wreede en harde tijden gedesiquilibreerd te  
raken. Ook een Maeterlinck, die nu scheldende op de Duitsche oncultuur, in de eerste  
plaats zijn roem te danken heeft als auteur aan Duitschland, zooals hij zelf zwart op  
wit geschreven heeft jaren geleden aan een Berlijnschen theater-directeur. Een Hodler  
protesteerde tegen de "vernielingswoede van den Duitscher", de zelfde Hodler, die in  
Duitschland om zijn kunst vertroeteld is, die opdrachten kreeg voor monumentale  
schilderingen in Deutsche steden.

1665 En van de partij is zelfs nog sterker, - Jaques Dalcroze, die alleen aan Duitsch  
idealisme en aan Duitsch kapitaal het dankte dat hij een propaganda-milieu vond voor  
zijn rhythmische gymnastiek. In tijden van vrede hebben deze mannen, die zooveel aan  
Duitschland danken, toe zeer goed gemerkt, dat Duitschland niet door "barbaren"  
bewoond wordt. Zooals ik zei, een mensch, zelfs de meest schrandere en breedst  
1670 denkende, schijnt in deze dagen zijn evenwicht kwijt te raken. Hoe anders is het te  
verklaren dat een fijne kop als Haeckel de onderscheidingen terug zond, die Engelsche  
wetenschappelijke colleges hem in den loop der jaren schonken? Alsof de hoogste  
internationale wetenschap iets te maken heeft met dezen haat tusschen twee volkeren,  
die fel uitgebroken is nadat de regeeringen het seingegeven hebben. Natuurlijk  
1675 volgden vele beroemdheden op wetenschappelijk en artistiek gebied Haeckel  
onmiddellijk. Maar het doet goed te vermelden, dat een groot man als Waldever, de  
anatom aan de Berlijnsche universiteit, openlijk waarschuwde tegen deze onnoodige en  
eenigszins kinderachtige manifestatie. En ook hij kreeg aanhangers.

1680 Juist om het gevaar te ontloopen, te generaliseeren en bijzaken - die dan misschien  
dikwijls nog niet juist zouden blijken te zijn - op te blazen tot hoofdzaken heb ik  
mij er van onthouden tendentieuze kranten-berichten verder te vertellen in het  
Handelsblad.

1685 Wat al stond er in het begin van den oorlog te lezen in Deutsche bladen over het  
Fransche leger, dat niets waard was, over de roodbroeken, die geen schoenen aan de  
voeten hadden, over de gebrekkige organisatie in het algemeen? En nu merken de  
optimisten, die overtuigd waren dat Duitschland het binnen een paar weken met  
Frankrijk zou klaar spelen, - zelfs al kreeg Frankrijk hulp van Engeland, en  
niettegenstaande den strijd aan de Deutsche oostgrens -, dat het niet zoo heel  
gemakkelijk is den gedesorganiseerden vijand te verslaan. Wie nu nog eens de  
1690 berichten zou lezen van weken her in de Deutsche bladen, moet wel verstedd staan, dat  
hij onmiddellijk geloof gehecht heeft aan dergelijke praatjes. En zoo zal het  
onbevooroordeelden Franschen en Engelschen ook wel gaan, die begin Augustus  
geloofden, dat Pruisische Uhlanen overliepen om een stukje brood te vragen. De  
Duitsche militaire deskundigen hebben er van den beginne af tegen gewaarschuwde, dat  
1695 men in Duitschland de kracht van het Fransche leger onderschatte. Nu de "wandeling"  
naar Parijs niet zoo vlot gaat als deze optimisten droomden, nu kan men algemeen  
hooren, dat Frankrijk zijn redding voor een debacle als in 1870 alleen dankt aan den  
commandant Joffre. Alsof de generalissimus alles alleen doet... Een feit is het  
echter, dat de Deutsche generale staf den grootsten eerbied heeft voor d» strategie  
1700 van Joffre, dat diens Deutsche collega von Moltke - die zenuwen moet hebben als  
kabeltouwen, nooit de kalmte en den eetlust verliest -- meer dan eens zijn  
bewondering heeft uitgesproken over Joffre's taktiek. En ook de Keizer, die onder den  
oorlog meer lijdt dan men denkt en die nu nog werkelijk de teleurstelling niet te  
boven is, dat het hem niet gelukte den oorlog te verhinderen - is groot genoeg van  
1705 hart om te erkennen, dat hij tegenover een vijandelijk leger staat, dat op uitnemende  
wijze geleid wordt. De Berlijner begint nu in te zien, dat het leger der geallieerden  
in Noord-Frankrijk den Deutschen troepen de handen vol werk geeft, dat de Fransche  
taktiek toch niet zoo verwerpelijk is als men in den beginne beliefd te gelooven.  
Maar het vertrouwen in de definitieve Deutsche zegepraal is niet minder groot dan in  
1710 de maand Augustus, toen alles zoo voorspoedig en snel ging. En ook in officiers-  
kringen, die werkelijk zich kenmerken door de grootste kalmte en ernst, is het  
vertrouwen rotsvast.

In politieke kringen tobt men het sterkst over de houding van Roemenië. Men weet  
hier, dat de volksstemming in Roemenië zeer algemeen en zeer sterk voor Rusland, voor

## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

- 1715 de entente is. Het intellectueele gedeelte van Roemenië kreeg zijn opleiding in Brussel en Parijs, spreekt en denkt Fransch. De Russische diplomatie is in Roemenië veel schranderder opgetreden dan de Oostenrijksche of Duitsche collega's. Men is hier overtuigd, dat de regeering haar neutraliteit reeds had laten varen ten gunste van Rusland, indien niet de koning, een Duitscher, een Hohenzollern, zich daartegen
- 1720 verzet had met hand en tand. Hij wil geen oorlog met Duitschland. En zoo lang hij aan het bewind is, zal dit ook wel niet geschieden. Doch men wantrouwt hier eenigszins de berichten van den laatsten tijd omtrent den zwakken gezondheidstoestand van den koning. Men vraagt zich af of dit een voorbereiding is voor een eventueel afdanken, welk besluit in elk geval verstandiger zou zijn dan te wachten op afgedankt te
- 1725 worden. En wanneer Roemenië zich werkelijk onder de vijanden schaart, dan zal het heel veel moeite kosten den Italiaanschen bondgenoot, die nu toch al aardig demonstreert tegen Oostenrijk en tegen Duitschland, in toom te houden. Wat de toekomst nog brengen mag?
- 1730 Eet telegram over Orchies.  
Naar aanleiding van de op een ons door het Duitsche consulaat-generaal te Amsterdam overgebracht verzoek van het ministerie van buitenlandsche zaken te Berlijn, in ons Zondagochtendblad gegeven aanvulling van een Wolff-bericht over gruwelen te Orchies, deelen wij mede, dat wij het telegram Woensdagavond letterlijk gegeven hebben, zooals
- 1735 wij het ontvingen én zooals het hier ter stede met de bezorging van Wolff-berichten belaste bureau het zelf ontving. De schuld dat dit bericht eerst verminkt in ons blad werd opgenomen, ligt bij Wolff of bij de telegraaf.
- Cassandra in de tram.
- 1740 Uiterlijk had zij er niet veel van. Integendeel. Toen zij, in een grijs ledenkleed, met een heel eenvoudig hoedje op, op den hoek van de Joachimsthaler Strasse in de tram stapte, maakte zij den indruk van een oude vrouw, die erg geleden had onder de omstandigheden des levens
- 1745 De man, die achter haar instapte, drong haar met een handbeweging op zij: "Midden in den weg!" bromde hij en ging zitten. Zij bleef besluiteloos op het achterbalcon staan, en keek eens in den wagen, waar nog verschillende plaatsen vrij waren. De conducteur liep rond en verkocht kaartjes. Toen hij naar buiten ging drong zij hem voorbij, en zette den voet op den drempel. Plotseling begon zij te spreken: "Heeren", zeide zij met een doordringende, wat huilerige stem, "wij staan aan den ondergang der
- 1750 wereld."  
Aller oogen waren op de vrouw gericht. De conducteur keek nieuwsgierig naar binnen. Met een ruk schoof zij de deur dicht: "Jawel, dames en heeren", ging zij voort. "Houdt me niet voor gek. Ik hen heel normaal. Maar ik het een macht, die gij mist. En ik zeg u, de ondergang der wereld is nabij! Geloof u niet? Ik zal u een voorbeeld
- 1755 geven van mijn talent. Voor een half jaar het ik ook dezen oorlog voorspeld! Ik zie, dat u lacht, dat u niet gelooft. Welnu – een ander bewijs..." Zij keek rond, en plotseling bleef haar blik rusten op iemand, die naast mij zat. "Deze man", zoo begon zij met luide stem en keek hem doordringend aan, "heeft in zijn linkerlaars een gouden horloge..." Iedereen keek den aangewezen man aan en juist toen bukde de vrouw
- 1760 zich snel en haalde uit de laars een gouden chronometer.  
Verbaasd staarde de man haar aan greep naar zijn laars, toen naar het horloge, gaf den conducteur een duw, en sprong van den in volle vaart zijnden wagen, om, nog eens schuw achter zich kijkend, in een zijstraat te verdwijnen.  
De vrouw stond zegevierend in den wagen. "Ik hoop u nu overtuigd te hebben", zeide
- 1765 zij, "wilt gij meer weten, over uzelf, uwe bloedverwanten, over Duitschland, over den oorlog, kom maar bij mij. Hier is mijn adres."  
Uit haar handtaschje haalde zij eenige adreskaarten, en verdeelde die onder het publiek.
- 1770 Ik kan niet ontkennen, dat de zaak mij had getroffen. Onderweg naar huis keek ik nog eens naar het adreskaartje, waarop een straat in het westen werd aangegeven. Allerlei historische zieneressen kwamen mij in de gedachten, Mevrouw Lenormand, Mad. de Thebes... Je kunt het nooit weten. "There are more things"... zei Hamlet. Opmerkelijk was het zeker. Daar ontmoette ik een vriend. "Denk eens", zoo begon hij na de begroeting, "wat mij is gebeurd. Ik stap in de tram en rijd mee. Op den hoek van de
- 1775 Guntzelstrasse stapt een oude vrouw in, eenvoudig gekleed, grijs loden pak, een heel eenvoudig hoedje. Plotseling staat zij op en begint te spreken: "De wereld gaat onder ... "Ja, ik zie het wel, u houdt mij niet voor normaal. Ik zal u een bewijs geven van mijn helderzienheid..." "En de man had een goud horloge in zijn linkerlaars?" vraag ik op eens, glimlachend. Verbaasd ziet mijn vriend mij aan. "Neen, dat juist niet.
- 1780 Een biljet van 20 mark in zijn rechterlaars. Maar hoe weet je dat?" "Ja, zie je, zóó

## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

kan ik ook waarzeggen."

### FRANKRIJK.

De beschieting van Reims.

- 1785 Het weekblad "De Amsterdammer", de beide verklaringen van Frankrijk en Duitschland naast elkaar leggende: de Duitsche, dat op de kathedraal van Reims slechts geschoten is, omdat de torens voor bespieding werden gebruikt – de Fransche, dat de commandanten der legercorpsen dit besluit tegenspreken – zegt: "Zoo wisten wij niet goed wat te gelooven, tot dat een correspondentie in de "Daily Telegraph" ons wakker
- 1790 schudde. De correspondent verhaalt vrij nuchter van zijn bezoek aan de kathedraal, waar een met name genoemd priester hem rondleidde. En dan gaat het résumé verder: "Op
- 1795 verscheidene punten van het dak smeulden de balken en binten nog. De correspondent en de hem rondleidende geestelijke klonnen naar boven, bezochten de bovengalerij en kwamen ook in den klokketoren. Doch de Duitschers moeten hen uit de verte hebben opgemerkt; want onmiddellijk werden twee granaat-kartetsen op de kerk afgevuurd, die uit elkaar spatten te midden van de lijken van Duitschers die voor de kerk op het plein lagen. De geestelijke en de correspondent vluchtten naar beneden en de Duitschers schoten niet meer."
- 1800 "Ziedaar wellicht de oplossing van het raadsel," zegt de "Amsterdammer". "Terwijl het on-Fransch zou geweest zijn de kathedraal opzettelijk aan het gevaar eener beschieting prijs te geven, is het zéér Fransch ditzelfde te bewerken door een van die kleine zorgeloosheden, welke het Fransche volk beminnelijkerwijs wel meer sieren, en waar een Noordeling nooit heelemaal aan gewent. "De oplossing schijnt naar onze meening te zijn, dat er geen militaire wachtpost bij de toreningen stond... en dat
- 1805 elke kapelaan, koster of overijverig sergeant of soldaat (die zich eens flink nuttig wilde maken) den toren beklimmen kon.
- "Er zijn helaas in Frankrijk wel eens meer groote dingen verloren gegaan door kleine zorgeloosheden. "Maar indien ook op dit punt bleek, dat de Franschen vrij uitgingen – zouden wij geen verklaring meer weten voor de bestaande flagrante tegenspraak."

1810

### ENGELAND.

De geest onder de recruten.

- LONDEN, 5 Oct. (Reuter.) De bladen maken melding van den opgewekten geest, welke heerscht onder de recruten in de groote oefenkampen. De correspondent van de "Daily
- 1815 News" bezocht het kamp bij Shoreham en sprak daar met de soldaten, die, hoewel pas onlangs aangekomen, toch reeds een goede militaire houding hadden. De journalist had groote moeite wat van hen te vernemen over hun kampleven. De officieren vertelden, dat de manschappen nimmer klaagden en liever met pijnlijke voeten liepen, dan last te veroorzaken door den dokter te laten komen.

1820

Engeland en Nederland.

- LONDEN, 5 Oct. (Reuter's bijzondere dienst.) Robertson Scott, schrijver van een boek over Nederland, getiteld "A free farmer in a free State", en die onlangs in Nederland was, zegt in een artikel in de Daily Mail: Ik spreek met het meeste gezag en uit de
- 1825 beste ingelichte bron als ik zeg, dat de houding der Nederlandsche regeering tegenover Engeland correct en vriendschappelijk was. De eerste en groote wensch der Nederlander is onafhankelijk te willen blijven. Indien wij onzen naasten neutralen buurman goed behandelen, dan kunnen wij rekenen op de sympathie van bijna geheel Nederland; deze vindt zijn grond in liefde voor de vrijheid en afschuw van het
- 1830 militarisme, waarin het Nederlandsche volk naast het Engelsche staat. Maar wij zullen vriendschappelijke betrekkingen met Nederland belemmeren in plaats die te bevorderen, zoo wij onvoorzichtig genoeg zouden zijn het te willen drijven tot deelneming aan den oorlog. De beslissing daarvoor moet het geheel uit zichzelf nemen.

1835

### ZWEDEN.

Zweden en Engeland.

- LONDEN, 5 Oct. (Reuter.) De "Daily Chronicle" verneemt, dat er geen belemmering zal plaats hebben, van de zijde der Engelsche regeering, voor den uitvoer van magnetisch
- 1840 ijzererts, uit Zweden, dat onlangs tot contrabande is verklaard.
- Hangende de revisie van de geheele lijst van contrabande, die voor een commissie zal worden ondernomen, zal die belangrijke uitvoerhandel niet worden belemmerd.

### ITALIË.

De onzijdigheid van Italië.

- 1845 BERLIJN, 4 Oct. (W. B.) De "Nordd. Allgem. Zeitung" schrijft onder het hoofd "Italië en de oorlog": Een ervaren opmerker laat zich in de te Boecharrest verschijnende

## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

1850 "Politique" als volgt uit: Het is een dwaling het besluit van Italië om in den tegenwoordigen oorlog neutraal te blijven te beschouwen als een afscheiding van Duitschland en Oostenrijk-Hongarije en een toenadering tot de mogendheden van de "Triple Entente": De weg was Italië gewezen door verschillende uit zijn eigenaardige omstandigheden voortspruitende goede gronden, die men ook te Berlijn juist beoordeelt. De Italiaansche regeering is niet in gebreke gebleven met standvastigheid haar besluit te handhaven en ondanks de pogingen van Engelsche en Fransche zijde is ook tegenover zekere stroomingen in het eigen land uitdrukkelijk vol te houden. Als 1855 eenig richtsnoer in haar politiek beschouwt zij de behartiging van de Italiaansche belangen en het valt niet te ontkennen, dat ook de openbare meening bij kalme overweging langzamerhand tot deze opvatting kwam, hetgeen vooral van te grooter beteekenis wordt door de houding der socialisten. De toestand van Italië is op het oogenblik aldus: De huidige oorlog is voor Italië van geen direct belang. Er bestaat 1860 voor dit land geen aanleiding de hegemonie van de een of andere mogendheid te wenschen, noch van de Duitsche, noch van de Engelsche en vooral niet van de Russische.

### TELEGRAMMEN.

1865 Een aardbeving.  
KONSTANTINOPEL, 5 Oct. (W. B.) Volgens ambtelijke telegrammen heeft in den nacht van Zaterdag op Zondag een hevige aardbeving plaats gevonden te Boendoez en Sfarta in het vilajet Konia (Klein-Azië). In den loop van den Zondag werden nog lichte schokken gevoeld. Bijzonder sterk werd de beving waargenomen te Boendoez en omgeving. Het 1870 juiste aantal slachtoffers is verbeterd, maar men vermoedt, dat ongeveer 2500 menschen zijn omgekomen. De regeering en de Roode Halve Maan regelen het reddingswerk.

### Nederland en de Oorlog.

1875 De visscherij op de Noordzee.  
Het stoomschip "Wodan", gecharterd door het Kon. Nationaal Steuncomité, vertrok heden van Nieuwediep, om de Nederlandsche visschers, die zich in het Westelijk deel van de Noordzee bevinden, te waarschuwen meer Oostwaarts te visschen. De visschers, die 1880 westwaarts van de Britsche oorlogsschepen worden aangetroffen, worden beschouwd de visscherij niet op rechtmatige wijze uit te oefenen en onder de verdenking te staan, mijnen te leggen. De "Wodan" zal bij de vloot blijven kruisen voor de verzorging van zieken enz. en zal hebben te waken tegen overtreding van de bepalingen der Noordzee-conventie, welke overtredingen behalve gevaar voor schade, ook gevaar voor ongevallen opleveren.

1885 Kanon-gebulder uit zee gehoord.  
Volgens gisteren te 's-Gravenhage ontvangen dienstbericht is gisteravond te 6 uur ten Westen van Zandvoort aan de kust gedurende ruim een kwartier kanongebulder uit zee gehoord. Wij kunnen hier aan toevoegen, dat ook in onze stad dit kanongebulder te 1890 hooren was.

### De toestand te Gheel.

1895 De geneesheer-directeur van de kolonie van Gheel in België meldt, d.d. 4 October het volgende: "Sedert Zondag 27 September j.l. zijn de omstreken van Gheel en Gheel zelve omsingeld, en bezet door vijandelijke patrouilles. In de uiterste buurten hadden eenige schermutselingen plaats. "Spoor-, telegraaf- en telefoonverkeer werden afgesloten. Er heerschte natuurlijk onrust onder de bevolking en enkele inwoners namen de vlucht, doch gansch ten onrechte stond in de couranten te lezen, dat de 1900 patiënten uit Gheel ontvlucht zijn. "Desondanks de omstandigheden ging en gaat de verpleging hier ongestoord voort, en is er geen schijn van, welke tekortkoming ook in de verzorging der ons toevertrouwde zieken. Ik vraag dringend aan de familie der patiënten in de toekomst geen geloof meer te hechten aan de jobstijdingen, die nopens Gheel in de dagbladen zoude verschijnen en ik raad hun aan, zich zeer wantrouwend te toonen jegens alles wat vluchtelingen over Gheel zouden verhalen.

1905 "Ik kan deze mededeeling niet sluiten, zonder mijn diepgevoelden dank uit te drukken voor de herhaalde blijken van geredelijke ondersteuning en warme sympathie, die niet alleen mijn bestuur, maar ook mijn diepbeproefde landgenooten uit Nederland ondervinden. Zoals het volk zegt in tijd van nood leert men zijn vrienden kennen...

1910 Neutraliteit in het goederenvervoer.  
Aan de verschillende goederenstations te dezer stede is een bezoek gebracht door een le luitenant der marechaussee, vergezeld van eenige manschappen. Van de aanwezige

## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

- vrachtbrieven, behorende bij zendingen, welke reeds ten vervoer waren aangenomen, werd de omschrijving van den inhoud nagegaan, bovendien vastgesteld of de onder  
1915 vrachtbrieven vermelde goederensoort ?? den inhoud, ?? kisten enz. vormde. (N. v. d. U.)
- Geen wittebrood meer.
- Zaterdagavond werd ten raadhuize van Harmelen een vergadering gehouden van de  
1920 bakkerspatroons aldaar. Besloten werd pogingen aan te wenden tot het verkrijgen van Amerikaansche bloem; doch te beginnen met heden een wittebrood meer te bakken maar brood van half tarwe, half bloem en melk.
- Lier.
- 't Was een prachtstadje voor schilders, het thans herhaaldelijk beschoten en wie weet  
1925 hoe zeer gehavende Lier, met zijn trotsche Sint-Gommaruskerk en zijn zedig Begijnhof, zooals we 't kennen uit de schilderijen van Isidoor Opzoomer, de etsen van Raymond de la Haye, de leutige vertelkunst van Frans Verschoren en de mysterieuse Begijnhof  
1930 sproken van Felix Timmermans en Franz Thiry. Een klein en onaanzienlijk stedeke toch maar, rustig oud geworden onder den rook van Antwerpen, de naburige wereldstad en veilig binnen den ring harer trotsche forten. Tot het Duitsche reuzenkanon zijn bommenroffel spelen liet en alles te barsten sloeg: 't oude gasthuis, waarin de nonnen gewonden hielpen zoo goed als de nieuwe fabrieken en de rank-gespannen brug, die over de spiegelende Nethe de stad in haar Sint-Gommaruskerk voert. Wat de kerk  
1935 zelve daarbij te lijden had weten we nog niet zeker: wel dat ze beschadigd werd; wel dat in heiligdom en burgerhuizen van dit lieflijk stadje een stille wijkplaats van eerzaam Vlaamsch volksleven gruwzaam werd verstoord, een blijde trots van Vlaanderen's kunstenaars en schoonheidsminnaars te gronde ging.
- De beschieting, zoo meldden ons de laatste berichten, gaat nog altijd door. Zal Lier  
1940 straks alleen nog leven binnen de vergulde lijsten der Vlaamsche schilderijen en op de bladzijden der Vlaamsche litteratuur? We schrijven van de laatste er eene over uit het boek "Steden" van den Antwerpenaar Jozef Muls, die, een jaar nu geleden, het stadje zag in de weelde van den zomer en de zoetheid van een blanken zonnedag:
- "In de ver-uit-strekkende vlakking van smaragd-groene beemden en lust-waranden, mot  
1945 weelde van boomen en pracht van roode en purpere bloemtrossen, aan den boord van het Nethe-water, helder-spiegelend, en onder den praal van den blauwen hemelkoepel met de witte wolkschepen, ligt het stadje als een bloei te midden van den frisschen bloei dor natuur allerwege. Van ver gezien is het zoo klein, zoo kostbaar en zoo broos op de oneindige diepte van licht, die de hemel is, - en boven den heimelijken afgrond  
1950 van spiegelingen, die het water is van de Nethe. Als de klokjes uit Sint Gommarustoren den zang van den tijd gezongen hebben, wordt alles stil. Alleen geruisch van water dat henenspoedt. Een huizeken ligt verlaten en klankvergeten, met ingekromd pannendak en ijle donkere venstergaten, vlak tegen de rivier. De verdere  
1955 witte woonsteden met hun roode daken hebben groene boomgaardekens die strekken tot bij het water, waar hun takgewaai komt spiegelen tot ?? opater rechter kant van het verlaten huizeken en bladervleugelt over het zadelluggend dak of laat zijne ranken heen en weer zwieren langs den water boord. Het stadje stroomt vol licht op dezen blijden zomerdag. Het groent overall. Op den lichtgloed van de lucht schijnt de toren van Sint Gommaruskerk en de spitse naald boven den kruisbeuk maar iets kleins en  
1960 precieus in de verte naast de hooge populieren die hier naderbij hun donkere bladerbossen als zuilen tegen den hemel stellen. Maar ge moet in de diepste rust komen van het stadje zelf, op het Begijnhof waar groeit het gras tusschen de reten der ongelijke geel-bruine kasseien en staan de huizekens onder beschermende bladerweelde der oude breedgekruinde boomen op de vesten. De opdringing der woonsten  
1965 heeft hier een straatvorming genoodzaakt die tusschen al die huizekens zwenkelt. Links en rechts en voor u en den hoek om, loopt de kassei-vloer voort, de witte geveltjes langs, met de poortjes, de klein-gevensterde ramen en de groene luiken. De afmetingen zijn berekend op het stille eenzame leven dat daar binnen wordt geleid. Hier op den hoek rust het dak op een kappe boven het vierkant van een gelijkvloersch  
1970 kamertje. Daarnevens gaat een puntgevoltje omhoog en schraagt het hellend vlak van roode pannen tot onder 't groen der boomen op de vesten. Op den anderen hoek van 't straatje staat een hooger vierkant huis. Vorder in de kromming van de stege zijn er blinde muren en oen houten hekken vóór een hofken, en weer een huis al kleiner wordend in de diepte. Bij den omdraai, ginder op den achtergrond, lokt een poortje,  
1975 groen in 't wit gekalkte muurken. Het groeft er boven uit van bladen. Doe open het deurken en, gij zult een hofken zien met grastapijt en cypresen naast een kruis en Spaansche kers die rankt met ronde lichtgroene blaren en oranje-bloemen tegen nieuw gewitte geveltjes. Verder en verder rijen de stille nederige woonsten van rust,

## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

1980 elkander verschuierend en verduikend in de hoeken en bochten der straatjes die uitkomen en verbreedten voor den hoogen, statigen, bekrulden en bebloemden renaissance-gevel der begijnhofkerk. de witgekalkte of zwartberookte baksteen schouwen steken hoog boven de lage daken uit. Het zijn reusachtige schachten met onbepaalde, wanstaltige menschedaanten. Het zijn de huiselijke goden die den vrede bewaren van de haarden. Daarboven is het blauwe uitspannel van den hemel met witte

1985 wolken op reis over de wijde vlakte van de Nethe.  
Hier gelijk in vele steden wordt ge ook den overmoed en de neerdrukkende macht gewaar van het éénige gebouw, van de kerk. Zij rompt boven alles uit. De toren, kort en sterk gespierd, staat te wacht voor de spitsboogramen die donkere rijen rond het middenschip den kruisbeuk en het koor. Over de karteling der huizen van deze

1990 achterbuurt is de kerk maar ten deele zichtbaar, doch als een zang draagt zij haar verluchte en zon-verlichte zijgevel ten hemel op. De daken van de menschen lijnen rechte hoeken op de lichte lucht. Hun deurkens kuilen donker diep. Hun kleine vensterkens oogen somber en benauwd. Maar daar boven is de lichte verschijning: een stuk van het kostbare schrijn, van het eeuwig-verblijdende Godsgebouw. Traag en zeker

1995 stijgen de lijnen van de freiten nevens het spitsboogram dat open bloeit en opwaarts streeft in den hoogen puntgevel met het beitelwerk van steenen. Eene weelde boven de menschelijke ellende!" Deze gevoelige verheerlijking van oud-Vlaamsch stedenschoon werd geschreven naar aanleiding van eene etsen-serie, door Raymond de la Haye onlangs naar 't oude plaatsje vervaardigd. De schrijver weert zich thans binnen het bedreigde

2000 Antwerpen, de schilder viel in een der laatste gevechten. M. V.

In de Kunstchronik vinden we 't besluit vermeld van den gemeenteraad te Weenen om op het Centraalkerkhof der stad een grafmonument te stichten voor de in den strijd gevallen krijgers der monarchie. Binnenkort zal daartoe vanwege de stad Weenen een wedstrijd worden uitgeschreven en eene commissie worden benoemd om de ingekomen ontwerpen te keuren. Het desbetreffend besluit luidt aldus: "Ter blijvende

2005 herinnering aan degenen, die voor de eer en den roem van ons vaderland vielen, wijdt de stad hun een gezamenlijke begraafplaats bij de rotonde aan het eind van de kapelle-rij of het Centraalkerkhof. Deze begraafplaats is voor alle vaderlandsche

2010 gevallen bestemd, die in den strijd gebleven zijn of aan ontvangen wonden overleden, - voorzoover zij te Weenen woongerechtigd of ingezetenen waren. Zij zullen er begraven worden zonder onderscheid van nationaliteit of godsdienstige belijdenis. De stad zal op het gemeenschappelijke graf een waardig gedenkteeken doen oprichten en de zorg voor onderhoud en bloemversiering op zich nemen."

2015 In- en Uitval.

Gewonden en niet-gewonden.

– Bismarck werd eens in een gesprek gewikkeld, waarbij men den Duitschen soldaten verweet dat zij op gewonde Fransche soldaten geschoten zouden hebben. Van Bismarck daarop dit slagvaardige antwoord: De Fransche soldaten hebben nog wel erger gedaan, die schieten op ongewonde Duitsche soldaten!"

2020

Het slagveld in Frankrijk.

?? de belangstelling van de geheele wereld zich richt op den reuzenstrijd in

2025 Frankrijk, heeft het waarde, dit terrein aardrijkskundig te bespreken. Het gaat dan niet om de economische waarde der streek, of om het natuurschoon, maar om de geomorphologische trekken, die het karakteriseeren. In de couranten berichten hebben we gele ??g van de moeilijke rivierovergangen, van moerassen, van steile hellingen, van de sterke stelling, die de natuur gevormd had. en met goed verstand van zaken

2030 door de Duitschers uitgekozen en nog versterkt is. Met angstige belangstelling volgt men de poging der Duitschers om zich een doortocht te banen tusschen de stellingen van Verdun en Toul door, waarbij ze voor een oogenblik een overtocht bevochten hebben over de Maas bij St. Mihiel. Hoe is dit terrein nu? Hoe zijn al die terrein-

2035 moeilijkheden ontstaan? Het is een nieuwe tak der aardrijkskunde, de geomorphologie, de kennis omtrent de vormen der aardkorst, welke het antwoord kan geven, en voor deze streek al de afzonderlijke noties, die men uit de karige officieele oorlogsberichten kan samenlezen, onder een gezichtspunt vermag te brengen.

Allereerst dan het terrein bij de Marne, de Petit Morin en de Grand Morin, waar de Fransche generaal Joffre het "Halt!" toeriep aan de zegevierende Duitsche

2040 legerscharen. Dit terrein maakt een deel uit van den Oostrand van het Parijsche bekken, hetwelk zich uitstrekt tot aan de Vogezen. Het wordt gekarakteriseerd door een opvolging van zwak hellende vrij vlakke terreinen, met steile helling naar den Oostkant. Die steile hellingen vormen half cirkelvormige randen rondom het Parijsche bekken. Oorspronkelijk is het Parijsche bekken een flauwe inzinking in de aardkorst

## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

2045 geweest, welke langzaam aan is aangevuld met lagen van verschillend gesteente. Dezelfde opvolging van gesteenten dus, die men vindt bij een boring, en dan onder  
elkaar, vindt men ook, wanneer men zich begeeft van het midden van het bekken naar  
den Oostelijken rand, de Vogeezen. Aanvankelijk was die helling van het midden naar  
de Vogeezen zeer geleidelijk, zoodat het geheele terrein en langzaam stijgende vlakke  
2050 vormde. Wel u' waren daara&a ms weel een ??gel stuk geschiedenis van de aardkorst  
voorafgegaan, doch daar gaan we nu niet op in, aangezien het niet tot ons onderwerp  
behoort. De verschillende lagen nu, die achtereenvolgens aan de oppervlakte kwamen in  
de richting van 't Westen naar het Oosten, en welke er nu nog liggen voor een  
gedeelte, hebben niet dezelfde hardheid: zachte gesteenten wisselen af met harde.  
2055 Aangezien de algemeene helling van het Oosten naar 't Westen is, ontstonden in deze  
vlakke rivieren, welke ook in hoofdzaak die richting vertoonen, en aangezien we met  
een bekken te doen hebben, loopen die rivieren alle min of meer naar één punt, het m  
idden van het bekken, dat is daar, waar door natuurlijke oorzaken Parijs is ontstaan,  
welke stad door de centraliseerende politiek der Fransche vorsten eerst recht de  
2060 voordeden is gaan genieten van deze centrale ligging. Deze rivieren nu tasten den  
bodem aan, waarover ze stroomen. Maar natuurlijk worden de zachtere gesteenten  
sterker aangetast dan de hardere. In de streken met zachtere gesteenten ontwikkelde  
zich dus sneller een net van zijrivieren dan in die met harderen rotsgrond. Derhalve  
werd er in die eerste streken veel grond weggespoeld door de rivieren, er ontstonden  
2065 dus dalen, en bovendien werd de streek zelf ook lager. Al die weggespoelde grond werd  
gebracht naar De hoofdrivier, in ons geval de Marne, die tot taak had en heeft, dit  
alles als zand en slib verder te transporteeren.  
De richting van de Marne echter staat ongeveer loodrecht op de richting der harde en  
zachte lagen, die, zooals we zagen, in hoofdzaak Noord-Zuid liggen in een wijden  
2070 boog. Waar nu de Marne over zoo'n harde rotsstrook heenstroomt, heeft ze zwaar werk  
en kan ze zich slechts langzaam ingraven. Al de levende kracht van het stroomende  
water wordt gebruik voor de erosie in de diepte. Daardoor ontstond een diep, nauw dal  
en het zand, dat de rivier op zijn bodem voortschuift, dient nog steeds als  
slijpmiddel om dat dal voortdurend dieper te maken. Daar het dal nauw is, en toch  
2075 dezelfde watermassa erdoor moet als door het bredere dal bovenstrooms, is de stroom  
hier veel sneller, 't geen niet onbelangrijk bijdraagt tot de erodeerende kracht van  
de rivier. In de zachtere gesteenten kan de rivier haar werk wel af, behalve dat zij  
zich daar in de diepte ingraaft, kan ze ook nog heel wat bochten maken en zoo heel  
wat terrein wegspoelen. Als gevolg van 't een en ander zien we nu nit het eertijds  
2080 vlakke landschap een ander ontstaan: Waar de zachte gesteenten waren, is het terrein  
veel lager geworden, de harde gesteenten zijn door de zij rivieren slechts ondiep  
ingesneden, en de hoofdrivier heeft er een diep dal dwars doorheen gegraven, waar ze  
met groote snelheid stroomt. Tusschen twee zulke Oost-Westwaarts loopende rivieren  
ligt, in 't gebied der harde ?? met steile kanten. Het is zulk een plateau, dat de  
2085 Duitschers hebben uitgekozen voor de verdedigende stelling, die ze nu hebben  
ingenomen. Het is moeilijk voor de Franschen, deze stelling te bestormen; maar het is  
even moeilijk voor de Duitschers om van hun stelling zuidwaarts te ageeren tegen de  
Franschen. Vandaar, dat we nu al dagen lang lezen: in het centrum bleef de stelling  
onveranderd. De rand van het plateau is geen rechte lijn. Op de hellingen hebben zich  
2090 kleine riviertjes ontwikkeld. Sommige stroomen alleen na hevige regenbuien, enkele  
andere hebben altijd water. De watertjes van beide soorten hebben echter geulen in  
den steilen rand gegraven. Daardoor zijn de overblijvende vooruitspringende gedeelten  
van den steilrand ware bastions geworden, waarop geschut geplaatst is, dat het  
rivierdal bestrijkt, zoowel aan den door de Franschen als aan den door de Duitschers  
2095 bezetten kant.  
Nu het terrein aan den Grand Morin en den Petit Morin. Het is een plateau tusschen de  
Marne en de Seine. In 't Oosten heeft het een flauw gebogen steilrand, verloopende  
van Epernay over Sézanne naar Nogent sur Seine. Behalve de Grand Morin en de Petit  
Morin is er nog een riviertje de Surmelin, dat in de oorlogsberichten niet is  
2100 genoemd, en, zooals we zien zullen, ook van geringe oorlogswaarde is, doordien het  
dal niet zoo diep in 't plateau is ingesneden als dat van de beide andere.  
Alle drie hebben ze de richting van de hoofdrivier: Oost-West. Het zijn dan ook alle  
drie betrekkelijk oude rivieren, die vroeger veel langer geweest zijn. Als we toch  
den loop dezer riviertjes ons Oostwaarts verlengd denken, dan vinden we precies in 't  
2105 verlengde drie andere riviertjes: de Sonde, de Somme en de Maurienne. Inderdaad  
hebben die vroeger deel uitgemaakt van de Surmelin, den Petit Morin en den Grand  
Morin.  
De verklaring van dit merkwaardige verschijnsel zal doen blijken, dat tusschen de  
rivieren al evenveel haat en nijd bestaat alstusschen de menschen. Ook bij hen is de  
2110 zucht naar grootheid een ingeboren kwaal; ook zij zijn er op uit hun buurlieden te



berooven: ze gunnen mekaar 't licht in de oogen, ik wil zeggen, het water in hun stroomgebied niet.

- In langjarigen sappeursarbeid ondergraven ze de stelling van den vijand en dan, ineens, met een krachtige voorwaartsche beweging, slaan ze hun slag en "onthoofden" ze hun tegenstander: ze berooven hem van een zijrivier of van een deel van zijn loop met al de zijrivieren erbij: of, 't lijkt of een heel legercorps wordt gevangen genomen. Om dit goed te kunnen begrijpen moeten we ons even indenken in den toestand bij den oorsprong eener rivier. Neem aan, dat daar een bron is, zooals oorspronkelijk bij al de door ons besproken rivieren het geval is. Nu meent men gewoonlijk, dat die oorsprong een vast punt is, dat zich dus niet verplaatsen kan. Niets is minder waar. De bron wordt gevoed door het grondwater. Dit strekt zich als een breede laag uit in een gedeelte van den bodem, dat het water doorlaat en begrensd wordt door minder doorlaatbare lagen. Van haar bron af begint de rivier zich in te snijden in de aarde. Daardoor ontstaat bij de bron een ietwat steile helling. Daarlangs zakt, vooral tijdens regenbuien, de aarde naar beneden. De helling wordt daardoor een klein weinig verschoven, o, zoo weinig slechts. Maar in een jaar is de helling al merkbaar achteruitgegaan en na honderd jaar reeds een belangrijk eind. Zoo graaft elke rivier zich achterwaarts in en breidt haar stroomgebied uit.
- Wanneer we ons nu een waterscheiding voorstellen, die dus naar weerszijden afholt, dan zien we de mogelijkheid van conflicten reeds ontstaan: er zal een oogenblik komen, dat ??g rivieren ?? wijden zich achterwaarts insnijdende in de waterscheiding, elkaar ontmoeten en dan is het maar de vraag, wie de sterkste van de twee is. Dit is de algemeene basis, waarop de geschiedenis van Surmelin, Grand Morin en Petit Morin berust. Doch door den eigenaardigen vorm van het terrein, welken we in het begin bij de bespreking van den loop der Marne verklaard hebben, krijgt het algemeene beeld nog een bijzonderen trek, die de geschiedenis niet minder interessant maakt. We hebben gezien, dat de Oostrand van het plateau, waarop de drie onthoofde riviertjes loopen, steil is, en dat de Marne met snellen loop door een nauw dal zich heen spoedt. Dit plateau bestaat dus uit hardere gesteenten en de lagere vlakke Oostwaarts uit zachtere gesteenten, die voor een deel reeds opgeruimd zijn door de Marne en haar zijrivieren. Nu is het begrijpelijk, dat zich ook een riviertje heeft gevormd langs dien steilen rand, en dat dus Noordwaarts naar de Marne loopt; het heet nu de Somme-Soude.
- De Marne, Surmelin, Grand Morin en Petit Morin nu loopen in dezelfde richting door dezelfde gesteenten. De Marne heelt echter veel en veel meer water dan de andere drie, waarvan de Grand Morin de grootste, de Surmelin de kleinste was. De Marne heeft zich dus veel dieper ingegraven in de gesteenten, dan deze drie kleine riviertjes. De Somme-Soude kreeg hoe langer zoo meer verval, naarmate de Marne haar dal dieper ingroef. Door dit sterke verval kon ze zich snel achterwaarts ingraven, waarbij nog komt, dat ze immers in 't gebied der zachte gesteenten stroomt. Zoo naderde ze met haar bronnen al meer en meer de Surmelin, de eerste zijrivier, die Zuidwaarts evenwijdig loopt met de Marne. Er kwam een oogenblik, dat ze al water begon te onttrekken aan het onderaardsche waterreservoir, waaruit de Surmelin gevoed werd. Deze werd daardoor, beneden dit punt, al iets zwakker. Eindelijk doorsneed de Somme-Soude de laatste strook gronds tusschen zich en de Surmelin, en de Surmelin was "aangetapt". Het geheele gedeelte bovenstrooms gelegen van het punt, waar de aantapping had plaats gehad, stroomde van af dit oogenblik door de Somme-Soude af en deze rivier bestond dus voortaan uit twee stukken, die met elkaar ongeveer een rechten hoek vormen. Het overgebleven, ??rooms gele ?? van de Surmelin ontving nu druppel water meer van 't afgesneden on verdroogde grootendeels. Een heel onbeteekenend beekje bleef over, dat alleen nog maar gevoed werd door het regenwater, dat van de hellingen afliep en het weinige bronwater uit het plateau. Geen wonder dat het riviertje een armzaligen indruk maakt in zijn véél te wijd dal, dat het eertijds had uitgegraven in den tijd, toen het nog water in overvloed had. Tijdens stortbuien kwam aarde, zand en steenen ?? de wederzijdsche hellingen naar bedden. Eertijds kon het die puinhellingen opruimen. Nu was het daarvóór te zwak, on moest het om deze terrein hindernissen heen loopen. Ja, op sommige plaatsen werd tot de weg geheel afgesneden en ontstonden tijdelijk meertjes. Het water in die meertjes steeg dan, totdat het ergens weer een uitweg vond, maar in die stille wateren kwamen riet en biezten en andere waterplanten en langzaam aan veranderden die ze in moerassen. Dat zijn de moerassen, waarvan in de oorlogsberichten gesproken wordt. De overwinnaar, versterkt door den plotseling zoozeer vermeerderden watertoevoer, graaf allereerst een diep dal uit van den koek af waar zijn roofoanval zoo goed gedaagd was en ook het dal benedenwaarts werd dieper uitgegraven, en eveneens bovenstrooms, doordien de stroomsnelheid nu begroot was. Tegelijkertijdging de achterwaartsche ?? Zuidwaartsche insnijding verder, in 't dus van den oorspronkelijken loop Somme-Soude.

## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

En voor de tweede maal had de roover ??es. Hij richtte nu zijn aanval op den  
bovenloop van den Petit-Morin, en ook die rivier onthoofdde hij. Er kwam dus nog eens  
2180 zoo'n scherpe bocht, waar twee riviergedeelten ongeveer onder een rechten hoek in  
elkaar overgaan. De Petit-Morin had langer ongestoord ??ewfd dan de Surm lin. Zij had  
dus, haar dieper kunnen ingraven in 't plateau. Vandaar dat zij wel genoemd wordt in  
de oorlogsberichten, terwijl de naam van de ?? er ontbreekt. Ook hier echter zijn  
moerassen, die de verdediging zoo vergemakkelijken. Verder heeft deze rivier het niet  
2185 gebracht. Ten Zuiden van der Grand Morin nl. stroomt de Aube, evenals de Marne een  
zijrivier van de Seine, en op deze hoogte even waterrijk als de Marne. Ook de Aube  
had een zijrivier langs den hoogen ostrand van het plateau. Deze sneed zich eveneens  
achterwaarts in, maar natuurlijk Noordwaarts, aangezien ze naar het Zuiden stroomde.  
Die was al net zoo gelukkig als zijn confrère in het Noorden: hij onthoofdde den  
2190 Grand-Morin en dat was een succes van belang, want deze was immers van de drie de  
grootste. Niet tevreden met dit succes snoeed hij zich verder noordwaarts in. Nu had  
de Petit Morin twee bronrivieren; de eene was een prooi geworden van de Somme-Soude:  
de andere werd aangetapt door de Superbe, zoo heet onze tweede roover.  
Hier eindigt onze geschiedenis, want hiermee zijn we gekomen in den tegenwoordigen  
2195 tijd. Wel zouden er nog enkele bijzonderheden bij te voegen zijn, maar die hebben  
niets te maken met het doel waarvoor we dit artikel schreven. We laten ze dus weg.  
Wat de toekomst zal brengen, weten we nog niet. Dat hangt niet alleen af van de  
kracht der beide roovers. Er kunnen nog allerlei omstandigheden zich voordoen,  
2200 waardoor de toestanden gewijzigd worden. Wel eigenaardig, dat in 't zelfde gebied,  
waar de menschen zoo hevig gestreden hebben, ook de rivieren een eeuwenlangen strijd  
op leven en dood hebben gevoerd. Wat zal voor de menschheid de toekomst brengen?  
Denzelfden strijd, dien de zijriviertjes onderling hebben gestreden, voeren de  
hoofdrivieren even eens. Ook zij ontnemen elkaar belangrijke deelen van hun  
2205 stroomgebied: den overwinnaars gaat het naar den "vleeze": ze hebben water in  
overvloed en als machtige stroomen loopen ze door het land; de overwonnenen gaan met  
wankelen gang, onzeker, van dezen naar genen kant van hun veel te grootsch aangelegd  
dal. Wanneer we vergelijken den loop van Seine, Maas en Moezel in hun respectieve  
dalen dan blijkt alras, dat de Seine een krachtige rivier is. Water heeft zij in  
2210 overvloed en met beslistheid slingert ze zich door de groote bochten, die ze maakt,  
vooral beneden Parijs. Daar heeft ze een diep dal met steile oevers ??. Het baart  
verwondering, dat een krachtige stroom met een vrij sterk verval zulke groote scherpe  
bochten maakt als de Seine beneden Parijs. In 't algemeen maakt een rivier van  
beteekenis alleen maar zulke groote "meanders", wanneer ze weinig verval heeft,  
2215 zooals in 't laagland en in vlakke bekkens welke in gebergten soms aangetroffen  
worden. Langen tijd heeft men dan ook niet geweten, hoe deze bochten te verklaren,  
doch ook hier heeft de geomorphologie licht gebracht. Toen de vlakte van de Vogezen  
naar zee nog bestond, had de Seine weinig verval en ten gevolge daarvan maakte ze  
groote bochten. Langzaam aan echter is een deel van dit plateau gerezen, een  
2220 verschijnsel, dat op verscheiden plaatsen van de aardkorst is geconstateerd. Het  
verval van de Seine werd daardoor grooter, de rivier begon sneller te stroomen, en  
naarmate het land rees, groef de rivier zich dieper in. Ze behield daarbij echter  
haar loop door de vele bochten, want  n de rijzing van 't land,  n de insnijding door  
de rivieren gaan uiterst langzaam. Zelfs werden de bochten vergroot.  
2225 Er is nl. in een rivierbed een lijn aan te wijzen, waar het water het snelst stroomt.  
Die lijn heet de stroomdraad. Ze maakt scherper bochten dan het rivierbed. Hierdoor  
stoot de krachtigste strooming in de rivier eerst tegen den eenen oever, loopt daar  
een klein eind langs en steekt dan over naar den anderen oever. Waar de oever wordt  
aangevallen door de rivier, wordt hij voortdurend afgeknabbeld. Daardoor ontstaat een  
2230 steile kant, die zich voortdurend langzaam achterwaarts en tegelijk stroomafwaarts  
verplaatst. Vlak tegenover dien steilen kant heeft de oever niet van die voortdurende  
afspoeling te lijden; alleen het regenwater spoelt wat aarde van boven naar beneden  
en daardoor wordt de helling voortdurend flauwer. Daardoor vertoont het bed bij elke  
groote bocht een vooruitspringende "spoor" met zachte helling en daartegenover een  
2235 steilen oever, die voortdurend terugwijkt. Zoo is het langs de Seine en zoo is het  
langs de Moezel, die dezelfde levensgeschiedenis heeft als de Seine. Ook hier laten  
we allerlei details onvermeld, om allen de hoofdzaken te doen uitkomen.  
Zoo was het ook in het dal van de Maas, zoolang die nog ongemoeid werd gelaten door  
haar sterkere burenen. Wanneer we op de kaart van 1 ?? 80.000 van het Fransche  
2240 legerbestuur, van welke kaarten een voldoende aantal bladen aanwezig zijn in de  
Nederlandsche openbare bibliotheken en in particuliere kaartverzamelingen, den loop  
van de Maas nagaan, juist in het gebied, waar nu zoo gestreden wordt: tusschen Toul  
en Verdun, dan zien we, dat het dal groote, krachtige bochten vertoont met steilen  
oever aan den buitenkant der bocht, en vooruitspringende "sporen" aan de andere

## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

zijde. Op blad 52, Commercy, bv. zien we het fort Camp des Romains, dat eenige keeren  
in de oorlogsberichten genoemd werd, op zoo'n "spoor" liggen. Deze was daarvoor  
2245 uitstekend geschikt, omdat de rivier in vroeger eeuwen, lang vóór onze jaartelling,  
een arm had gemaakt achter om de "spoor" heen, zoodat dit een geïsoleerde heuvel is  
geworden met een steile helling naar het Oosten. De wijze, waarop dit geschiedt,  
verklaart de geomorphologie in alle onderdeelen, doch daar gaan we nu niet verder op  
in. Het plaatsje St. Mihiel, daar vlak bij, ligt daarentegen aan den steilen  
2250 buitenkant van een (oude) rivier bocht, zooals met vele steden aan rivieren het geval  
is, in ons land bv. met Nijmegen en Arnhem. Sampigny, dat door de Duitschers  
gebombardeerd is, en waar volgens het officieele oorlogsbericht, opgenomen in 't  
Handelsblad van 27 September, ochtendblad, persoonlijke eigendommen van president  
2255 Poincaré verwoest zijn, ligt evenzoo. Overigens hebben de Duitschers blijkbaar hun  
actie in deze richting gevoerd om meester te worden van een weg, die van daar door  
een zijdal in den hoogen linkeroever van De Maas voert naar het Westen.  
Om op ons onderwerp terug te komen: het Maasdal maakt daar dus groote bochten. En  
gaan we nu in de geschriften over de geologie van die streken na, welke gesteenten  
2260 daar langs de Maas gevonden worden, dan blijkt, dat er op een groote hoogte boven het  
tegenwoordige rivierdal een terras wordt gevonden met gesteenten, die uit de Vogezen  
stammen. Maar de Maas ontspringt niet op de Vogezen en heeft ook geen zijrivieren,  
die van dit gebergte komen. Hoe is dit nu te verklaren. Daartoe zoeken we op de kaart  
de vesting Toul op. Deze blijkt te liggen aan een bijzonder scherpe bocht van de  
2265 Moezel. Hier hebben we weer een geval van "aantapping". Wat tegenwoordig de bovenloop  
van de Moezel is, was vroeger de bovenloop van de Maas. Evenwijdig daarmee loopt de  
Meurthe, een zijrivier van de Moezel. De Meurthe nu had in vóór-historischen tijd een  
zijrivier, die dit het Westen kwam en bij Pommey in de Meurthe viel. Deze zijrivier  
heeft zich achterwaarts ingegraven en heeft den bovenloop van de Maas "aangetapt",  
welke voortaan bovenloop van de Moezel werd. En 't is niet alleen de Moezel geweest,  
2270 die de Maas heeft beroofd; de Seine heeft precies hetzelfde gedaan, en de Saône ook.  
Een vroegere rij rivier van de Maas is daardoor hoofdrijver geworden. De Maas heeft  
in deze streken geen enkele belangrijke zijrivier meer overgehouden. Ze wordt daarom  
veelal vergeleken met een boom, waarvan de takken voor een groot deel zijn afgekapt,  
zoodat alleen de stam is overgebleven. Als een verarmde rivier stroomt de Maas door  
2275 haar wijd dal met zijn krachtige meanders, die herinneren aan vroegere glorie. Bij  
Bazeilles, waar de Maas stroomt over een zeer doorlaatbaar kalkgesteente, is ze 's  
zomers vaak geheel droog. En hoe komt het nu, dat de Maas het heeft verloren in dezen  
strijd tegen de drie aangrenzende rivieren? Zooals bekend is, stroomt de Maas ten  
Noorden van Verdun tot aan Namen door de Ardennen. De meeste geomorphologen nemen nu  
2280 aan, dat dit massief langzaam gerezen is, waardoor dus het gedeelte ten Zuiden ervan  
minder verval kreeg, minder bi?? ging stroomen en langzamer zich ingroef. Zooals we  
zagen is door een dergelijke opheffing de Seine sneller gaan stroomen. En de Moezel  
kreeg ook meer verval, doordien de Rijn, waarvan zij een zijrivier is, zich steeds  
dieper heeft ingegraven in het Leisteplateau langs den Rijn, waarvan het gevolg is  
2285 het schoone Rijndal van Coblenz tot Bingen. De Saône heeft door een zelfde oorzaak  
haar erosieve kracht zien toenemen.  
Al deze feiten heeft de geomorphologie aan 't licht gebracht en verklaard door een  
nauwgezette studie van de kaart en de vormen van het terrein. Geologische  
2290 onderzoekingen hebben nu op schitterende wijze verleden jaar de juistheid van de  
beschouwingen der geomorphologen bevestigd. In de Revue Scientifique, April 1913,  
komt een artikel voor van P. Demoine. Deze deelt daar mede, dat Nickles bij den molen  
van Longor, een plaatsje in het droge dal Westwaarts van Toul, waarvan we hiervóór  
spraken, een insnijding heeft gevonden met bovenaan lossen grond, die blijkbaar door  
den regen van de hellingen naar omlaag was gebracht. Daaronder ligt 1 à 2 meter  
2295 kleihoudend zand, dan volgt een laag fijn zand met veel mica, 't welk blijkens het  
onderzoek van granietrotsen stamt en "zonder twijfel" van de Vogezen hierheen is  
gevoerd. Daaronder ligt kwartszand, grofkorrelig met zeer veel devonische  
kwartsieten, witte kwarts en graniet, alle eveneens afkomstig van de Vogezen en de  
devonische gesteenten eromheen. Wie nu gewoon is, de taal der zandgroeven te lezen –  
2300 en die zandgroeven vertellen soms zéér interessante geschiedenissen – ziet in één  
oogopslag vóór zich de geschiedenis van de rivier, welke eertijds door dit nu  
verlaten dal stroomde. Eerst was het een krachtige stroom, die steen en en grof zand  
tot hier kon brengen uit de ver verwijderde Vogezen. Het vermogen van den stroom nam  
echter af (door de onderaardsche aftapping, die de bovengrondsche vooraf gaat) en op  
2305 deze plek kon de zwakkere stroom nog slechts fijn zand brengen. Al meer verminderde  
de kracht der rivier, de stroom werd uiterst langzaam, én hier bezonk klei, die  
eigenlijk pas aan den mond der Maas behoorde te worden neergelegd, in onze  
Hollandsche landouwen en ten slotte kwam de aantapping een einde maken aan 't bestaan

2310 der rivier. Het rotspuin, dat van de hellingen gleeed, bedekte het graf der rivier. C. T. VAN BALEN. Amsterdam.

Hospitaal-kerkschip "De Hoop".  
2315 Het hospitaal-kerkschip "De Hoop" is uit de Noordzee te IJmuiden binnengekomen wegens ziekte van den geneesheer. Getracht wordt, een plaatsvervanger te vinden. Het schip heeft slecht weer gehad.

Uit de Petroleumindustrie.  
2320 Uit Hamburg wordt gemeld, dat de Duitsch-Amerikaansche Petroleum Gesellschaft, de Olex en de Petroleum Verkaufs Gesellschaft den verkoopprijs voor petroleum in den kleinhandel met M. 3 hebben verhoogd.

Executie van den Tabakshandel.  
(Ingezonden.) Ten gevolge van den oorlog is ook in den Tabakshandel een plotselinge stilstand in zaken gekomen, daar de fabrieken geheel of gedeeltelijk zijn stopgezet en de verkoop dientengevolge zeer gering werd. Daar vóór 1 Aug. reeds ?? van den Sumatra-oogst door importeurs aan de markt gebracht en door den handel opgenomen was, dat deze ma?? tamelijk groote voorraden, en liet de toestand zich ernstig aanzien. Langzaam herwon de ha?? zijne kalmte vooral door de slechte bericht over den aanstaanden Sumatra-oogst, en hoe ernstig de toestand ook was, men kreeg toch weder  
2330 eenige hoop op de toekomst. De laatste dagen hebben echter het bewijs geleverd dat eenige importeurs en d?? van tabakmaatschappijen reeds na de zoo noodige kalmte verliezen. Terwijl zelfs op de tabaksmarken in Breirca de groote import a?? op prijs ?? nog niet 1 Pfenning lager te spreken zijn dan vóór 1 Aug. (waardoor zij den handel enorm steunen) hebben eenige onzer importeurs ??ismen voorraden tot  
2335 spotprijzen onders??s van de hand gedaan en daardoor de basis der tabakswaarde ontwricht. Het is mogelijk dat zij zelve, weinig voeling hebbende met de belangen der tabakshandelaren, op eenzijdige adviezen van eenige makelaars gehandeld hebben, maar tegen den algemeenen tabakshandel is het geen royale handelwijze en in het belang der aandeelhouders in de diverse tabakmaatschappijen is het zeker niet. De  
2340 handelaren, die deze partijen kochten treft geen blaam; als er tot lage cijfers te koop is redt nog een ieder wat hij kan, maar importeurs moesten inzien dat zij daardoor de markt ondermijnen en de gevolgen later zelf zullen ondervinden. Ik hoop dat dit schrijven onder de oogen komt van importeurs en directiën, die tot heden nog niet op deze wijze hunne voorraden verkocht hebben en door terughouden hunner  
2345 partijen bewijzen een royale hoogstaande handelsopvatting te hebben, en indien zij tot verkoop mochten besluiten (hetgeen ik met het oog op den komenden oogst onnoodig acht) dan alleen op gewone wijze onder algemeene concurrentie. Hoogachtend, Een Tabaksman.

2350 (Bij informatie in tabakskringen bleek ons, dat vooralsnog geen vrees behoeft te worden gekoesterd voor een wegsnijten van de nog onverkochte voorraden, wat stellig evenzeer tegen het belang zou zijn van de tabaks-maatschappijen zelfs als van don handel. Wel zijn de prijzen waartoe een aantal pakken ondershaidts zyn afgedaan, buitengewoon laag, maar men moet in het oog houden, dat de qualiteit eveneens  
2355 bijzonder slecht was, zoodat zelfs onder normale omstandigheden deze tabak in de najaarsinschrijvingen zeer lage prijzen zou hebben opgebracht, zij het ook dat deze allicht hooger zouden zijn geweest dan wat nu is bedongen. Voor het overige viel het ons op, dat verreweg het grootste kwantum van de ondershands geplaatste tabak, n.l. ca. 4500 pak, aan één enkele maatschappij, de United Lanka\*, toebehoorde. Het is  
2360 zeker niet onmogelijk dat deze als Engelsche maatschappij misschien in het bijzonder beducht was dat na den oorlog haar tabak aanvankelijk minder vlot in Duitschland zal zijn te verkoopen en dat zij zich daarom opofferingen heeft getroost om haar voorraad van de hand te doen. De resteerende verkoopen hebben uitsluitend door enkele kleine, niet bijzonder krachtige maatschappijen plaats gevonden, die wellicht gold nodig  
2365 hebben gehad. Een en ander geeft aanleiding om te veronderstellen, dat iren met op zich zelf staande transacties te doen heeft gehad, die geen invloed zullen uitoefenen op de algemeene taktiek, noch op de voorraden van den handel of op het algemeene prijsniveau. Ked. Pdbl.)

2370 De Fransche effectenbeurs.  
De "Temps" dringt er op aan zoo spoedig mogelijk voorbereidende maatregelen te nemen om een heropening der Parijsche beurs mogelijk te maken, teneinde te voorkomen dat onderhands afdoeningen tot ruïneuze prijzen zullen gaan plaatsvinden. Het blad schrijft dat men onder het publiek nog steeds verbitterd is tegen de groote banken,

## Naspeuringen van Paul Theelen: 5 oktober 1914

- 2375 bij welke men in goed vertrouwen zijn geld had gedeponereerd, doch die reeds bij de eerste mobilisatieberichten ophielden met het volledig uitbetalen van deposito's. De hoofdoorzaak van deze financieele crisis is te zoeken in het feit, dat de ??% Fransche leening nog niet was afgewikkeld. De banken zaten met enorme bedragen van dit fonds, waarop nog aanzienlijke stortingen moeten plaatsvinden, terwijl de verkoop
- 2380 der obligatiën natuurlijk geheel heeft opgehouden. Noodig is thans het vaststellen van compensatiekoersen, waartoe bestaande engagementen kunnen worden afgewikkeld. De Agents de Change, die solidair aansprakelijk zijn voor elkanders verbintenissen, zouden door bemiddeling van het bestuur van het Parket een leening kunnen uitgeven met behoorlijke aansprakelijkheid, tot doorvoering der liquidatie.
- 2385 Oorlogscredietbanken.  
Onder medewerking van alle groot Hongaarsche bankinstellingen zal in Hongarije een speciale oorlogs-credietbank worden opgericht.
- 2390 Een Russische oorlogsleening?  
Aan de Deensche bladen wordt uit Petrograd gemeld, dat de Russische regeering tot uitgifte van Rb. ?? milliard credietbiljetten zonder speciale dekking, voor de kosten der nationale verdediging, zou hebben besloten.
- 2395 Oogstberichten.  
De oogstberichten uit Duitschland hebben thans uit den aard der zaak bijzondere beteekenis. Naar gemeld wordt, valt de aardappeloogst mede, en wordt thans op een middelmatige opbrengst gerekend. Voornamelijk in West- en Zuid-Duitschland geeft de opbrengst reden tot tevredenheid. De ten velde staande bieten hebben van den neerslag
- 2400 in de laatste weken geprofiteerd. Men verwacht een goedgemiddelden oogst.  
Wat den nieuwen uitzaai betreft, doet het gebrek aanpaarden voor het ploegen, alsmede aan geschikte arbeidskrachten zich gevoelen, terwijl ook vaak gebrek bestaat aan kunstmest. Niettemin zijn de werkzaamheden reeds bevredigend opgeschoten en kan met voldoening worden vastgesteld, dat het gelukken zal de geheele aanplant in den
- 2405 grond te krijgen. Een uitzondering maakt alleen de provincie Oost-Pruisen, die sterk geleden heeft door de kortstondige invasie der Russische troepen en waar waarschijnlijk een groot gebied niet beplant zal kunnen worden.
- Uittreden van Rusland uit de suiker-conventie?
- 2410 Uit Weenen wordt aan de "B. B. C." gemeld, dat vertegenwoordigers van de Russische ministeries van buitenlandsche zaken en van handel beraadslagen over de vraag, op welke wijze Rusland uit de Brusselsche conventie zou kunnen treden, ten einde onbeperkt suiker te kunnen uitvoeren. Een in Kiew plaats gevonden conferentie van Russische suikerraffinaderijen moet tot de overtuiging zijn gekomen, dat noch de
- 2415 suikeroogst, noch de installaties door den oorlog hebben geleden en dat op een oogst van 1,800,000 ton zou zijn te rekenen.  
(Wij geven het eerste deel van het bericht onder voorbehoud weer. Rusland is onvoorwaardelijk tot de conventie toegetreden. Nu de westgrens gesloten is en ook de Dardanellen zijn versperd, is de mogelijkheid om via Archangel etc. te exporteeren,
- 2420 zoodanig geslonken, dat het vooralsnog niet waarschijnlijk lijkt dat groote hoeveelheden suiker uitgevoerd zouden kunnen worden, zelfs als Rusland zich op een of andere wijze aan de Conventie onttrok. Red. Hbld.)
- Uit Oostenrijk.
- 2425 Minister-president Graaf Stürgkh ontving eene commissie uit de Oostenrijksche Kamers van Koophandel, het Zentralverband der Industrieelen en het permanent comité voor industrie, handel en nijverheid, die aan de regeering verzocht de graanrechten op te heffen en maximumprijzen vast te stellen voor graan en meel, benevens een verplichte publicatie der voorraden. De minister-president verklaarde, dat de voorgestelde
- 2430 maatregelen reeds door de regeering werden overwogen, daar de toestand zoodanig is geworden, dat tegenover oorspronkelijke moeilijkheden thans gehoopt mag worden op overeenstemming van alle partijen over de te nemen maatregelen. De regeering verklaarde ten slotte, dat met de wenschen der commissie zoo mogelijk rekening zal worden gehouden.
- 2435 In Noord-Westelijk Bohemen bedroeg de bruinkoolproductie in September 60% van het normale, waarvoor echter volledige afzet te vinden is.
- Fransche financieele maatregelen.
- 2440 Aan "Fint. News" wordt uit Parijs gemeld, dat de Fransche regeering maatregelen heeft

2445 genomen om moeilijkheden bij de uitbetaling van huren op den kwartaaldag (die in Frankrijk op den laden valt), te voorkomen. Bij ministerieel decreet is bepaald, dat de betaling voorloopig aan het einde, in plaats van aan het begin van een kwartaal kan geschieden, zoodat de eerstvolgende betaling feitelijk drie maanden wordt opgeschort. De betaling van kleine huren kan tot nader order worden uitgesteld. Deze bepalingen gelden niet voor onderdanen van vijandelijke staten. Leveringscontracten met Duitschers of Oostenrijkers worden opgeschort tot na den oorlog. Indien er nog geen begin van uitvoering aan was gegeven, kan het Hooggerechtshof de vernietiging der ?? gelasten. Overeenkomsten, die na het uitbreken van den oorlog zijn aan gegaan, zullen als nietig worden beschouwd. Bij de banken zal in het vervolg een vierde, in plaats van een vijfde der deposito's opgevraagd mogen worden en in enkele gevallen een hooger bedrag. De verrekening op de fondsenmarkt, voor zoover zaken betreft die vóór 4 Augustus hebben plaatsgevonden, wordt opnieuw uitgesteld, tegen een rentevergoeding van 5%. Ten einde inschrijvingen op de "bons de la défense nationale" te vergemakkelijken, nu het moratorium deze blijkt te belemmeren, wordt een plan overwogen volgens hetwelk de regeering zich bereid zou verklaren, inschrijvingen aan te nemen die betaald kunnen worden met cheques op de banken, welke dan door het gouvernement zullen worden geïnd naar gelang de afloop van het moratorium dit mogelijk zal maken. De Minister van Financiën werd gemachtigd tot het uitgeven van 2460 "obligations locales", onder garantie van departementen en steden die geld nodig hebben en die na den vrede de middelen voor terugbetaling moeten fourneeren.

De Engelsche regeering en de werkeloosheidskassen der vakverenigingen. In Engeland is thans een gelijksoortige maatregel getroffen als hier te lande ten 2465 aanzien van uitkeering bij werkeloosheid gedurende den oorlog. Vakverenigingen die werkeloosheidskassen bezitten krachtens de bestaande wettelijke regeling een zesde hunner uitgaven voor dit doel van den Staat vergoed krijgen, zullen thans bovendien een zesde of een derde van het geheele bedrag dat zij uitkeeren van den Staat terug ontvangen, voor zoover het vakverenigingen betreft die een abnormaal groot aantal 2470 werkeloze leden hebben, de uitkeeringen niet hooger zijn dan ?? sh per week en de vakverenigingen zich verbinden tot het heffen van een extra contributie van die leden, welke nog gedurende den vollen tijd werken. Van de 'hoogte' dier extra contributie zal bijdragen. Het eerste geschiedt als de extra-heffing voor leden die in geval van werkeloosheid recht hebben op een uitkeering van 17 sh. per week, 6 d. 2475 per week bedraagt, het laatste wanneer de helft van dit bedrag wordt geheven. Voor vakverenigingen die een kleiner bedrag uitkeeren, wordt de extra-heffing van de nog gedurende den vollen tijd werkende leden lager gesteld, b.v. bij een uitkeering van 13 sh. op respectievelijke 2 en 1 d.

2480 The "Times" Publishing Company.  
De "Times" is tegenwoordig een naamlooze vennootschap. Dit het jaarverslag over het op het 30 Juni j.l. geëindigde boekjaar blijkt dat de winst, tengevolge van de groote verlaging van den abonnementsprijs, slechts £6.072 heeft bedragen tegen £19.571 ten 2485 vorige jare. Daar de verlaging eerst op 1 Maart inging, komt de invloed in deze cijfers zelfs slechts voor een deel tot uiting. Intusschen is van de prijsverlaging een enorme vermeerdering van het aantal abonné's het gevolg geweest en het bestuur der vennootschap verwacht dat dit op den duur aan de finantieele resultaten bijlangrijk ten goede zal komen. Op het oogenblik wordt deze verbetering echter door 2490 den Europeesche oorlog bemoeilijkt.

Banque Française du Rio de la Plata.  
Bovengenoemde bankinstelling, die op ??0 Augustus haar betalingen staakte, heeft een vergadering van aandeelhouders per 10 October bijeengeroepen. Het actief bedraagt volgens opgave der directie 149.87 millioen Piasters, de schulden 66.56 millioen. In 2495 geval van een geforceerde liquidatie zou echter op het fondsen bezit zooveel verloren, dat het passief, de activa zou blijken te overtreffen. Men zal echter trachten een geforceerde afwikkeling te voorkomen.